

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1942.

Första kammaren.

Nr 29.

Torsdagen den 5 november.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Fortsattes den vid kammarens sammanträde nästlidna tisdag avbrutna överläggningen i anslutning till de meddelanden, som den 2 innevarande månad jämlikt Kungl. Maj:ts skrivelse nr 365 lämnats kammaren av vissa ledamöter av statsrådet.

*Ang. landets
försörjnings-
läge m. m.
(Forts.)*

Herr Sundberg: Herr talman! De tankar och reflexioner, som föresvävade mig när jag i tisdags förmiddag begärde ordet, verka nu efter två dagar föga aktuella, sedan talare i båda kamrarna och pressen i hela landet ur olika synpunkter kalfatrat de olika frågorna. Jag skall därför inskränka mig till att avge en kort personlig deklaration i huvudfrågan, alltså i frågan om penningvärdets stabilisering, samt i anslutning därtill knyta några reflexioner beträffande läget i det sammanhanget för den industri, som jag företräder, d. v. s. lantbruksmaskinindustrien.

Jag vill då först deklarerera, att lika medveten som jag är därom, att under normala förhållanden den fria prisbildningen, den öppna konkurrensen och den obundna tävlan företag och företagsformer emellan är ett oundgängligt livselixir för ett sunt näringslivs upprätthållande och förkovran, lika klart står det för mig, att i nuvarande läge — med alltmer tilltagande knapphet på varor och arbetskraft — dirigerande åtgärder från det allmännas sida måste vidtagas, i syfte att förhindra penningvärdets fortsatta försämring och därav följande allvarsam, kanske katastrofal situation för land och folk.

Varje näringsgren, varje samhällsgrupp och enskild individ synes mig därför böra göra vad på den ankommer för att det åsyftade målet må kunna nås. Men framför allt gäller detta staten själv genom att tillse att miljardläckan i statsbudgeten snarast tilltäppes. Därförutan äro alla åtgärder förgäves.

Hanterandet av ett prisstoppinstrument, som nu avses bli lösningen av penningvärdefrågan, kräver emellertid skickliga händer för att därmed ej skall åstadkommas mera skada än nytta. Ett rigoröst handhavande utan hänsynstagande till olika ekonomiska utgångslägen för skilda näringar kan leda till allvarsamma konsekvenser och komma samhällsmaskineriet att gnissla, ja kanske att i vissa fall stoppa.

Om exempelvis en näring, nyttig eller låt oss säga oundgänglig för vår folkförsörjning, på grund av höjda råvaru- och arbetspriser utom denna närings kontroll, för vilka tillräcklig kompensations på grund av myndigheternas ingripande ej erhållits, icke längre kan fortsätta sin verksamhet med skälig förtjänst, därest hittillsvarande försäljningspriser på dessa artiklar alltjämt skola tillämpas, synes det mig alldeles uppenbart att en justering av en sådan närings priser bör tillåtas.

Lantbruksmaskinindustrien tillhör den kategori av näringar, som befinner sig i detta prekära läge.

Anledningen härtill, förutom de förut nämnda, är att denna industri redan vid krigsutbrottet — av orsaker som jag här ej skall gå in på — arbetade med

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

lägre vinstmarginal än de flesta andra näringar och således gick in i krisen med ogynnsammare prisbasis än dessa.

Jag vill i sammanhanget erinra om den utredning, som verkställdes år 1938 angående priserna på lantbruksmaskiner i Sverige och i de övriga nordiska länderna ävensom i vissa större industriländer. Denna utredning, som tillställdes riksdagens ledamöter, gav till resultat, så långt jämförelse av maskiner på de olika marknaderna var möjlig, att Sverige hade lägre jordbruksmaskinpriser än något annat land, som varit föremål för undersökning.

Att trots detta denna industri alltifrån krisens första start blev föremål för myndigheternas alldeles särskilda omvårdnad i fråga om prisbildningen, får tillskrivas dess läge i yttersta fronten mot jordbrukarna. Man har inte velat ge dem anledning att framställa krav på höjda produktpriser som följd av alltför kraftigt stegrade priser på lantbruksmaskiner — en ur allmän synpunkt mycket lovvärd insats från priskontrollnämndens, eller är det kanske från regeringens sida? — men för offret, lantbruksmaskinindustrien, en inte så särdeles rolig sak. De mera bakom jordbrukare-livsmedelsproducentfronten liggande produktionsgrenarna, som furnera lantbruksmaskinindustrien med dess råvaror, hann man däremot, och förklarligt nog, i första stöten inte med.

Läget för dagen är således, att priserna på jordbruksmaskiner, omsättnings-skatten ej inräknad, tillåtits höjas i förhållande till 1939 års priser i genomsnitt 30 å 35 procent — å vissa artiklar något mera, å andra mindre, men i stort medeltal rör det sig nog om 32 eller 33 procent — under det att priset på det material som ingår i lantbruksmaskinerna stigit ofantligt mycket mer. Sålunda ha för oss vid Överum valsjärnet ökat med 77 procent, träkolstackjärnet med 122 och kokstackjärnet med 92 procent.

Vad bränslet beträffar är prishöjningen inte mindre framträdande. Sålunda ha stenkolet stigit i pris med 114 procent och koksen med 110 procent.

Då arbetslönerna inte stigit i närmelsevis samma tempo, ha visserligen de samlade produktionskostnaderna för de olika lantbruksmaskinerna långt ifrån stigit i samma grad som råvarupriserna. Men då materialpriset för exempelvis artiklar sådana som plogar och harvar ensamt betyder mera än andra utgiftsposter sammantagna i fråga om tillverkningskostnaderna eller ungefär 60 procent, torde de anförda siffrorna vara tillräckliga för envar, som intresserar sig för saken, att själv kunna konstatera att det nuvarande läget för lantbruksindustrien är ohållbart. Det innebär därför icke något hot, utan är endast ett konstaterande av den trista verkligheten, att ett prisstopp på lantbruksmaskiner är liktydigt med produktionsstopp — en utveckling som med hänsyn till denna industris betydelse för folkförsörjningen väl icke kan anses önskvärd.

Det är inte med adress till den priskontrollerande myndigheten här i landet, alltså priskontrollnämnden, som jag tillåtit mig att framföra mina synpunkter i denna debatt.

I medvetande om det starka motstånd, som kravet från lantbruksmaskinindustriens sida om en mera betydande höjning av lantbruksmaskinpriserna skulle komma att röna från priskontrollnämnden liksom naturligtvis från lantbrukarna, men också med insikt om den absoluta nödvändigheten av en prisrevision beslöto ett flertal lantbruksmaskinfabrikanter redan i somras att hos priskontrollnämnden hemställa om en undersökning av prisproblemet från nämndens sida genom att gå igenom bokföringen vid någon av lantbruksmaskinfabrikerna. En dylik på ort och ställe företagen undersökning vid ett flertal fabriker har priskontrollnämnden nu också verkställt. Vilket resultat man kommit till har jag mig ej bekant, men då alla papper av de olika företagen lagts på bordet, fakturor, lönelistor, kalkyler och allt vad man begärt, håller jag det för uteslutet, att man kunnat komma till annat resultat än det vi själva

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

kommit till, d. v. s. att en prishöjning är ofrånkomlig. Att vi ej redan härom fått besked från priskontrollnämnden beror, antar jag, på att detta nya moment med prisstoppförslaget dykt upp under undersökningens gång, ett förslag som jag emellertid hoppas — vare sig det kommer att realiseras eller ej — icke skall hindra en rimlig och rättvis lösning av frågan om priserna å lantbruksmaskiner.

Nej, min adress riktar sig icke till priskontrollnämnden, som i detta laget torde vara fullt förtrogen med frågans läge. Däremot har jag varit angelägen att inför regeringen och inför denna kammars jordbrukare och kanske genom dem till en vidare krets få framlägga de fakta, som nödvändiggöra en höjning av lantbruksmaskinpriserna, detta inte minst med tanke på de resolutioner om lägre priser på lantbrukarnas behovsartiklar — vari man sannolikt ej avsett att undantaga lantbruksmaskiner — som på sistone synts framskymta i pressen.

Vi lantbruksmaskinfabrikanter äro angelägna om att stå på god fot och ha god kontakt med landets jordbrukare. Och om dessa få klart för sig att de nuvarande priserna på lantbruksmaskiner verkligen äro oskäligt låga, sett ur fabrikantens synpunkt, räkna vi med att någon animositet från deras sida ej skall uppstå mot en rimlig och rättvist avvägd prisförhöjning. Om det målet lättare kan nås genom att för lantbrukarnas organisationer lägga papperen på bordet angående lantbruksmaskinindustriens tillverkningskostnader på sätt skett inför priskontrollnämnden, är jag beredd att för mitt företags vidkommande gärna göra detta, och — därom är jag övertygad — även övriga fabrikanter.

Det exempel i fråga om tillämpningen av ett eventuellt prisstopp, som jag här anført, ger belägg för nödvändigheten av att vid införande av en lagstiftning om prisstopp se till, att utgångsläget för olika näringar vid starten är någorlunda detsamma och att några rigorösa bestämmelser vid tillämpningen ej stipuleras av den art, att någon del av samhällsmaskineriet löper fara att stoppa. Den ena näringen, den ena industrien bör ej oskäligt gynnas, respektive missgynnas på den andras bekostnad.

Erfarenheten om de höjningar, som varje år inträffat inte bara av råvarupriser utan även av arbetslöner *efter* det att priskontrollnämnden fastställt priserna på lantbruksmaskiner för en kommande säsong — något som medfört en ständig eftersläpning i prisbildningen för lantbruksmaskinindustrien — ger också belägg för nödvändigheten av att vid införandet av ett prisstopp av definitiv karaktär också samtidigt införa ett lönestopp. Något avkall på den punkten kan ej ske, och — om jag tolkat de uttalanden rätt som skett i samband med denna debatt — är detta icke heller från något håll avsett.

Herr Andersson, Alfred: Herr talman! Jag begärde ordet häromdagen närmast för att framföra ett tack till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet för det snabba svar han gav på de frågor som jag då ställde.

Herr jordbruksministern upplyste i sitt svar, att förslag till ny arrendelag var att vänta till nästa års riksdag. För detta är jag självklart mycket tacksam. Jag är övertygad om att denna tacksamhet också delas av det stora flertalet av Sveriges arrendatorer. Det är bara beklagligt, att man har dröjt så länge med förslaget till denna lag. Den borde enligt mitt förmenande ha legat på riksdagens bord för två år sedan omedelbart efter det att de sakkunniga överlämnat sitt betänkande. Om så hade skett, skulle det säkerligen på många håll ha sett ut på ett annat sätt än vad det nu gör. För att i någon mån belysa att jag i tisdags icke ställde mina frågor av okynne, utan att jag hade fullt fog för dem, skall jag, herr talman, tillåta mig att draga fram några exempel för att bevisa,

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

varthän det bär när man har en arrendelag som icke ger det minsta stöd eller skydd åt arrendatorerna.

Jag skall börja med att omtala vad som hänt på en större gård, ett gods i min omedelbara närhet nere i min hembygd. Det är en gård på 500 tunnland. Arrendatorn har innehaft gården i tjugo år och är känd som en av ortens mest driftiga storbrukare. Han är en av de få i bygden som i sin deklaration har kunnat visa, att även ett storbruk kan ge beskattningsbar inkomst. Tyvärr är det inte så värst många som kunna visa upp detta. En hel del visa blankt på den punkten, och i andra fall har man mycket små beskattningsbara belopp. Denne arrendator skall nu bort från gården. Varför, det vet han inte själv. Han måste på något sätt ha stött sig med jordägaren. Faktum är i varje fall att han skall bort från gården, trots att han ville ge något högre arrende än den som nu skall överta gården. Detta fall har upprört sinnena i bygden därför att arrendatorn i fråga är känd som en god och prätig arbetsgivare samt som en driftig jordbrukare. Men trots detta skall han nu, som sagt, visas bort. Man frågar sig verkligen, hur detta kan få ske i våra dagars Sverige. Jo, det kan det, därför att vi ha en lag som inte alls passar för nutida förhållanden.

Jag skall så övergå till ett exempel från ett fideikommiss, som också klart visar behovet av en ny och tidsenlig arrendelag. Det gäller ett av våra största fideikommiss där nere, som har många arrendatorer under sig. Bland dessa arrendatorer är det tolv stycken, vilkas kontrakt utlöpa till våren. Godsägaren vill nu vid förnyandet av kontrakten passa på att stipulera sådana villkor, att han för sin del skulle vara tryggad för tio år framåt. Det är villkor i kontrakten som arrendatorerna absolut icke kunna åtaga sig. En del av dem ha suttit på gårdarna i trettio år, men nu ha de bara att taga konsekvenserna och försvinna från orten. I de nya kontrakten påbjudes femtio procents höjning av den kontanta arrendeavgiften, varjämte arrendatorerna åläggas att bygga nya bostadshus inom loppet av två år. Visserligen släpper godset till råmaterial, men arrendatorn skall betala arbetskostnaderna och skaffa en hel del smärre byggnadsmaterial. Enligt deras egna beräkningar skulle var och en av dessa arrendatorer — deras jordbruk äro på 30 tunnland — av egna medel få satsa minst 6,000 kronor för ett hus som arrendatorn i fråga själv icke äger och i vilket han, om ödet så vill, endast kan få bo kvar i tio år, d. v. s. så länge det nya kontraktet gäller. Dessutom skola de förpliktas att lägga hårda tak på alla ekonomihus vid gårdarna, vilket skall vara gjort inom loppet av åtta år. Därefter är det ju bara två år kvar på arrendetiden. Vidare stipuleras i de kontrakt, som nu föreläggas arrendatorerna, att alla vattenledningar och elektriska ledningar, som arrendatorn lagt in och bekostat, skola tillfalla godset utan ersättning om tio år, d. v. s. när kontraktet utlöper. När jag fick del av detta kontrakt, fann jag verkligen inget mildare uttryck än att här förelåg en brutal hänsynslöshet. Man kan göra på detta sätt i ett sådant tidsläge som det nuvarande, ty för varenda gård som blir ledig, det må vara för arrendering eller till salu, är det mer än tjugo om budet. Utan besinning bjuder man vilka arrende- och köpesummor som helst. Man tänker inte på vad som kan komma i framtiden.

Av dessa tolv arrendatorer är det en som skall försvinna på grund av att man på gården i fråga icke gjort erforderliga nybyggnader. Gårdens trettio tunnland jord skola då läggas till en granne. Denne i sin tur har tiggat och bett att få slippa denna utvidgning. Han vill inte ha mer än den gård som han redan brukat i ett tjugotal år. Han har nu att välja mellan att antingen ta emot detta tillskott eller att göra sällskap med den andre arrendatorn och försvinna från kommunen.

Med dessa exempel och en del ytterligare fakta som jag också tänkt påvisa

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

har jag velat försöka övertyga kammaren, och framför allt regeringen, om nödvändigheten att vi så snabbt som möjligt få en ny arrendelag som verkligen kan ge det skydd och stöd åt arrendatorerna som saknas i den gamla lagen.

Jag framställde också den frågan häromdagen, om det inte kunde förväntas att man från regeringens sida toge i övervägande huruvida det inte kunde föreligga behov av ett generellt förbud mot sammanslagning av egendomar till större enheter. På den frågan svarade inte herr jordbruksministern, och jag begär ju för övrigt inte heller något direkt svar. Men att det just nu föreligger ett mycket stort behov av ett dylikt förbud skall jag även be att få belysa med några exempel. Jag har redan nämnt ett, och jag skall taga ytterligare ett exempel från en gård som ligger på andra sidan om min hemkommun.

Gården i fråga omfattar 800 tunnland åker av Sveriges bästa jord, men har icke givit ett enda öres beskattningsbar inkomst av jordbruket. I godsets närmaste omgivning ligga trettio familjejordbruk om tjugo tunnland vardera. Alla dessa jordbruk ha varit arrendegårdar under godset, ty det är inte så många år sedan som innehavaren av godset ägde hela kommunen. På senare tid ha emellertid en del arrendatorer fått friköpa sig. Dessa trettio familjejordbrukare ha tillsammans 600 tunnland jord och ha alla deklarerat för en beskattningsbar inkomst av sammanlagt något över 60,000 kronor. Jag vågar inte nämna någon fullständigt exakt siffra, ty den utredning, som pågår, är inte fullt klar, men det skall i varje fall bli värdefullt att, som jag hoppas i en snar framtid, bli i tillfälle att delge kammaren resultatet av den undersökning som inlets beträffande avkastningsförhållandena vid våra gods och arrendegårdar. Om dessa 800 tunnland, som nu icke ge någon beskattningsbar inkomst alls till vare sig stat eller kommun, hade brukats i form av familjejordbruk på 20, 25 tunnland, skulle det säkerligen framför allt ha betytt att årets skörd skulle ha varit bärgad, och troligen *väl* bärgad, även på dessa 800 tunnland. Faktum är nämligen att hela skörden på godset ännu inte är bärgad, en del av grödan ligger ännu ute på marken. Det har vidare sagts mig — jag vet inte om det är med verkliga förhållandet överensstämmande eller inte — att en del av den skörd som bärgats på den stora gården är i ett sådant skick att den inte kan tröskas. Jag föreställer mig att konsekvenserna i så fall inte komma att bli av det angenämare slaget för kommunen i övrigt. Godset kan väl nämligen då, förmodar jag, knappast delta i den leverans av fodersäd kommunen såsom sådan är förpliktad att fullgöra. Om detta påstående är riktigt, att skörden är så dåligt bärgad att den inte kan tröskas, går det ju inte att få kärnan ur halmen. Jag skulle vara glad om denna uppgift inte är sann, men om den är det, kan det mycket väl tänkas att jordägaren av sin egen skörd inte ens kan få så mycket fodersäd som han är berättigad att erhålla till sina djur enligt de föreliggande planerna. Det skulle till och med eventuellt kunna gå därhän att han skulle bli tilldelad fodersäd från de andras grödor. Jag vill för min del hoppas, att det inte måtte komma att gå så långt.

Jag skall sedan med ett enda exempel visa resultatet av sammanslagningar av brukningsdelar. Det gäller tre arrendegårdar som på sin tid tillhörde det gods som jag nyss syftade på. För en del år sedan hittade godsets ägare på att slå ihop de tre arrendegårdarna, som var för sig hade en areal av 60, 70 tunnland och således voro typiska bondejordbruk. Husen på gårdarna voro mycket dåliga, och godsägaren ville inte göra några nybyggnader utan föredrog att jaga bort tre familjer för att sedan slå ihop gårdarna och bara behöva bygga nytt på en av dem. Efter sammanslagningen ha de tre brukningsdelarna aldrig givit ett öre i beskattningsbar inkomst. Så länge gårdarna brukades var för sig kunde de inte endast föda en familj och några anställda på varje

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

brukningsdel, utan de deklarerade dessutom under alla år som man nu kunnat konstatera beskattningsbara inkomster.

Jag har velat anföra detta exempel som en varning åt det håll där man tidigare ganska varmt till och med här i riksdagen talade för sammanslagning av brukningsdelar. Om det skulle göras en noggrann och opartisk undersökning, skulle det ganska snabbt visa sig, att det är bondehemmen och icke storbruken som äro den svenska landsbygdens ryggrad. Jag har kommit till den uppfattningen, att det helt enkelt är en nationalförlust att lägga alltför stora jordbruk i en mans hand, ty i svåra situationer kunna storbrukens innehavare inte behärska arbetsuppgifterna på sina gårdar. Herr Bondeson riktade i tisdags från talarstolen här i kammaren en bön till statsmakterna att skicka folk till betfälden i Skåne. Det skulle i så fall vara för att hjälpa de stora betodlarna, ty innehavarna av alla de små och medelstora jordbruk, som också odla betor, ha inte tigt om ett enda dagsverke. De sköta betupptagningen själva, liksom de själva bärga sina grödor i övrigt, och bärga dem bra. Vi hade i våra bygder såsom överallt i landet en period av idealiskt skördeväder, som kom mycket lämpligt just när skörden var mogen. Det stora flertalet jordbrukare passade även på att bärga grödan, men tyvärr finns det en och annan som inte lyckades få in skörden. Var felet i dessa fall ligger, vet jag inte, och jag skall inte yttra mig därom.

Jag skall inte trötta kammaren med flera exempel. Såsom en avslutning på mitt anförande tillåter jag mig emellertid att göra en hemställan till statsrådsbänken att taga i övervägande lämpligheten av ett förbud mot sammanslagning av egendomar. Enligt min mening föreligger det ett trängande behov av ett dylikt förbud, och här bör handlas snabbt. Vidare hemställer jag om ett påbud från regeringens sida, att alla nu utlöpande kontrakt för arrendatorerna måtte automatiskt förlängas så länge kristiden varar. Även om detta kanske måste ske med en och annan procents förhöjning av den kontanta arrendeavgiften, bör man väl i alla fall förskona dessa människor från tvånget att göra nybyggnader mitt under värsta dyrtiden. Jag anser för min del att det borde vara regeringen angeläget att vidtaga sådana åtgärder som jag här föreslår. Både från regeringens och riksdagens sida har man ju nu senast under dessa dagar framhållit den absoluta nödvändigheten av att vidtaga åtgärder för att förhindra inflation, och man har kommit överens om att det är nödvändigt med pris- och lönestopp. Kunde man då inte också komma överens om att det prisstopp, som man här talat så mycket om, även skulle utsträckas till de stora jordägarna när de arrendesätta sina gårdar? Jag anser för min del att detta är nödvändigt. Man bör se till att få det så ordnat, att människor, som kanske bott i en kommun tjugo, trettio år på samma arrendegård, brukat den med kärlek och omtanke och praktiskt taget betraktat den som sin egen, inte behöva gå den hårda lotten till mötes att i dessa svåra tider jagas bort från sina arrendegårdar. Jag är övertygad om att det är möjligt för regeringen att förhindra detta.

Även om det kanske inte kan bli några omedelbara påtagliga resultat, har jag velat framhålla detta här i kammaren, och jag har velat säga det så högt jag har kunnat för att det även skall höras ut i bygderna och träffa dem som det närmast gäller.

Herr förste vice talmannen: Herr talman! Jag begärde ordet under tisdagens sammanträde, då herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet besvarade den interpellation, som jag hade framställt till folkhushållningsministern angående jordbrukarnas skyldighet att avstå fodersäd.

Jag hade frågat, om herr statsrådet var beredd att vidtaga åtgärder för att

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

få till stånd en sådan jämkning av de för uttagning fastställda kvantiteterna, att de enskilda jordbrukarna icke skulle åläggas leveransplikt för större kvantitet än som det står i deras förmåga att leverera. Herr jordbruksministern svarade, att en sådan jämkning redan vidtagits och att det icke är meningen att utkräva hela de kvantiteter, som leveransbeskeden upptaga, om jordbrukarna därigenom senare under året skulle tvingas att själva inköpa fodersäd. Detta är ju ett ganska gott medgivande som skulle kunna leda till bättre förhållanden. Men tyvärr är det inte så säkert, att resultatet kommer att bli lika gynnsamt vid den praktiska tillämpningen. Det brukar nämligen oftast visa sig vid tillämpningen ute i praktiken av sådana här bestämmelser, att det kommer att saknas den smidighet och mjukhet som man borde ha rätt att fordra vid ett leveranssystem av denna art. Det är därför som man har anledning att hysa farhågor på denna punkt.

Herr statsrådet upplyste om att man redan nu har givit avkall på tio procent av den kvantitet fodersäd, som man hade beräknat skulle levereras. Härigenom skulle man ju få möjlighet till en jämkning av kvantiteterna, vilket, understryker jag, är synnerligen önskvärt, så att man inte behöver riskera en upprepning av vad som i år inträffat i stora delar av landet vid uttagningen av de stipulerade kvantiteterna fodersäd. Enligt en tidningsartikel, vars riktighet jag inte har anledning att betvivla, har det ju förekommit att i en landsända 900 bönder åtalats av kristidsstyrelserna för bristande leveransplikt. Vissa av dessa ålägganden voro utfärdade på oriktiga premisser. Jag skall tillåta mig att här läsa upp endast en liten del av referatet. Det heter där: »En av de åtalade hade på försommaren fått sin skörd uppskattad till 5,600 kg havre, och kristidsnämnden hade ålagt honom en leveransplikt av 2,500 kg. Han hade levererat 622. Kristidsnämnden uppskattade nu på fullt allvar hans skörd till 6,900 kg, medan hans egen tröskrapport endast upptog 3,422 kg. Nu var han åtalad för att obehörigen för egen del ha använt 1,878 kg havre. Två vittnen, som varit med vid tröskningen, bestyrkte, att tröskresultatet låg omkring 3,500 kg, medan som sagt kristidsstyrelsen vidhöll att han fått 6,900.»

Denne jordbrukare kunde inte fällas, ty det var ju tydligt bevisat, att han inte själv var orsak till sin oförmåga att leverera. Redan detta faktum att en enkel man bland folket på detta sätt kan bli åtalad och dragen inför rätta är emellertid tillräckligt för att skapa missmod och missnöje inför systemet. Det är helt enkelt nödvändigt, när man skall tillämpa en planhushållning av denna art, att systemet är så pass mjukt och smidigt och att man icke går fram stereotypiskt på detta sätt utan hänsyn till vederbörandes förhållanden, varigenom man ju bara skapar missnöje. Om man nu ändå skall kräva ut kvantiteter, som jag är förvissad om i många fall äro större än vad vederbörande jordbrukare förmå att leverera, är det nödvändigt, att man går fram med hänsyn och först undersöker förhållandena, så att man inte på detta sätt skapar ytterligare missnöje. Efter vad jag kan utläsa av herr statsrådets svar, och jag konstaterar detta med en viss tillfredsställelse, motser jag en sådan utveckling att man ämnar gå fram med större försiktighet och med större hänsyn. Och det borde ett år som detta finnas större möjligheter därtill, då foderskörden blivit så mycket rikligare än förra året. Man borde då kunna på andra vägar och med andra metoder skaffa fram den kvantitet, som behövs för de olika ändamål, som herr statsrådet i interpellationssvaret redogjorde för.

Medan jag har ordet vill jag återigen något upptaga de frågor, som jag anser vara de väsentligaste i denna debatt, nämligen frågorna om livsmedelsförsörjningen. Jag betonade i tisdags vikten av att vi få fram tillräckligt med varor och att det i längden endast var på denna väg, som vi kunde hålla levnadskostnaderna nere. Nu ha ju priserna på jordbrukets produkter icke stigit,

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

utan de ha tvärtom sänkts under den senaste tiden. Men likväl hör jag från skilda håll farhågor uttalas för att vi stå inför inflationistiska tendenser. Tar jag en titt på affärsgatorna i denna stad och ser på priserna, som stå utsatta på de olika varorna, förstår jag mycket väl att man har anledning att hysa sådana farhågor. Men anledningen är till en icke ringa del, att det börjar bli knapphet på många varor, och då får folk köpa varor, som icke äro ransonerade, och till de priser, som begäras och som i många fall kosta mycket mera än vad de borde med hänsyn till det allmänna prisläget på råvarorna. Därför underströk jag i mitt tidigare anförande, att vi inte gjort vad vi kunnat för att få fram tillräckligt med varor. Skörden är ju ganska rik, men vi ha inte sett till att den kommer fram. Det är ännu knappt med mjölken. Vi få laga att det kraftfoder, som är avsett för mjölkproduktionen, redan nu kommer till användning. Vi äro nu långt inne i november månad, men ännu ha lantbrukarna i allmänhet inte erhållit oljekraftfoder till sina besättningar som är avsett för innevarande utfodringsperiod. Det är mycket viktigt att man redan från stallfodringsperiodens början kan uppgöra en ordentlig foderstat och att man får tillgång till de fodervaror, som finnas, och får dem fördelade på ett rationellt och lämpligt sätt. Det är så mycket viktigare att detta sker under höstmånaderna, som den tiden är den svåraste när det gäller att få fram mjölk. Det skulle lätta läget åtskilligt, om mjölmängden ökades, ty det är uppenbart att de dryga omkostnader, som nu äro förenade med att transportera mjölk i stora mängder från långt avlägsna delar av landet till Stockholm och övriga centra, fördyra varan i mycket hög grad. Oavsett om konsumenterna betala denna kostnad eller den bestrides av staten — det har ju blivit upplyst under debatten att transporten för denna mjölk betalas av staten — så är det i alla fall det svenska folkhushållet, som får kännas vid kostnaderna. Och såvitt jag kan förstå är anledningen till det försämrade penningvärdet i första hand de stora penningmängder, som staten satt i rörelse. Det är statens utgifter och statens verksamhet på olika områden, som givit anledning till det som betyder mest när risker uppstått för en inflation. Det har naturligen varit nödvändigt att hålla försvarsberedskapen uppe, men såsom tidigare i denna debatt uttalats bör man se till att även utgifterna för försvaret handläggas på ett sådant sätt, att man tillämpar vanliga ekonomiska principer och alltså får full valuta för de pengar, som man ger ut även på detta område. Man skulle kunna på område efter område — jag berörde nu senast mjölken — kunna påvisa hur omkostnader vid sidan av själva produktionskostnaderna ändå måste fördyra varan. Det är därför stor anledning att se till, att priserna icke förhöjas av sådana orsaker. Det osäkerhetstillstånd, som varit rådande denna höst, har i sin mån bidragit till detta; den saken har redan blivit så påtalad, att jag inte vidare skall gå in därpå.

Jag skall, herr talman, nöja mig med att understryka de synpunkter, som jag här framfört. Och jag hoppas att i det svar, som jag erhöll på interpellationen, skall ligga en sådan innebörd, att vad som skett i år när det gällt bristande leveranser icke skall upprepas.

Herr statsrådet **Gjöres**: Herr talman! Ledamoten av denna kammare herr Gustaf Elofsson har till mig i form av en interpellation riktat vissa frågor rörande några delar av den hushållningsplan för potatisen, som satts i kraft under det nya konsumtionsåret. Då dessa frågor sammanhånga med de spörsmål, som vi äro upptagna av i denna debatt, har jag ansett det vara lämpligt att på detta sätt och i detta skede ge ett svar på de frågor, som sålunda riktats till mig.

Två av dessa frågor gingo ut på huruvida åtgärder kunde vara att emotse för att all fabrikspotatis skulle kunna vinna avsättning till det garantipris,

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

som fastställts för matpotatis, eller om eljest omedelbara åtgärder komme att vidtagas för att den potatis, varom här är fråga, får avsättning för framställning av potatismjöl eller potatisflingor.

Dessa båda frågor ha sammanhang med ett cirkulär, som utfärdats av livsmedelskommissionen och som riktats till stärkelsefabrikerna. I detta cirkulär hette det, att stärkelsefabrikernas avverkning av potatis i möjligaste mån bör begränsas till sådan potatis, som inte kan användas till matpotatis, d. v. s. i huvudsak fränsorterad småpotatis och särskilt storvuxen potatis. Med denna maning till stärkelsefabrikanterna avsåg man att genom fränsortering av den största och minsta potatisen få fram en mellanstorlek av stärkelsepotatis, som skulle kunna vinna avsättning som matpotatis. Situationen är ju den, såsom väl framgick av den föredragning jag hade inför kammaren härom dagen, att skörden av potatis är så pass begränsad, att vi i år måste räkna med att fabriks- och matpotatisen tillsammans säkerligen kommer att behövas för att täcka efterfrågan på potatis för direktkonsumtion. Ur försörjningssynpunkt är det därför mycket eftersträfvansvärt att man gör allt vad man kan för att även stärkelsepotatis förbehålles och tillföres marknaden för matpotatis. Och detta är som sagt syftet med det cirkulär, som livsmedelskommissionen låtit gå ut till stärkelsefabrikerna.

Jag tror också att man kan vara på det klara med, om nu detta syfte kan realiseras, att det är till ekonomisk fördel för odlarna om största möjliga del av fabrikspotatisen kan vinna avsättning för direktkonsumtion. Jag förstår emellertid att möjligheterna att avsätta fabrikspotatis för direktkonsumtion måhända under den närmaste tiden äro begränsade. Det är väl rätt naturligt att konsumenterna i början av konsumtionsåret äro ganska angelägna om att täcka sina behov med vanlig matpotatis. Jag tror dock att redan nu icke så små kvantiteter av stärkelsepotatis ha gått in i matpotatis sorteringsarna, låt vara att de av interpellanten särskilt nämnda sorterna Parnassia och Deodora inte fått någon större avsättning för direktkonsumtion. Men ju längre vi komma fram i konsumtionsåret, desto större kommer efterfrågan på denna potatis säkerligen att bli, och det finns såvitt jag förstår ingen anledning att tro annat än att även denna kommer att vinna avsättning för direktkonsumtion, naturligtvis med undantag för enstaka partier, beroende på särskilda omständigheter.

När man gör detta uttalande kan man hämta rätt mycket stöd i de erfarenheter vi gjorde under föregående år, då situationen på potatismarknaden visserligen inte på långt när var så ansträngd som den är nu, men då ändock mycket avsevärda kvantiteter stärkelsepotatis gingo till direktkonsumtion. Nu får man emellertid räkna med att denna bedömning av läget måhända på olika punkter kan visa sig vara en smula optimistisk och att det kan uppstå svårigheter för odlare av stärkelsepotatis att få avsättning för sina lager för direktkonsumtion. Men det är alldeles givet att man i ett sådant läge, där detta kan konstateras, får lov att vidtaga andra åtgärder för att denna potatis skall komma till en ur folkhushållningens synpunkt förnuftig användning — jag menar därmed inte att man skall övergå till att bränna brännvin, utan jag syftar naturligtvis på att öka tillverkningen av potatismjöl och potatisflingor.

Herr Elofsson framställde också en fråga rörande småpotatisen och ifrågasatte, huruvida man kan räkna med att dispens kan ges för utfodring av fränsorterad potatis hos odlare, som inte ha möjlighet att avyttra denna potatis till potatisindustrin. Till svar på denna fråga får jag kanske redogöra för de bestämmelser, som livsmedelskommissionen har utfärdat och som hittills tillämpats beträffande småpotatis. Enligt dessa bestämmelser har kristidsstyrelse rätt att bevilja tillstånd att utfodra sådan potatis, som inte är lämplig till män-

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

niskoföda och som inte heller lämpligen kan komma till användning för tillverkning av potatismjöl, potatisflingor eller liknande produkter. Vidare kan kristidsnämnd medgiva utfodring av till människoföda uppenbart oduglig potatis, som inte kan komma till användning vid nyssnämnda tillverkning, varjämte kristidsnämnd kan bevilja var och en odlare att utfodra intill 200 kilo småpotatis, därest den inte utan oproportionerligt stora kostnader kan transporteras till auktoriserad potatishandlare. Innan behovet av potatis för direktkonsumtion kan anses vara fullt säkerställt torde det icke vara möjligt att meddela bestämmelser om ytterligare lättnader i utfodringsförbudet.

Vad jag här anfört är en sammanfattning av livsmedelskommissionens bestämmelser och livsmedelskommissionens syn för närvarande på frågan om småpotatis.

Jag kan, herr talman, på de framställda frågorna varken svara ett klart ja eller ett klart nej. Jag har med detta velat redogöra för den syn på detta spörsmål, som ligger bakom de hittills vidtagna åtgärderna, och de intentioner, som man inom livsmedelskommissionen följer i denna sak. Det är emellertid klart att potatisregleringen, som ännu är tämligen ny, synnerligen omfattande och även, det skall inte fördöljas, mycket besvärlig, kan få lov att jämkas på åtskilliga punkter. Vi få väl erkänna, att man inte för dagen kan säga hur man i detalj kan få lov att gestalta den under konsumtionsårets förlopp. Vi måste följa utvecklingen med den allra största uppmärksamhet och givetvis vara beredda att vidtaga alla de åtgärder, som situationens utveckling kan påkalla, för att tillförsäkra potatisen en ur folkförsörjningssynpunkt förnuftig användning.

Herr Elofsson, Gustaf: Herr talman! Jag skall be att till herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet få framföra mitt tack för det snabba svar, som jag fått på min interpellation. Jag förstår mycket väl att det i den situation, som nu råder, naturligtvis är svårt att uttala sig om huruvida det blir bäst att använda denna potatis i industrien eller om man skall behöva använda den till hushållsändamål. Jag förstår att situationen måhända ter sig ganska ogynnsam på matpotatisens område, men jag förmodar också att den inventering, som har gjorts, eller de rapporter, som ha lämnats om potatisskördens storlek inom riket, kunna vara mycket missvisande. Någon officiell inventering har mig veterligen inte gjorts under året, och följaktligen bygger man sina uppgifter på sådana siffror, som äro inlämnade genom rapporter från hushållningssällskap och dylikt om de förråd, som kunna finnas i landet.

Nu är det ju så i de stora potatisdistrikten särskilt inom Kristianstads och Blekinge län, att det stora flertalet jordbruks ekonomi helt och hållet beror på avsättningen av potatis. De ha mycket stora odlingar särskilt av de fabrikspotatissorter, som jag omnämnde i min interpellation. Det är ju svårt för närvarande att vinna avsättning för denna potatis, och det innebär att dessa jordbruk komma i ett mycket svårt ekonomiskt läge. De ha inte möjlighet, som de äro vana, att på hösten realisera och försälja en stor mängd av denna potatis för att skaffa nödvändigt rörelsekapital. Vidare är det klart att denna fabrikspotatis inte på långt när är så hållbar som vanlig matpotatis. Om man inte kan vinna avsättning för den i början av hösten — avverkningen brukar för det mesta vara slut vid jultiden eller strax efter jul — ju längre fram man kommer uppstår det ju också en mycket stor lagringsförlust. Enligt vad jag kan finna få jordbrukarna själva stå för denna lagringsförlust, och det är ju klart, att det blir en mycket kännbar ekonomisk uppostring, som de få göra, men för närvarande är det omöjligt att finna avsätt-

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

ning för denna s. k. fabrikspotatis till hushållsändamål. Vi ha ju en hel del potatissorter, som äro uppräknade i livsmedelskommissionens cirkulär och vilka icke hänföras till matpotatis. Jag nämnde endast Parnassia och Deodara, men det finns en hel del andra upptagna sorter, som odlas mycket i bygderna. »Såsom matpotatis torde däremot icke komma att räknas», står det, »sådana sorter som Beseler, Helena, Nektar, Brennraxis, ... Pepo, Sandnudel, Stärkeraxis, Fürst Bismarck och Ovalgelbe.» Alla dessa sorter odlas i ganska stora mängder i våra bygder, och odlarna ha ju fått en skrivelse, där livsmedelskommissionen säger, att det i huvudsak skall användas endast omsorterad potatis till industrien och flingtillverkningen. Under senaste tiden ha från livsmedelskommissionen utskickats kontrollanter, som ha rest från fabrik till fabrik och sett till att icke andra sorter användas vid tillverkningen än fränsorterad potatis och, som statsrådet sade, sådan potatis som anses för stor för hushållsändamål. Det är ju klart, att när man inte får använda denna potatis till utfodring, ha dessa jordbrukare, som endast förfoga över sådan vara, ingen möjlighet att inom den närmaste tiden realisera den eller på annat sätt bereda sig någon inkomst av den.

Jag är tacksam för att statsrådet upplyste, att han kommer att ha frågan under ständig omprövning och i varje särskilt fall beakta, vilka åtgärder som behöva vidtagas på detta område. Det är ju klart, att om man skall kunna tillvarata en så ömtålig vara i tillräcklig mängd, måste man ha blickarna riktade på saken.

Det finns ju flera tusen jordbrukare, som satt småpotatis för att kunna använda den till utfodring av sina djur men som nu drabbas av förbudet mot utfodring. När jag nu framställde frågan om dispens beträffande småpotatisen för dessa odlare, svarade herr statsrådet, att enligt ett utfärdat cirkulär kunna kristidsnämnderna och kristidsstyrelserna ge dispens för utfodring. Man har också försökt den vägen, men hittills har inte någon nämnd eller styrelse velat ge sådan dispens, utan de ha hänvisat odlarna till stärkelse- eller flingefabrikerna. Om man då tänker sig, att gården ligger 4, 5 mil från en sådan fabrik, så går det ju bort så mycket i omkostnader, att de få en mycket ringa penning för sin produkt, när den kommer fram till bestämelseorten. De kunna ju inte heller tänka på att få full betalning för denna fränsorterade vara, en vara som man överhuvud taget inte använder under normala förhållanden till något annat ändamål än utfodring, i synnerhet som en stor del av potatisen är skämd eller rutten. Det blir då en mycket stor påfrestning för dem som odlat sådan potatis i tanke att kunna liksom hittills få avsättning för den för fabriksändamål.

Jag vill emellertid än en gång tacka för svaret och hoppas att herr statsrådet har saken under ständigt övervägande, så att icke de odlare, det här är fråga om, få lida allt för stort ekonomiskt avbräck.

Så har jag, herr talman, begärt ordet för att säga något i den debatt, som inleddes här i tisdags. Man ville då från många talares sida göra gällande, att de inflationstendenser som förekomma skulle visa sig bero på jordbrukspriserna, när man försökte bestämma orsakerna. Jag undrar ändå, om inte man därvid väl mycket överskattar betydelsen av den faktorn. Jag tror icke, att denna inflationstendens, som är under uppsegling, är helt beroende på jordbrukspriserna. Om vi se litet på den föreliggande statistiken, så är den samlade nationalinkomsten från föregående år c:a 12 miljarder kronor. Om vi då se, vilken plats, jordbruket intar i denna nationalinkomst, så kommer det c:a 2.5 miljarder kronor på jordbruket. Dessa 2.5 miljarder kunna väl icke då ha en så stor inverkan på detta område, att det kan vara helt och hållet på jordbrukspriserna, som det skulle bero, om inflationen skulle kunna hejdas

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

eller inte. Jordbrukarna ha ju visat sitt tillmötesgående genom att godvilligt sänka priserna på brödspannmål. Denna sänkning kan ju icke motiveras endast med förbättrade skördeförhållanden, ty så stor förbättring av skörden har inte skett, att en så kraftig sänkning som 6 kronor pr 100 kilogram kunde vara motiverad. Men man finner det ju litet egendomligt, att denna sänkning icke medfört någon nedgång i mjölpriset. Sänkningen av spannmålspriset skedde ju redan vid ingången av det nya skördeåret. Nu ha ju kvarnarna i två månader malt den nya spannmålen och sålt den till konsumenterna. Då tycker man i alla fall, att konsumenterna hade rätt att få en sänkning i bröd- och mjölprisen, men så har icke skett. Nu ser jag, att finansministern rister litet på huvudet. Jag har ju hört, att regeringen förbereder att sänka förmalningsersättningen till kvarnarna och därigenom minska statsutgifterna, men jag tycker i alla fall att man borde låta konsumenterna veta, att det är på det området, som regeringen tänker göra en inbesparing, ty nu har säkerligen en stor del av konsumenterna det intrycket, att det är jordbrukarna som få en oskäligen ersättning för sina produkter; det har man hört särskilt i fråga om potatisen. Man kan ju också fråga sig, om det inte skulle vara möjligt att förbilliga potatisprisen genom att minska de kostnader som förekomma från det potatisen lämnas från producenten tills den kommer fram till konsumenten. Ett faktum är, att jordbrukarna nere i Skåne endast få 9 kr. för 100 kilogram och, om de ha så lång väg till stationen som ett par mil, inte mer än 8 kr. 50 öre. Det står visserligen i livsmedelskommissionens cirkulär, att odlarna skola få 11 kronor, men man måste också tänka på att jordbrukarna få släppa till säckar och att dessa kosta 1.60—1.70 till 100 kilogram potatis samt att därjämte transporten till stationen kostar minst 50 öre för 100 kilogram. Följaktligen får inte producenten mer än 9 kronor för 100 kilogram, men konsumenten i Stockholm får betala 23 öre per kilogram för vanlig handelsvara. Jag skulle också vilja tillägga, att fraktkostnaden för en vagnslast potatis från Skåne till Stockholm är 2 kronor för 100 kilogram. Då kan man väl ändå fråga sig, om inte det skulle vara möjlighet att nedbringa denna stora marginal, så att konsumenten kunde få ett lägre pris utan att producenten finge mindre betalt. Under normala tider åtminstone sägs det ju att kostnaderna för försäljning av en vara inte skulle behöva överstiga produktionskostnaderna, men inom potatishandeln överstiger den produktionskostnaderna med 120 procent.

Jag har velat framhålla, att man borde se till, om man inte kan finna en bättre väg på detta område, och att man borde kunna upplysa konsumenterna om att det inte är jordbrukarna som tillskansa sig oskäligen priser utan att det mesta går till mellanhandsvinster och dylikt. Jag vill inte påstå, att det finns möjligheter att göra det billigare, ty det vet jag inte, men när man ser på priserna, tycker man ändå, att någonstans måste det ändå ligga något fel.

Herr Andersson i Rixö sade i sitt anförande i tisdags, att jordbrukarna inte skulle klaga, ty de hade fått full compensation både för den försämrade skörden och för de prisstegringar som skett på andra områden. Jag kan inte låta dessa hans ord stå helt oemotsagda. Jag skulle vilja fråga herr Andersson i Rixö, om han tror att man kan kompensera en spannmålsskörd, som förra året endast utgjorde 57 procent av en normal skörd, med en prishöjning av c:a 5 kronor per 100 kilogram spannmål. Jag tror att man inte behöver vara särskilt stor matematiker för att kunna räkna ut, att så inte kan vara förhållandet, och vi ha också förklarat från jordbrukarehåll, att vi äro beredda att själva bära en viss del av den förlust, som måste uppstå på detta område. Det var ju faktiskt så, att flera tiotusental jordbruk inte ens hade tillnärmelsevis halv skörd i föl mot vad de bruka ha under normala förhållanden, och om

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

de skulle ha fått full kompensation, skulle priset ha blivit minst 35, kanske 40 kronor för 100 kilogram spannmål.

Jag skulle med dessa ord vilja säga, att jordbrukarna säkerligen ha tagit på sig en del av bördan på det området. Någon höjning av kött- och fläsk- eller mjölkpriset har icke förekommit det senaste året, och jag tror alla kunna intyga, att jordbrukarna ha visat vilja till förståelse. Vi ha godvilligt gått med på prissänkningen på brödspannmål för att hindra en inflation, och jag hoppas och tror, att man även inom andra näringsgrenar och icke minst från löntagarnas sida skall visa samma förståelse, när det gäller att hindra en inflation i vårt land.

Men jag måste i alla fall beklaga dröjsmålet med prissättningen på spannmålsprodukterna. Detta har säkerligen haft en ganska menlig inverkan på höstsådden. Jordbrukarna visste ju inte ett dugg, vad de skulle få för sina produkter. De fingo avstå dem till staten redan i augusti eller då de tröska-de, men de fingo icke reda på vilka pris de skulle få förr än i mitten på oktober. Enligt riksdagens beslut skulle ju prissättningen ske i augusti. Detta har ju inte accepterats av regeringen, utan den har låtit ärendet cirkulera från den ena myndigheten till den andra och på så sätt fördröjt saken. Jag är rädd för att detta kommer att inverka på hela den svenska försörjningen till nästa år, ty under den rådande ovissheten ha kanske många jordbrukare icke besatt den areal med brödspannmål, som man skulle ha önskat.

Flera talare här i dag ha klagat över att Riksförbundet Landsbygdens Folk på sina möten har gjort uttalanden om produktionsstrejk och dylikt. Jag vill livligt beklaga, om det på sammanträdena funnits sådana element som vilja försöka tala för en produktionsstrejk. Det är ju beklagligt, att sådana ord framkastas i så allvarliga tider som vi nu ha. Men vi måste väl ändå vara överens om att vid ett stort sammanträde kan det finnas talare, som ha olika temperament. Det kan ju finnas en och annan, som uttalar ord, som kanske inte äro lämpliga för tillfället, och man kan kanske i upprörd stämning säga, att man borde tillgripa produktionsstrejk och dylikt men jag tror ingen kan säga eller påvisa, att Riksförbundet Landsbygdens Folk står bakom ett sådant uttalande eller att någon annons har kommit om uppmaning att man skall strejka med att beså eller skörda. Sådant har icke stötts från förbundets sida, och då anser jag, att de angrepp, som många talare ha riktat mot denna organisation, icke äro berättigade.

Däremot ha vi ju från andra grupper i vårt land sett, att där är inte bara hotet framme, utan där äro blockadannonser inne, och man går att blockera litet av varje utan att taga någon som helst hänsyn. I det sammanhanget skulle jag med några ord vilja beröra vår byggnadsfråga.

Redan i våras diskuterades ju denna fråga i riksdagen, och socialministern tillsatte sakkunniga, som skulle utreda byggnadsförhållandena på landet. Denna utredning har ju avlämnats, och alla inom de sakkunnigas majoritet voro ju ense om att byggnadsfrågan på landet kommit i ett snedvridet läge och att man borde gå in för en rättelse på detta område. Nu har hela sommaren gått, och man har inte gjort någonting åt det. Jag vet inte var socialministern har denna utredning — den ligger väl i en skrivbordslåda någonstans — men man borde väl ändå ha lov att fråga, om inte skäl föreligga för att vi inom en snar framtid skulle få den saken ordnad.

Vi ha färskt exempel på att man tillgriper blockad, när man inte kan förmå en byggmästare att tillämpa ackordspriser, trots att det finns en överenskommelse och att det här från regeringsbanken sagts, att vi skola bygga efter timlön tills ordnade prislistor bli upprättade på landsbygden. Vi ha ett färskt exempel från en stor egendom uppe i Hässleholm för blott ett par

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

tre dagar sedan, som blev blockerad, medan hundratals djur gå ute på ängarna därför att det inte finns några byggnader att släppa in dem i. Det är inte på grund av någon tvist om priset per timme, som blockaden utfärdas, utan det är därför att man vill använda de prislistor, som användas för fastighetsbyggen i städerna, ute på landsbygden för vanliga ladugårdsbyggnader. Sådant får förekomma, och märkvärdigt nog ser man aldrig i den socialdemokratiska pressen med så stora rubriker som när det gäller ett möte av R. L. F., att nu har den och den byggnaden blockerats, och nu är det inte någon överenskommelse där på grund av att arbetarna vilja ha ackord och byggherrarna vilja tillämpa timlön. Jag tycker att om man ville vara konsekvent, borde man även på det området visa, att man vill försöka hindra blockader och dylikt och inte bara släta över med hartassen, när det gäller sådana saker.

Jag skulle till sist vilja säga, att vi jordbrukare äro besjälade av en fast vilja att göra vårt yttersta för att säkerställa livsmedlen för hela vårt svenska folk, men vi kunna icke vara med om någon underkastelse i en eller annan form, utan vi få väl gå ut ifrån lika behandling av alla grupper.

Herr Forslund: Herr talman! Det är ett stort och omfattande program, som presenterats från regeringens sida rörande vårt ekonomiska liv, och det kräves en mycket fast hand för att kunna genomföra ett sådant program, men det kräves säkerligen också mycket god vilja från alla de parter, som bli berörda av detta program. Jag tror med min kännedom om arbetsmarknadens folk, att såväl arbetare som arbetsgivare ha förståelse för genomförandet av ett sådant program som här har presenterats. Jag tror att de äro väl insatta i lägets allvar och inse att vårt land även i fråga om sitt ekonomiska liv befinner sig i ett mycket prekärt läge, då vi icke kunna få in några varor från främmande länder och sälja dit, som vi hittills gjort, utan måste försöka reda oss själva. De som verka inom arbetsmarknaden, både arbetsgivare och arbetare, ha ett långt livs erfarenheter av att bemästra svårigheter, och jag tror också att de ha lärt sig förstå varandra på ett mycket mera ingående sätt än man blivit i tillfälle till inom andra grupper av vårt samhälle, och därför ser jag för min del inte så mörkt på möjligheterna att på det hållet komma fram till förståelse. Men förutsättningen för att detta skall kunna ske ligger naturligtvis inte endast hos dem utan framför allt på det produktionsområde, som frambringar livsmedlen. Vid alla löneavtalsrörelser, både de som varit och de som komma att bli här i landet, måste man ju taga hänsyn till priserna på de varor, som arbetarna behöva för sitt livsuppehälle, och då man vet, att dessa avtalsrörelser i regel komma i efterhand, så kommer, kan man säga, nyckelpositionen i detta avseende att befinna sig på det område, där livsmedlen produceras. Ni herrar jordbrukare få därför inte förvåna er över om man i detta sammanhang rätt ivrigt ställer den frågan till er: äro ni lika beredda att gå fram på samförståndslinjen, som man är inom arbetslivet i övrigt? Jag tror dessutom inte, att man för dagen befinner sig i det läge, att man kan hålla på att justera felaktigheter, som kunna befinnas vara för handen, när man gör jämförelser mellan den ena och den andra gruppen, ungefär som om vi skulle kunna vara beredda att justera allt vad tariffer heter, som äro uppgjorda på de skilda verksamhetsområdena. Jag tror inte att tiden är sådan, att det är möjligt att göra sådana där stora justeringar.

Vad regeringen nu vill är, såvitt jag förstår, att få stabilitet, så att icke landets ekonomiska liv skall lida skada, och då tycker jag att alla parter ha skyldighet att räcka varandra handen och göra vad som är möjligt att göra. Nu kunna vi efter de anföranden som hållits här notera och starkt markera,

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

att man deklarerar sin vilja att göra det bästa möjliga. Vi få då också önska, att det blir den parollen, som går ut till alla dem som deltaga i produktionen, och detta även är jordbrukarnas vilja. Då måste alla de som äro tongivande försöka sprida den uppfattningen, och, märk väl, tongångarna ha sin betydelse just i dessa tider. Vi få inte förglömma det ömtåliga i det faktiska förhållandet, att där man inte har något annat än sin arbetskraft och den förhyrda bostaden och när man har svårigheter att kunna få det allra nödvändigaste till familjens medlemmar, då är det ofantligt viktigt, att inte ens ett litet överord från de producerande på livsmedelsförsörjningens område får någon spridning utan att det blir kvävt på ett tidigt skede. De som inneha produktionsmaskineriet, som hör jordbruket till, ha ansvaret för att man icke kommer fram till sådana ytterligheter som att man i en prekär situation, som vi nu befinna oss i, använder metoder, som skulle ännu mer försvåra vår livsmedelsförsörjning. Allt vad som kan göras från statens och de enskildas sida för att öka produktionen av livsmedel, det bör göras, ty det är ju det allra viktigaste för närvarande, att ingenting underlåtes på det området. Det kan skapa irritation, om det visar sig, att man på något håll, vare sig det gäller statsmakterna eller dem som sträva där ute på åker och äng, begår en oförsiktighet, ty då människorna inte ha något att äta, ha de kanske inte den balans som de eljest äro i besittning av. Jag menar att livets allvar är så pass stort, att vi inte få lov att alltför mycket hålla på att dividera om tingen, som man eljest skulle kunna göra, då det faktiskt leder fram till att produktionen minskas.

Jag är den allra största vän av att jordbrukarna skola få vad dem rätteligen tillhör, och jag vet mycket väl, vilket strävsamt arbete de få utföra för att vi alla skola få vårt behov av livsmedel fyllt. Det är givet, att det kan uppstå svårigheter på arbetsmarknaden just nu, därför att så stora grupper ha dragits ifrån det produktiva livet och då även jordbruket på grund av vår stora försvarsberedskap, där vi ha våra unga krafter och just de krafter som äro lättast att dirigera från en arbetsplats till en annan.

Herr von Heland förde häromdagen på tal en sak, som jag undrar om herr von Heland målade med alldeles riktiga färger. Jag hör att herr von Heland fått uppgifterna från annat håll, men jag undrar om man inte där bedömt saken oriktigt. Herr von Heland omnämnde det som någonting som skulle vara ett faktiskt förhållande, att samtidigt som det var brist på arbetskraft inom en viss gren av vår industri, så hade man där arbetslösa, till vilka det utbetalades arbetslöshetsunderstöd. Herr von Heland nämnde därvid textilindustrin i Borås.

Jag undrar om det är så enkelt som den bilden skulle antyda. En arbetares anställningsförhållanden äro ju i regel så svåra att ordna, att man nog inte kan säga, att det skulle ligga i någons intresse att hellre gå arbetslös än att taga arbete. Det måste nog föreligga helt andra omständigheter.

Det är ju så, att när man inte har en samordnad industri utan den ene sköter sitt och den andre sitt, då uppstå kanske ibland vissa sådana egendomliga förhållanden som att man inom den ena jämförbara industrien icke har full sysselsättning, medan den andra har överflöd på beställningar. Men det är inte så lätt för den förstnämnda industrien att slå igen fabriken, och det är inte så lätt heller för den som en gång tagit anställning där att flytta över till en annan industri. Rätt ofta blir det komplicerat. Man lever ju på hoppet om att den industri, som inte har full sysselsättning för sina arbetare alla dagar i veckan, skall få det igen, så att man där skall kunna få sin fulla försörjning, och man vet att om man byter företag, så har man inga djupare rötter i det nya företaget, utan när arbetet upphör, blir man utan vidare skild från det.

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

Om det vore så att de som gå i korttidsarbete vid den ena fabriken kunde få fortsatt och mera stadigvarande anställning vid den andra, så bör herr von Heland inte betvivla, att en sådan arbetare helt säkert skulle utan vidare flytta över till en sådan fabrik. Arbetsinkomsterna äro ju ändå vida större än det understöd, arbetaren får, och hans vilja att göra sin insats i produktionen behöver man heller inte betvivla, utan han är nog beredd att vilken dag som helst under sådana förhållanden flytta över. Saken får inte ses så där enkelt, som jag förstår att de herrar, som här ha talat om detta och senast herr von Heland, synas vilja göra, utan den är sannolikt mer komplicerad än så.

Det har ju många gånger framförts missnöje över att jordbrukarna inte kunna få den arbetskraft, de behöva. Jag har emellertid viss erfarenhet av att man ibland åtminstone har fört den meningen till togs, att behovet skulle vara större än det som verkligen varit för handen och att svårigheterna kanske inte varit fullt så stora som han har velat göra gällande. Det är klart, att det kan vara svårt för jordbruket att få arbetskraft, framför allt på grund av att så många unga män överflyttats från produktionslivet till försvarsberedskapen, men det finns en annan omständighet också, som sammanhänger med vad jag nyss sade om osäkerheten i arbetsanställningarna, nämligen att man aldrig från jordbrukets sida kan räkna med att det vid gårdarna eller i byarna skall stå en armé av arbetare beredd att vilken minut som helst kunna rycka in, då jordbruket ropar på arbetskraft. Ty hur skola dessa människor kunna försörjas, då man ju inom jordbruket måste räkna med mycket säsongartade arbetstillfällen? Det är inte någon kontinuitet i jordbruksdriften på det sättet att man kan ha fullt antal arbetare för varje månad och under hela året, utan det blir endast vissa längre eller kortare perioder, under vilka man behöver denna arbetshjälp. Man får icke heller anse, att detta innebär någon ovilja mot att ta anställning inom jordbruket, utan det hör snarare samman med det förhållandet att man kanske från jordbrukets sida har mer och mer gått över till att ha mindre antal fast anställda arbetare, d. v. s. sådana som ha arbetsanställning året om, och i stället anlitar dem under kortare perioder, vilket gör att det blir billigare. Men i och med en övergång till ett sådant förfarande blir det mycket, mycket svårare för det allmännas organ, som nu ha hand om regleringen av överskottsarbetskraft, att kunna vid alla tillfällen lämna den på det tillfredsställande sätt som jordbruket önskar.

Jag tror att jag härmed tydligt utvecklat min syn på detta allvarliga läge. Jag vill starkt understryka, att har det någonsin varit ett behov av ett gott samarbete ifrån toppen av vårt samhällsliv och hela vägen ned, så är det nu. Jag tror icke det finns någon, som kan tjäna på att man vid denna tid försöker så ut det minsta missnöjesfrö inom någon grupp. Jag tycker inte att det är så rätt, herr Mannerskantz, att man talar om att den och den sociala förmånen är tyngande och fördyrande i ett speciellt fall. Alla sociala förmåner komma naturligtvis att medföra kostnader, som man inte kan komma ifrån. I svåra situationer böra vi icke glömma bort den omvårdnad, som man från den svenska statsmaktens sida försökt genomföra och som vi ju äro stolta över. Vi äro också ense om att vi skola försöka uppehålla den i stället för att nu på något sätt på grund av krisen pressa ned den.

Jag vill till sist bara ännu en gång betona, att det program, som är genomfört, icke minst i betraktande av de uppgifter vi fått om vårt läge, både vad angår vår allmänna försörjning och vår bränsleförsörjning, är sådant att alla krafter måste vara ense om tagen, och vi få var och en göra det bästa möjliga för att åstadkomma denna enighet.

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

Herr **Anderson, Axel Ivar**: Herr talman! Liksom flera föregående talare ber jag att få uttala min tillfredsställelse över att det nu föreligger ett program för vår ekonomiska politik, visserligen endast i form av ett utkast, som icke är godkänt av regeringen, men som dock presenterats för kamrarna och för allmänheten på sådant sätt att det obestriddigen verkar auktoritativt. Detta program är för ögonblicket ett diskussionsprogram för riksdagen, men jag hoppas att det mycket snart skall bli ett handlingsprogram för hela vårt land.

Vissa kritiska synpunkter på detta program ha redan antytts, och det är ju önskvärt att sådana komma fram så snart som möjligt, innan programmet sättes i kraft. Jag skall göra några korta randanmärkningar i några punkter; det är mera kompletteringar än egentligen kritik, men några kommentarer äro också av kritisk innebörd. Denna kritik, som givetvis kommer ifrån olika håll, får icke utesluta att vi i dag betona, att vi måste vara eniga om målet — enighet om målsättningen har väl aldrig varit betydelsefullare än just nu.

Herr statsministern betonade i sitt anförande, att penningvärdets bevarande trädde i förgrunden som den viktigaste av statsmakternas uppgifter i fråga om den ekonomiska politiken och att denna uppgift nu delvis kommer i konflikt med speciella försörjningsintressen. Tyngdpunkten ligger således på att förhindra ytterligare prisstegring, betonade han. Ja, vad betyder detta i praktisk handling? Det *kan* betyda något, som vi alla borde vara mycket angelägna att försöka avvärja, nämligen en sådan hämsko på produktionen, som leder till en minskad varutillgång och en knappare försörjning. Statsministern var i fortsättningen av sitt anförande angelägen att stryka under, att den ekonomiska politiken icke finge utformas så, att den verkade produktionshämmande, men han betonade dock, som jag nyss sagt, att penningvärdets bevarande nu var huvudintresset och att detta huvudintresse måste tillgodoses delvis i konflikt med speciella försörjningsintressen. Detta får icke tolkas så att försörjningsintresset nu kan få skjutas åt sidan — det skulle vara mycket ödesdigert om så skedde. Detta försörjningsintresse är nämligen alltså det primära, och ju längre kriget varar, desto mera trängande kommer det att bli.

Jag har ofta ett intryck att man här i riksdagen och överhuvud taget i Sverige alltså räknar med ett relativt kortvarigt krig. Man ser fram emot varje skiftning i den politiska situationen, som kan ge anledning till förhoppningar om ett snart fredsslut, och man bygger gärna sin kalkyl på detta hopp. Detta önsketänkande är på alla områden och icke minst här en fara. Det är nödvändigt att vi i stället lägga vår ekonomiska politik så, att vi aldrig släppa ur sikte möjligheten av att kriget blir mycket långvarigt, vilket kommer att ställa vårt försörjningsläge i en ännu bekymmersammare situation än den nuvarande. Håller man fast vid detta, så kan man icke skjuta de speciella försörjningsintressena åt sidan; man får se till att arbetet på penningvärdets bevarande föres på sådant sätt att det icke kommer i konflikt med de speciella försörjningsintressena. Det viktigaste är ju att öka tillgången framför allt på livsmedel och på övriga för folkhushållet nödvändiga varor, även om detta i vissa situationer skulle betyda någon ökning av prisnivån — det kunna vi inte komma ifrån. Vi måste således undvika en sådan prissättning att produktionen hämmas.

Detta resonemang för omedelbart in på den fråga, som har varit föremål för den mesta diskussionen, nämligen frågan om jordbruket och jordbrukets prissättning.

Den föregående ärade talaren riktade till jordbrukarna i landet och här i kammaren åtskilliga förmaningar, som jag är övertygad om att många av hans partivänner stå bakom, och att döma av den hittills förda debatten är

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

denna vädjan till jordbruket ingalunda fruktlös. Den har besvarats på ett sätt, som ger anledning till förhoppningar om en fortsatt saklig debatt om detta spörsmål. Det är en stor vinning, som ligger i detta, men jag skulle, fastän jag här icke talar å jordbrukets vägnar, vilja till den föregående ärade talaren och hans meningsfränder rikta den vädjan, att man också från den sidan undviker sådana omdömen om jordbrukets synpunkter och jordbrukets intressen, som ha förekommit i en ganska stor del av den socialdemokratiska pressen och ännu i dessa dagar förekomma. Detta kan vara ägnat att skapa underlag för den samförståndspolitik, som här är nödvändig. Omdömen om anspråk bli naturligtvis, när de fallas av den part, som känner sig utsatt för verkningarna av dessa anspråk, ofta hårda och onyanserade, men här gäller det att dämpa ned på ömse sidor. Hittills har debatten gått i den riktningen, och jag hoppas att den skall göra så även i fortsättningen, men det avgörande är icke här, vad som säges i debatten, utan det avgörande är, hur man handlar, och därvid måste man se till att man icke i fortsättningen behandlar jordbruket och jordbrukarna så, att deras intresse för att stegra produktionen hålles tillbaka. De behöva stöd på olika sätt, i handling och icke bara i ord.

Det är riktigt, som den föregående ärade talaren sade, att det rent psykologiska momentet spelar stor roll i dessa frågor; det gör det icke bara för arbetarhushållen, där knapphet och svårigheter göra sig gällande, utan också för jordbrukarhushållen, där svårigheter av annat slag möta, t. ex. knappheten på arbetskraft, som är mycket kännbar för jordbrukarnas hustrur, och andra sådana svårigheter, som icke alltid kunna kompenseras genom ett eller annat öres prisförhöjning. Det måste överhuvud taget skapas en annan atmosfär i förhållandet mellan de olika produktionsgrenarna och i förhållandet mellan producent och konsument.

Jag vill således stryka under, att jag har en kritisk inställning till det föreliggande programmet, om det skall tolkas så, att försörjningsintressena härnå efter skola tillmätas mindre betydelse. De få icke skjutas åt sidan utan måste betraktas såsom primära. Göra vi icke det, så riskera vi att vårt land och folk snart kommer i en situation, där det blir mycket mycket svårare än för närvarande att uppehålla ett gott förhållande mellan de olika samhällsintressena och mellan producent och konsument.

För ögonblicket står emellertid pris- och lönepolitiken i förgrunden, och det är därför nu ganska naturligt att den fått inta en sådan centralpunkt i det framlagda programmet som den där har fått. I detta sammanhang skulle jag vilja understryka, att dessa frågor måste ses och behandlas i ett sammanhang; prisfrågan får icke betraktas isolerad. Jag har ett intryck av att så har blivit fallet åtminstone i en del av den offentliga diskussionen, och det är därför som jag har mina betänkligheter emot det nu proklamerade provisoriska s. k. prisstoppet. I förbigående sagt tror jag, att ordet »prisstopp» är både oegentligt och olyckligt. Det är i själva verket icke något prisstopp, som här har skett. Även om ett sådant proklameras, kan det i alla fall icke genomföras, ty regeringen saknar laglig befogenhet att påbjuda ett allmänt prisstopp. Det är snarare så att man med stöd av den av riksdagen godkända prisregleringslagen har vidgat området för priskontrollen, prisövervakningen och prisregleringarna.

Ett allmänt prisstopp kan naturligtvis komma till stånd genom en frivillig överenskommelse, som man nu hoppas skall realiseras i samband med löneförhandlingarna. Man kan här tala om ett frivilligt prisstopp. Men innan ett sådant kommer till stånd, är det ganska vanskligt att så ofta föra detta ord till torgs. Man skapar felaktiga föreställningar om vad det gäller och vilka möjligheter som här stå statsmakterna till buds, och man skapar en alldeles

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

onödig irritation, som bidrar till att på sitt sätt verka störande och hämmande på produktion och varudistribution. Jag tänker särskilt på den inverkan det otvivelaktigt har på handeln.

Om man skall tillmäta riksdagens uttalande från i våras någon betydelse, och det förmodar jag att man alltså gör både i regeringen och i riksdagen, bör man också fasthålla vid att statsmakterna bestämt uttalat sig emot ett allmänt pris- och lönestopp. Riksdagen har förklarat, att en lagstiftning av denna genomgripande art »måste väcka betänkligheter ur flera synpunkter. Framför allt skulle en långt gående direkt dirigering av produktionen och arbetskraftens användning bliva erforderlig för att förhindra ogynnsamma verkningar med avseende å varuförsörjningen», skrev bankoutskottet i våras, och i detta uttalande instämde riksdagen. Därför förklarade sig bankoutskottet icke kunna förorda en politik av denna art, utan ansåg det vara lämpligare »att genom en viss skärpning och utvidgning av priskontrollen efter hittillsvarande linjer samt genom frivilliga överenskommelser mellan statsmakterna och olika producent- och konsumentgrupper en grund lägges för en stabilisering såvitt möjligt av inkomst- och prisnivån».

För min del anser jag, att det finns all anledning att fortfarande hålla fast vid detta program. Det är ju också i sådant syfte som överläggningarna mellan olika ekonomiska intressen, olika producent- och konsumentintressen och representanter för samhällsintressena komma till stånd. Vid dessa förhandlingar måste *lönefrågorna* spela en dominerande roll.

Det är dock så — all erfarenhet visar det — att en inflation sätter i gång, när lönerna automatiskt stiga, och det är i klar insikt härom som man nu vill på förhandlingsvägen komma fram till en stabilisering i varje fall av indexlönerna. Här skulle jag vilja stryka under, starkare än vad programmet har gjort, att det icke räcker med en stabilisering endast av de avtalsenliga indexlönerna. Det är angeläget att man får ett grepp över hela löne marknaden, hela inkomstbildningen; ackordslönerna spela nu en utomordentligt stor roll, och det har visat sig svårt att få dem under kontroll. Det är helt naturligt i nuvarande knapphetsläge, då konkurrensen om arbetskraft gör sig så starkt gällande, att det är ytterligt svårt att hålla tillbaka sådana lönestegringar, som hänföra sig till just denna knapphet och nödvändigheten att för vissa ändamål skaffa arbetskraft, men man måste få något grepp även om denna sida av löne marknaden, därest man verkligen skall kunna tala om ett allmänt lönestopp. Även här har staten ett betydande intresse att bevaka i två avseenden: staten uppträder ju i hög grad såsom konkurrent om arbetskraft, men staten har också ett utomordentligt viktigt intresse, såsom framgår av allt som har sagts och deklarerats, att se till, att icke lönestegringar komma att påverka den allmänna prisnivån. Dessa frågor måste således betraktas och behandlas i ett samband.

Vi skola icke tala om ett prisstopp, förrän vi ha klart för oss att detta också kan kompletteras genom en kontroll över lönerna och en allmän återhållsamhet i fråga om inkomststegringar på alla områden.

Jag har i stort sett ingenting att invända emot de ganska radikala förslag, som framläggas i programmet, men jag vill kraftigt understryka, att frågorna icke få ses och behandlas isolerade. Det proklamerade prisstoppet var måhända en förhastad och onödig åtgärd. Det är svårt att bedöma, vilka verkningar det kan ha på de förestående löneförhandlingarna, men jag har för min del den tilltron till arbetarpartens representanter vid dessa förhandlingar, att de ha förståelse och vilja att bedöma situationen sådan den verkligen är och att dra konsekvenserna därav utan att behöva få till sin hjälp en sådan s. k. psykologisk faktor som detta prisstopp. Jag menar med andra ord, att ingen, som vill sätta sig in i denna sak, kan vara främmande för den insikten, att det framför allt för

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

alla löntagargrupper, vare sig de tillhöra arbetare- eller medelklassen, är ett primärt intresse att penningvärdet bevaras. För att en fortgående försämring av penningvärdet skall förhindras, måste de automatiska lönestegringarna upphöra. Göra de icke det, så rullar inflationen obönhörligen vidare. Att hindra lönestegringar är således ett allmänt intresse; det är icke bara ett företagarintresse utan i lika hög grad ett arbetarintresse. Detta kunna vi emellertid, som herr Forslund mycket riktigt påpekade, icke göra, om vi inte ha säkerhet för att prisstegringen upphör. Om vi måste räkna med fortsatt prisstegring på så nödvändiga saker som livsmedel, hyror o. s. v. kan inte lönestegringen stanna. Det är alldeles riktigt, och det är därför som dessa frågor måste ses i ett sammanhang. Men det är fel att, såsom man nu gör på många håll i diskussionen, skjuta fram priskontrollen, prisstoppet, som det första och viktigaste och sedan säga, att blir det bara prisstopp, kunna vi sedan hejda lönestegringen.

Jag tror att herr Forslund har alldeles rätt i att man vid de förhandlingar, som nu förestå, skall få se många bevis på landsorganisationens goda vilja. Jag har haft tillfälle att själv konstatera förefintligheten av en sådan riktig och god inställning vid de förhandlingar mellan parterna, jag varit i tillfälle att bevista i höst. Jag ser således ganska optimistiskt på den förestående uppgörelsen i vad den avser det s. k. ramavtalet och indexlönerna, men jag är däremot icke lika säker på att man på alla håll har klart för sig nödvändigheten av att gå vidare och försöka få kontroll även över ackordslöner och övriga inkomster.

Det skall villigt erkännas, att de svårigheter, som landsorganisationen har att möta, äro betydande, och allt vad som kan göras från andra samhällsgruppers sida bör göras för att underlätta dess ansträngningar att komma till en uppgörelse. För detta talar också den solidaritet, som vi ju alla måste visa och för visso också känna. Vi äro alla i samma båt. Det är — för att taga den bild, som herr J. B. Johansson häromdagen använde — i själva verket en livbåt, vi sitta i, och det vore brottsligt att ställa till slagsmål i den.

Det är också obestriddligt att vissa arbetargrupper befinna sig i särskilt svårt läge; för många har inkomstökningen under krisen varit begränsad till den genom indexavtalet reglerade, där ingen överbetalning förekommer. Det är ganska betydande arbetargrupper, som det här gäller, och många av dessa höra till de värdefullaste i vårt land; jag tänker bland annat på textilarbetarna. Men dessa skola hjälpas, icke bara genom tillmötesgående från andra samhällsklasser, det måste visas solidaritet även från övriga arbetargrupper. Det får icke ske, att arbetare inom en liten sektion, särskilt de yngre arbetarna, skola begagna denna situation för att pressa upp sina inkomster och skaffa sig mycket högre sådana redan vid tjugooårsåldern, inkomster som ställa dem i nivå med den gamle yrkesarbetaren, som har många tiotal av arbetsår bakom sig. Sådant måste motarbetas, och även härför fordras gemensamma ansträngningar och ett solidariskt uppträdande av hela arbetarklassen.

Statsministern yttrade i sitt anförande bland annat att det var obestriddligt, att den politik, som syftar till att få en skärpt statlig kontroll över kris- och lönestegringar, i längden kommer att öva ett skadligt tryck på företagsamhet och produktionsvilja och därför icke kan i längden uppehållas. Det är viktigt, att ett sådant uttalande har kommit från statsministerns sida. Jag vill betrakta det såsom en mycket betydelsefull ingrediens i programmet att man gör klart för sig, att vad som här sker är betingat av alldeles särskilda omständigheter och att vi, så snart dessa upphöra, skola försöka komma tillbaka till fria förhållanden. Det är till fördel för alla parter.

Till sist endast några få ord om penningpolitiken, som mycket litet har berörts i diskussionen men som ju utgör en viktig del av programmet. En be-

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

gränsning av statsutgifterna har annonserats som en av de angelägnaste uppgifterna — i själva verket är väl detta helt enkelt en huvuduppgift för den ekonomiska politiken. Här stå vi ju, hoppas jag, nu inför en vändpunkt. Det har hittills alltför mycket talats om nödvändigheten av att begränsa statsutgifterna, men i handling ha vi sett ganska litet av denna vilja. Svårigheterna äro uppenbara. Det är helt naturligt i den situation, vari vårt land befunnit sig under dessa år, då nästan alla andra intressen fått stå tillbaka för nödvändigheten att stärka försvaret, att en förskjutning har kommit att ske, som flyttat över tyngdpunkten på områden, där det är mycket svårare än vanligt för riksdagen att utöva någon kontroll och, skulle jag nästan vilja säga, för regeringen att verka återhållande. Men jag föreställer mig att vi så småningom skola komma i det läget att det blir möjligt att något så när återställa jämvikten. Forceringen behöver väl i fortsättningen inte bli så stark som den hittills har varit. Vi ha fått ett program att arbeta efter, nämligen det som upplagts i den s. k. femårsplanen. Jag hoppas att vi verkligen skola kunna hålla fast vid det programmet. Det vore olyckligt, om man nu från de militära myndigheternas sida framställde anspråk som väsentligt överskredde den kostnadsram som angivits. Om så ändå sker, bör naturligtvis en omsorgsfull prövning verkställas, så att det, som verkligen är nödvändigt för vidmakthållande och ytterligare stärkande av försvaret, får genomföras. Men kontrollen måste skärpas i framtiden. Vi få icke annat än i ytterst tvingande fall överskrida den ram som fastställts. Då rubba vi själva förutsättningen för vår ekonomiska politik. Ty försvarskostnaderna utgöra nu en så betydande del av statsutgifterna att en ytterligare ökning av dessa kostnader icke kan företagas utan en allvarlig rubbning av hela vår ekonomiska ställning. Följaktligen är jag ense med de föregående talare, som betonat att en begränsning av statsutgifterna nu måste ske även och kanske framför allt på de militära utgifternas område. Det är där någonting verkligen kan göras, och jag är ganska övertygad om att väsentliga besparingar kunna genomföras utan att försvarets effektivitet därav tar någon skada. Det är helt enkelt nödvändigt att här komma fram till den rationalisering av arbetsuppgifterna, den mera likformiga och övertänkta behandling av anslagsfrågorna, som vi äro vana att finna på andra områden, men som av skäl, som jag nyss antytt, under denna tid av stark forcering icke kunnat äga rum på försvarsväsendets område. En skarpare kontroll över försvarsväsendets byggnader måste utövas, och en större återhållsamhet med utgifter överhuvud taget på detta område är att anbefalla.

Man har med full rätt pekat på vissa symtom på planlöshet i inkallelser och en mindre klok användning av arbetskraft inom försvaret. Detta är ett ytterst allvarligt problem. Just nu när man på alla områden kämpar med svårigheterna att uppbringa den nödvändiga arbetskraften, måste det ju verka nästan utmanande att se, hur illa man på vissa håll inom det militära förvaltningsväsendet utnyttjar den inkallade personalen. Jag får oupphörligt rapporter om detta, och de komma icke från sådana håll, där man kan mistänka någon avoghet mot försvaret, utan allting talar för att det finns en saklig grund för de framställda anmärkningarna. Jag vill särskilt understryka att om det icke företages någon ändring i dessa förhållanden, innebär det en allvarlig fara för vårt försvar. Den kritik som allt starkare riktas mot sådana tendenser som de här berörda, kommer att skapa en stämning mot försvaret, som jag på det högsta skulle beklaga. Det är således i försvarets eget intresse att en ändring sker i detta avseende. Denna ändring kräves med växande styrka av det praktiska livets män. Bland industrimän, jordbrukare och köpmän, överallt i landet hör man kritiken mot dessa förhållanden fram-

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

föras med stor skärpa, och man frågar sig, varför ingen ändring har kommit till stånd.

I programmet upptas också frågan om beskattningen. Man talar icke om någon höjning av den direkta beskattningen, och jag tror att programförfattaren har alldeles rätt i att en sådan under nuvarande förhållanden icke är möjlig. Men man kunde tänka sig en fortsatt differentiering av den direkta beskattningen till förmån för familjeförsörjarna. Jag saknar en sådan punkt i programmet. Jag vill påpeka att många skäl alltjämt tala för att vår skattepolitik bör ha den huvudinriktningen att staten i högre grad tar hänsyn till försörjarna av de större familjerna, även om detta måste ske på bekostnad av de ensamstående som få finna sig i en hårdare beskattning.

Mot den föreslagna beskattningen av nöjen och njutningsmedel har jag principiellt ingen invändning att göra, men jag tror att en sådan beskattning i praktiken kommer att ge ganska litet ur såväl penningpolitisk som, ännu mer, ur fiskalisk synpunkt. Jag tror att vi där kommit ungefär till gränsen för vad som är möjligt att taga ut, och det fordras alldeles utomordentligt starka skäl för att här gå ännu längre. Men principiellt kan naturligtvis ingen invändning göras mot att man tar ut vad som är möjligt att få på detta område.

När i programmet talas om åtgärder för att binda den fria köpkraften, avses i största allmänhet ett ökat sparande. Jag skulle vilja lägga litet starkare tonvikt på detta och uttala det önskemålet att man, när man nu går att förverkliga eller arbeta vidare på detta program, måtte ägna större uppmärksamhet åt frågan om sparandet, i första hand naturligtvis åt det frivilliga sparandet. Det är ur alla synpunkter mest önskvärt att ett sådant kan komma till stånd, ty det som icke uppbäres av ett tvång, innebär i och för sig självt en starkare moralisk kraft, och det är otvivelaktigt att ett vidgat frivilligt sparande skulle vittna om en moralisk kraft, som vi gärna skulle vilja se hos vårt folk. Men man kan icke uteslutande lita till det frivilliga sparandet, om man vill dämna upp det köpkraftsöverflöd som för närvarande vållar oss så mycket bekymmer. Någon form av tvångssparande får man nog lov att tänka sig, åtminstone för vissa kategorier av inkomstagare. Jag vill här åter peka på de numera mycket stora grupper av unga arbetare och inkomstagare även i andra samhällsklasser, som hastigt komma upp i betydande penninginkomster, som i många fall bo hemma och endast betala en liten slant för husrum och föda och som därför ha ett alldeles för stort belopp att röra sig med till kläder och nöjen. Här föreligger otvivelaktigt en av de allvarligaste inflationsriskerna. Den köpkraft, som är i händerna på dessa ungdomar, gör stor skada, och någonting bör därför göras åt den saken. Man kommer icke åt detta köpkraftsöverflöd blott genom att försöka med olika former av frivilligt sparande. Här måste man såvitt jag förstår finna någon form av tvångssparande.

Jag har varit inne på samma tankegångar som herr Ohlin antydde häromdagen, och jag tycker att det ligger mycket i vad han yttrade. Jag tänker mig närmast att man skulle kunna finna någon form för att vid utbetalandet av lönerna taga undan en viss del av dessa för att spara till kommande dagar. Det kan hända att något dylikt så småningom även kan stimulera till ett ökat frivilligt sparande, men man får icke rygga tillbaka för ordet tvång i detta sammanhang. Man gör det numera så litet när det gäller andra områden av samhällslivet att jag tycker att man icke behöver vara så oerhört försiktig när det gäller tvångssparandet.

Till sist ber jag att få säga ett par ord om kreditgivningen till utlandet. Den saken har otvivelaktigt en ganska stor betydelse även ur penningpolitisk

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

synpunkt, icke någon så central betydelse att man kan säga att detta är något som avgör, om våra strävanden att bevara valutan skola bli framgångsrika eller ej, men tillräckligt stor för att motivera att man från svensk sida vid kommande handelsförhandlingar kraftigt och bestämt motsätter sig kraven på statskrediter. Detta bör sägas ifrån till stöd för våra underhandlare, ty vederbörande måste ha klart för sig att den svenska riksdagen alltså har den uppfattningen att statskrediter till utlandet under nuvarande förhållanden om möjligt böra helt undvikas och i varje fall ges med yttersta sparsamhet.

Jag har, herr talman, sedan endast att uttala den önskan att vid de fortsatta löne- och prisförhandlingarna och under det arbete med dessa problem, som närmast kommer att vila på regeringen, det nu uppdragna ekonomiska programmet måtte kunna i största utsträckning förverkligas.

Herr Linderot: Herr talman! När statsministern i sitt anförande betecknade det såsom synnerligen värdefullt att riksdagen och regeringen genom sammanträden av denna form få kontakt med varandra för att överlägga om för landet och folket livsviktiga angelägenheter, så uttryckte han säkerligen något som även de enskilda ledamöterna av riksdagen anse vara riktigt. Men det kan väl inte tänkas annat än att det bristande intresse som i varje fall i denna kammar tar sig uttryck i 75- à 90-procentig frånvaro från debatterna, måste vara orsakat av den uppläggning som hela denna verksamhet från riksdagens sida har fått under dessa korta plenidagar. Det är klart att när herr Sam Larsson i kritisk form förklarade att det var en dålig start vid upptagandet av kontakten mellan regering och riksdag i krisfrågorna, att regeringen dagen före riksdagens första sammanträde utfärdade en kommuniké rörande s. k. allmänt prisstopp, har han utan tvivel angivit en av orsakerna till att riksdagens ledamöter, såvitt jag förstår, inte anse sig fylla någon särskilt landsviktig uppgift genom att diskutera dessa frågor just nu. Riksdagen känner sig litet utanför avgörandena. Riksdagen känner sig nästan enbart dekorativ, när det gäller folkförsörjningspolitiken, och jag skulle vilja använda tillfället, då jag nu har ordet, att vädja till de enskilda ledamöterna i riksdagen att söka få en ändring till stånd i det avseendet. Jag tror att det är hög tid och mycket nödvändigt att så sker. Någon konkret åtgärd från riksdagens sida kan ju inte vidtas förrän vid den lagtima riksdagen, då ju den s. k. informationsriksdag, som vi nu avverka, inte har formella möjligheter att fatta några beslut i dylikt hänseende.

Jag vill erinra kammaren om att riksdagens enda egentliga uppgift, när det gäller hela det komplex som kallas folkförsörjnings- och krisfrågor, är att vid budgetbehandlingen utanordna ett tillräckligt stort anslag till löner och arvoden åt dem som äro sysselsatta i krisorganen, och sedan riksdagen har utanordnat detta anslag till löner och arvoden plus det som behövs för administration, har riksdagen icke någonting att säga till om beträffande den politik som krisorganen sedermera genomföra under året. 1943 års lagtima riksdag borde söka få till stånd en ändring i det stycket. Jag tror att själva denna ordning har tillkommit åren 1939 och 1940 med utgångspunkt från den uppfattning, som bl. a. den föregående talaren, herr Anderson, berörde, nämligen att man kunde räkna med ett kortvarigt krig och att de utomordentliga åtgärder, som måste vidtas från statsmakternas sida för att bemästra svårigheterna under krisen, kunde få provisorisk karaktär, eftersom de mycket snart skulle komma att avvecklas. Ja, på lång sikt äro — det hoppas vi väl alla — dessa åtgärder att betrakta såsom provisoriska, men till sin dagliga verkan äro de numera permanenta förvaltningsåtgärder som inte inom en närmare

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

tid, inte ens inom överskådlig tid, kunna beräknas komma att avvecklas. Jag vill därför uttala en önskan — detta är väl egentligen det enda man kan göra vid de nuvarande riksdagssammanträdena — som jag hoppas att till även tyrs en eller annan här tar fasta på och söker föra vidare. Jag uttalar alltså den önskan att 1943 års lagtima riksdag tar sig en funderare på om den inte borde åstadkomma en förändring med avseende på bestämmanderätten över krisåtgärderna. Då vi måste räkna med att under åratals framåt få behålla denna till en början såsom provisorisk ansedda krisorganisation, bör också riksdagen inrätta sig på denna längre sikt. Det är alldeles riktigt vad herr Nordenson sade här under första debattedagen, nämligen att exempelvis direktör Söderlund har ett oerhört stort inflytande på handläggningen av olika krisåtgärder inom statens krisorgan. Om han skall ha denna dominerande position inom krisorganen, borde herr Söderlund — det är jag överens med herr Nordenson om — vara medlem av regeringen och där ha det personliga ansvar som är påkallat. Han skulle då också ha att inför riksdagen motivera de åtgärder som han nu endast såsom ämbetsman behöver redogöra för inför vederbörande minister.

Detta var några allmänna anmärkningar beträffande den huvudfråga som vi för närvarande ha att diskutera.

Statsministern har anfört att man måste söka genomföra en sådan förändring i den ekonomiska politiken eller i varje fall vidtaga sådana åtgärder på det ekonomiskt-politiska området, att inflationsfaran avvärras. Man måste stoppa den inflatoriska utvecklingen. Ja, det är alldeles klart att regeringen och riksdagen måste vara intresserade av att hejda den inflatoriska utvecklingen, ty en inflation, som icke stoppas av statsmakterna, leder till statsbankrutt, och jag har inte sett i historien att någon regering hittills, i varje fall inte medvetet, sökt föra en ekonomisk politik som leder till att den stat, vederbörande regering styr, måste göra ekonomisk bankrutt. Emellertid stå vi i varje fall inte inför något omedelbart hot i det hänseendet, varför vi inte behöva syssla med den frågan. Däremot befinna vi oss i en inflationsperiod, och då vi diskutera dessa problem, måste vi göra klart för oss att det finns enskilda som förtjäna på att inflationen utvecklas. Det är klart att åtskilliga bönder ur rent individuell och egoistisk synpunkt skulle med största tillfredsställelse hälsa en ytterligare stegrad inflation som skulle göra det lättare för dem att nu avlyfta tidigare ådragna skulder från sina gårdar. Emellertid skall jag inte diskutera denna fråga mera, då ändå alla talare, som uppträtt här, ansett att statsmakternas åtgärder för att hindra inflation böra bli synnerligen genomgripande och att riksdagen bör stödja regeringen i dess strävan att genom prisstopp, lönestopp och andra eventuella åtgärder hindra en vidare inflatorisk utveckling.

Nu har den ekonomiska politiken här i debatten egentligen endast behandlats med utgångspunkt från motsättningen producenter—konsumenter. Herr J. B. Johansson, som öppnade debatten här i kammaren, ställde just den frågan i centrum. Med den parlamentariska skicklighet herr J. B. Johansson ju alltid ådagalägger, sökte han egentligen taga luften från framför allt de kritiker som man väntade skulle komma att uppträda från bondeförbundshåll. Herr J. B. Johansson gjorde det främst genom att predika ekonomisk moral, inte bara för bönderna utan för svenska folket i allmänhet. Man skulle i sitt ekonomiska handlande se till att man icke lät sig ledas av egoistiska intressen, utan av vad samhällsnyttan krävde. Man skulle med andra ord, sade herr J. B. Johansson, inte slåss när man satt i en livbåt. Jag vill inte fördjupa mig i vad tidningspressens kåsörer ha sagt om talet om livbåten. De säga ju att skutan ännu inte har kapsejsat och att vi alltså inte befinna oss i någon

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

livbåt. Men bilden var utan tvivel avsedd att göra ett starkt moraliskt intryck på åhörarna, och det gjorde den ju också.

Herr J. B. Johansson sade, att jordbrukarna i allmänhet äro lojala: de äro icke egoistiska och de sträva inte efter att sko sig på den övriga befolkningens bekostnad. Ja, såsom ett allmänt omdöme kan man naturligtvis påstå det. Men det är klart att därmed löser man intet av de problem som möta jordbrukarna för närvarande. Vi kunna ju höra redan av debatten i kammaren, hur dessa problem ligga till. Herr Sundberg har mycket varmhjärtat väddat till vederbörande myndigheter att icke hindra prisetöjning på lantbruksmaskiner. Det är klart att herr Sundberg såsom chef för Överums bruk vet, hur det ligger till med produktions- och prisetöjningarna i fråga om lantbruksmaskiner, och jag har ingen anledning att diskutera herr Sundbergs påstående att producenterna av lantbruksmaskiner behöva få mer betalt för dessa. Men jag frågar: hur skall herr Sundberg kunna övertyga exempelvis herr Gränebo om den saken och hur skola statsmakterna kunna taga den riktiga ståndpunkten i den frågan? Lantbruksmaskinerna måste bli dyrare — fläsket blir också dyrare!

Hur skall man kunna lösa det problem, som dessa motsättningar innebära? Herr Hemming Sten talade för en radikal lösning av hela frågan om dessa motsättningar. Allt folkets gny i de olika krisangelägenheterna skulle man kunna tysta, och man skulle, om jag förstod herr Sten rätt, kunna uppnå tämligen idealiska förhållanden på detta område, under förutsättning att man bedrev en bättre folkupplysning i krisfrågorna, rörande inflationen, dennas verkningar o. s. v. Jag må säga att om det vore så lätt att bemästra dessa problem som herr Sten tror, d. v. s. att man bara behöfde upprätta ett folkupplysningsdepartement, skulle riksdagen verkligen med tämligen stort lugn kunna debattera dessa spörsmål. Nu är ju detta tyvärr ingen upplysningsfråga. Det är heller inte en fråga om moral hos de enskilda grupperna. Jag tror nog att man genom en närmare psykoanalys skulle kunna konstatera att den enskildes moral gentemot det allmänna är ungefär likartad inom alla grupper. Det är nog ändock så, att vi allesamman äro egoister. Bönderna äro egoister, herr J. B. Johansson! Det är alldeles fel att tro att de inte äro det. Naturligtvis finns det enskilda bönder som inte äro egoister, men bönder i allmänhet måste vara egoister, såvitt jag förstår, och arbetarna äro också egoister. Även arbetarna vilja ha så mycket de kunna få. Frågan ligger alltså inte på det moraliska planet.

Vad beror det nu på att arbetarna ha varit mycket stillsamma under krisen och funnit sig i underkompensation för prisstegringarna? Beror det på att arbetarna inte äro egoister, d. v. s. att de skulle vara moraliskt högre stående än exempelvis jordbrukarna? Naturligtvis beror det inte alls på det. Att arbetarna inte genom strejker eller på annat sätt försökt att skaffa sig mera betalt, beror på att det socialdemokratiska partiet är så starkt här i landet, att det i allt väsentligt behärskar fackföreningsrörelsen. Från det socialdemokratiska partiets ledning utgå de direktiv, enligt vilka den stora svenska fackföreningsrörelsen genomför sin lönepolitik, och då partiet är i majoritet här i riksdagen och har avgörande inflytande i regeringen, så medför detta att arbetarna i fackföreningarna under de nuvarande krisförhållandena icke genomföra strejker och icke ställa till social oro utan visa en synnerligen stor lojalitet gentemot samhället. Ett faktum är att arbetarklassen är den folkgrupp, som varit mest lojal. Den har inte gjort några egentliga aktioner för att förbättra sin ställning. Men detta beror inte på en högre moral hos arbetarna eller på att de inte äro egoister, utan det beror på att den politik, som genomföres av statsmakterna, har ett så starkt grepp om just den organise-

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

rade arbetarklassen genom det socialdemokratiska partiet, att några aktioner inte utlösas. Så enkelt ligger det faktiskt till. Det är inte alls någon komplicerad psykologisk fråga. Om bondeförbundet hade det inflytande i regeringen som socialdemokratien har och om jordbrukarna vore så enhetligt organiserade inom bondeförbundet och RLF, som arbetarna äro inom de socialdemokratiskt ledda fackorganisationerna, skulle därigenom samma verkningar kunna uppnås på jordbruksområdet, som man nu uppnår på det industriella området, som är det som närmast berör arbetarklassen. Jag tror att det är befogat att man något belyser dessa faktiska förhållanden för att man skall få ut litet mer av diskussionen, som annars kan te sig tämligen svårbegriplig för dem, som söka att objektivt bedöma innehållet i densamma.

Vad blottar nu emellertid den diskussion, som har förts här om alla dessa ting? Blottar den att man inte har kunnat komma till något egentligt resultat? Har den ene eller andre talaren eller ministern kunnat lägga fram någonting övertygande, som löser de problem, som sysselsätta alla? Varför har det inte skett och varför kan det inte ske här i riksdagen? Beror det på okunnighet och valhänthet vid handläggningen av dessa ärenden från regeringens eller de enskilda riksdagsledamöternas sida, som här försöka dra sitt strå till stacken för att få något resultat av riksdagens sammanträde? Naturligtvis beror det icke på det. Det är ju såvitt jag förstår både kunniga och dugande, praktiskt och teoretiskt skickliga människor, som sitta i regeringen eller uppträda i talarstolen. Men vad är det som är det grundläggande och avgörande och som skapar de till synes olösliga motsättningarna mellan å ena sidan jordbruket och å andra sidan de s. k. konsumentgrupperna? Kristiden har tvingat fram en socialt organiserad fördelning och prissättning av alla våra viktigaste produkter. Men framställningen av dessa produkter sker genom privata initiativ. Här ha vi hela problemets kärnpunkt: motsättningen mellan socialt organiserad fördelning och prissättning å ena och privat produktion å andra sidan. Det är detta som speglar sig i diskussionen och som skapar alla de svårigheter, med vilka samtliga talare brottas.

Den siste talaren, herr Ivar Anderson, anförde såsom sin mening, att man borde så snart som möjligt se till att den fria konkurrensen återställdes. Jag skall inte ta upp den frågan och diskutera den från ett vidare perspektiv, utan jag vill bara påpeka, att det är den grundfråga, som man bör ta sikte på, då man försöker lösa de problem, med vilka alla brottas. Detta är ju en av politikens grundfrågor. Den kan inte lösas genom olika detaljförslag, genom högre prissättning på jordbruksprodukter, genom lönestopp, prisstopp, ransoneringar o. s. v. Ingenting av detta löser den grundläggande motsättningen. Det är nämligen det väsentliga av orsakerna till denna motsättning, som måste angripas, och det har inte riksdagen till uppgift att göra i dag. Jag skall därför icke trötta med att gå in på hur man skall lösa dessa motsättningar, men när jag hörde på denna diskussion, ansåg jag det såsom min plikt att framföra mina synpunkter, för att de, som eventuellt äro eniga med mig, vid en kommande diskussion skola lägga större vikt vid just dessa grundfrågor, som det gäller att angripa för att man skall kunna komma till resultat.

Vad skall man emellertid göra i nuvarande läge? Vad skall man säga till jordbrukarna? Det är dock faktiskt en huvudfråga i denna diskussion. Jag vill för min del säga, att något recept har naturligtvis inte jag heller att komma med. Det skulle ju strida mot hela mitt tidigare resonemang i detta anförande. Man skall inte bara, såsom herr Ivar Anderson sade, försöka få en helt annan atmosfär i diskussionen mellan jordbrukare och konsumenter, därför att det är bara en from önskan. Här rör det sig om konkreta åtgärder.

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

Jag skulle vilja dra ett litet strå till stacken till förmån för jordbrukarna. Själv har jag alltid såsom gammal industriarbetare rört mig i industriarbetarkretsar och skulle väl därför ha synnerligen lätt att ställa mig på den ytterligt kritiska ståndpunkt gentemot jordbrukarna, som man ofta finner i industriarbetarkretsar och som går igen i anföranden från representanter för industriarbetarklassen. Men jag gör inte detta. Jag tror att man måste söka att genom att se på de ekonomiska grundvalarna för hela samhällslivet, på jordbrukets produktionsförhållanden och resultat, komma fram till en ståndpunkt, där man även med nuvarande motsättningar och svårigheter kan få en — för att ånyo citera herr Ivar Anderson — annan atmosfär till stånd mellan konsumenter och producenter speciellt när det gäller livsmedel.

Man måste komma ihåg, att det ännu inte är en mansålder sedan de svenska produktionsförhållandena radikalt ändrades. Medan tidigare agrarproduktionen övervägande varit grundvalen för den svenska ekonomin, är numera industriproduktionen synnerligen övervägande. Jag vill erinra om att man räknar med att vid sekelskiftet grupperna industri, bergsbruk och hantverk hade ett produktionsvärde av sammanlagt 535 miljoner kronor netto, under det att grupperna jordbruk och fiske hade ett värde av 601 miljoner kronor netto. Detta förhållande att för bara cirka 40 år sedan agrarproduktionen här i landet övervägde, har sedan så radikalt förändrats, att man räknar med att den förra gruppen, industri, bergsbruk och hantverk, 1939 hade ett produktionsvärde av 5,248 miljoner kronor och gruppen jordbruk och fiske ett värde av endast 1,061 miljoner kronor. Det är alltså en sexdubbel övertikt för industriproduktionen. Det finns en annan beräkning, som statistiker gjort, enligt vilken man räknar med en åttadubbel överlägsenhet för industri, bergsbruk och hantverk gentemot jordbruk och fiske. Häri, det måste man förstå, ligger också en av de grundfrågor, som man måste ta sikte på för att komma till resultat i diskussionen om jordbrukets berättigade andel i den svenska nationalinkomsten. Det är alldeles givet, att här måste en förskjutning till synnerlig nackdel för den jordbrukande befolkningen ha ägt rum.

Jag hoppas att ingen missförstår mig, då jag säger detta. Det är nämligen också så, att den snabba industriella utveckling, som har skett, också kommit den jordbrukande befolkningen till godo på olika sätt. När jag säger »till nackdel för den jordbrukande befolkningen» menar jag alltså relativt sett. Ur den synpunkten har jordbruket mer och mer blivit styvbarnet i den svenska ekonomiska utvecklingen. Det ha vi att ta sikte på, då vi på allvar skola diskutera motsättningarna mellan jordbruket och de s. k. konsumenterna.

Det fanns år 1939 564,000 egentliga industriarbetare i Sverige. Hur många som då voro egentliga jordbrukare, d. v. s. ha heltidssysselsättning i jordbruket, kan man inte finna i någon statistik, men om vi utgå från siffror, som tidigare nämnts i diskussionen här i kammaren, nämligen att ungefär en tredjedel av folket har sin utkomst av jordbruket, så kunna vi ändå få en viss utgångspunkt för bedömandet av jordbrukarnas ställning i förhållande till övriga grupper. Bruttoproduktionsvärdet per arbetare inom industrien var år 1939 14,452 kronor. Med detta skulle man vilja jämföra motsvarande produktionsvärde för under hela året i jordbruket sysselsatta personer. Men tyvärr finns det icke någon statistik tillgänglig för en dylik jämförelse. Jag har sökt på olika håll, senast hos lantbruksförbundet, som ju är en bra källa, då man vill forska i jordbruksproblem, men jag har inte funnit någon dylik statistik. Emellertid kan ju en lekman utan vidare räkna ut, att bruttoproduktionsvärdet för de i jordbruket sysselsatta icke på långt när uppgår till det för industriarbetare gällande värdet. Jag vågar inte ange någon siffra, men jag är övertygad om att en i jordbruket sysselsatt persons bruttoproduktion icke ens upp-

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

går till hälften av 14,452 kronor. Då är det klart, att jordbrukarna med hänsyn till sin ställning i relation till samhällsekonomin känna sig vara helt i sin rätt, herr J. B. Johansson, då de använda den för dem nu gynnsamma situationen till att kräva en större andel i samhällets samlade ekonomiska resultat för sitt arbete än vad de tidigare ha fått.

Här se vi genast, hur omöjligt det är att komma med moralpredikningar i detta fall. Man måste angripa problemet betydligt mera realistiskt för att kunna diskutera med jordbrukarna om detta. Jordbrukarna ha varit missgynnade — det måste vi inom parentes säga oss, att när jordbrukarna för inte så länge sedan fingo sälja sina grisar för så där 55 à 60 öre kilogrammet för hel vikt eller fingo 3 à 4 öre för ett ägg, måste de ha känt sig utplundrade in på bara kroppen. Häri ligger en psykologisk förklaring till att jordbrukarna inte äro så lätt mottagliga för moralpredikningar, åtminstone inte från dem, som sitta i chefsstolarna i bankpalatsen i storstäderna. Det tror jag vi kunna vara överens om. När det nu under krisen predikas samhällssolidaritet utan gräns för alla, märka jordbrukarna, att de, som ofta predika mest högljutt, inte predika för sig själva utan för andra. De förutsätta alltid, att det är andra som skola visa de praktiska yttringarna av samhällssolidariteten. Jordbrukarna kunna läsa tryckt och skrivet på att industrikapitalet hämtar in oerhörda, verkligt sagolika vinster under den nuvarande ekonomiska utvecklingen. Jag skall inte trötta med siffror. Jag hade tillfälle att, då vi vid lagtima riksdagen diskuterade jordbrukarnas svårigheter att betala sina byggnadskostnader, här från talarstolen visa, vad de, som tillverka cement och tegel, förtjänade. Det var ganska fantastiska profiter, som dessa monopolistiska industriidkare förtjänade. När jordbrukarna se detta, är det klart att de säga: »Varför skola vi skaffa mat för billiga priser till dem, som producera dessa rikedomar, och till dessa industriherrar, som sitta i palatsen i städerna och håva in miljonerna? Vi kunna väl passa på nu och få litet mer!» Detta skall man hålla i minnet, då man betraktar de yttringar av desperation, som ha kommit till uttryck på bondemöten.

Jag försvarar inte produktionsstrejker från böndernas sida. Jag är tvärtom såsom stadsbo och icke jordbrukare naturligtvis ytterst intresserad av att få jordbrukarna att odla varenda liten gnutta jord, som överhuvud taget är odlingsbar, och sälja sina produkter till så lågt pris som möjligt. Men man skall inte bara utgå från sina egna önskingar och personliga intressen, då man skall diskutera politik, ty då kommer man inte rätt. Jag anser alltså att man inte får stimulera bönderna till några slags desperata produktionsstrejksåtgärder eller dylikt. Men man måste från samhällets sida se till att sådana förhållanden skapas, att jordbruket kan ge oss maximum av de produkter, som den svenska naturen förmår frambringa. Har man den utgångspunkten, löser man också de motsättningar, som här ha kommit till uttryck.

Jag har, herr talman, icke givit mig in på några detaljer. Vad skulle det tjäna till om jag här diskuterade potatispriser eller spannmålspriser och vad som kunde vara skäligt ur den eller den synpunkten? Jag har inskränkt mig till att söka ge de allmänna riktlinjerna för hur jag anser att man måste angripa problemen. Inte går det an att säga till bönderna, att de äro nazister, för att de äro uppe och gorma på ett RLF-möte någonstans. Inte löser man någon fråga med det. Man måste lösa frågorna med hänsyn till att det egentligen är en i den ekonomiska utvecklingen bunden motsättning mellan socialt organiserad fördelning och prissättning och en privatorganiserad produktion, som skall tillgodose det sociala behovet. Det skall man ha i sinnet, då man angriper frågorna. Då kommer man att kunna utan alltför stora svårigheter avväga vad som i nuvarande situation och med nuvarande förhållanden kan anses skä-

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

ligt för de olika grupper, vilkas intressen naturenligt strida mot varandra och komma att strida mot varandra, så länge grundmotsättningen kvarstår.

Jag vill dessutom, herr talman, då jag har ordet, be att få tala litet om krisorganen. Man borde ställa in krisorganen på att arbeta på längre sikt. Ingen torde väl anse, att det är någon ohemul kritik gentemot dem, som arbeta i de statliga krisorganen, om jag säger, att mångt och mycket av vad de göra tyder på bristande förutseende och alltför ytlig överläggning och undersökning av föreliggande problem. Lösningarna få ofta karaktären av hafsverk. Varpå beror det? Att det skulle vara hafsiga ämbetsmän, som inte äro så intresserade av sin uppgift, det tror jag inte. Ämbetsmännen i krisorganen göra säkerligen sitt bästa efter sitt förstånd. Det beror på att inom krisorganen den allmänna uppfattningen, att man arbetar på ytterst kort sikt, naturligtvis gör sig gällande. Såsom jag har påpekat, ha vi inte inom överskådlig tid utsikt att kunna avveckla dessa krisorgan. Vi hoppas alla att det skall kunna ske snart, men då verkligheten säger oss, att det icke kan ske, böra vi ställa in krisorganen på detta.

Det tror jag är den första förutsättningen för att man skall kunna undvika en hel del malörer, som nu åstadkomma både ekonomisk och ofta även politisk skada för folket. Det är klart att arbetarklassen inte kan finna sig i att man på grund av bristande förutseende, bristande organisation och brist på verkningfulla åtgärder från det allmännas sida skall bli utsatt för en rad ekonomiska svårigheter och umbäranden, som icke äro objektivt motiverade eller nödvändiga. Det är givet, att arbetarhustrurna i Stockholm måste vara missnöjda och att deras missnöje är berättigat, när de skola stå i fiskköer tills de svimma och ändå inte få någon fisk. Men nu finns det ju strömming i sjön, det veta ju alla, men det finns intet tillräckligt många båtar, som äro lämpade för djupvattenfiske av strömming, och det finns inte drivmedel. Det finns med ett ord sagt inte tillräckligt med produktionskraft för att man skall få fram den fisk, som skulle behövas till invånarna speciellt i de tätast bebyggda samhällena. Det är givet att allmänhetens och framför allt arbetarklassens missnöje med denna krispolitik är berättigat. Det är inte framkallat av några kverulanter eller, såsom man under valrörelsen särskilt gärna ville säga, av kommunistiska ryktes- och missnöjesspridare, utan av varje enskild människas erfarenhet av att man inte får vad man behöver i fråga om mat men att det finns möjligheter att få den mat man behöver, om bara krisorganen och statsmakterna göra sin plikt gentemot de stora konsumentmassorna. Det är den enkla och nakna sanningen.

Därför måste det också från riksdagens talarstol sägas ifrån, att arbetarklassens berättigade missnöje inte i fortsättningen skall såsom hittills avfärdas med att det är organiserade missnöjesyttringar av kverulanter och missnöjesspridare, som vilja göra politik i samhällets svårigheter. Om man inte ändrar metoden, kommer det att i fortsättningen hämna sig. Man bör vidta de åtgärder, som äro möjliga att vidta för att häva orsakerna till missnöjet, och inte angripa själva missnöjet. I det fallet gäller beträffande arbetarklassen precis detsamma, som jag har sagt om jordbrukarna. Tag hänsyn till de ekonomiska fakta, som bilda grundvalen för missnöjet, och angrip missförhållandena och rätta till dem, i den mån samhället har möjlighet därtill, så kommer det också att bli, såsom herr Ivar Anderson ville ha det, en bättre atmosfär, men annars icke.

Jag tror att härifrån riksdagen också gärna kunde göras ett påpekande, som kanske kan synas överflödigt men tyvärr icke är det, nämligen att kristidsnämnderna, de lokala krisorganen, i synnerligen hög grad missuppfattat sin uppgift. Riksdagen har givit de lokala kristidsnämnderna synnerligen vittgående befogenheter att såsom kommunala organ ingripa reglerande och främjande på försörjningspolitiken på respektive orter. Men det allra största flerta-

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

let av dessa kommunala nämnder har fattat sitt uppdrag, som om de endast vore exekutivorgan för statens krisorgan. De verkställa kortutdelningar, och det göra de ofta dåligt. De skapa missnöje genom att de inte kunna anställa så många kontorister, att de kunna dela ut korten utan att folk skall behöva stå i kö och svimma också när man skall hämta korten. Men det är en sak för sig. Det värsta är att nämnderna huvudsakligen tro sig vara exekutiva organ, som bara ha att verkställa vad som anbefalles av livsmedelskommissionen, industrikommissionen, priskontrollnämnden o. s. v. Jag tror att man därför skall göra dem uppmärksamma på att riksdagens mening, då den beslöt inrätta dessa nämnder, var att de skulle äga taga initiativ och inom ramen av de direktiv, som gälla för de statliga organen, självständigt verka för ett underlättande av folkets försörjning inom orten. Om detta tillräckligt understrykes, kanske en del kristidsnämnder skulle vakna ur sin passivitet och övergå till att hjälpa statsmakterna genom egna initiativ. Alldeles säkert skulle kristidsnämnden i Stockholm — för att nu tala om den kommun, som jag känner bäst till — kunna göra åtskilligt mer än som hittills gjorts. Den mest uppmärksammade åtgärd, som denna kristidsnämnd vidtagit, var att skicka ut de s. k. kotlettsirenerna. Det fick ju nämnden mycket ovet för, och då trodde man väl, att man inte skulle visa sig på styva linan mer och taga några initiativ alls i försörjningsfrågorna. Nämnden har inte gjort ett dugg för att skaffa strömming eller annan fisk till Stockholm. Man har pratat och sagt, att man skall stöta på om saken, men mer har inte blivit gjort.

Jag skall i detta sammanhang göra en liten parentes rörande fiskarnas skattefråga. Det har sagts, att krigskonjunkturskatten utgör ett hinder för att stimulera de fiskare, som ha båtar och fiskeredskap, till att fiska. Man har nu beslutat uppmjuka bestämmelserna rörande beskattningen av fiskarnas s. k. krigskonjunkturvinst. Här är ett typiskt exempel på stelbentheten hos de statliga organen, när det gäller att handlägga krisfrågor. Om en fattig fiskare, som i hårt arbete och kanske ofta i livsfara fångar fisken ute till havs och vars hela förmögenhet är det han har på sjön — fiskebåten och fiskeredskapen — får några lyckade fångster, kommer staten och tar nästan hela det ökade resultatet av fisket, och fiskaren, som hela sitt liv levat i fattigdom, går miste om den bättre bärning, som han skulle få nu tack vare fångsterna.

Det är klart att man inte gagnar folkförsörjningen genom att handlägga dessa beskattningsfrågor så stelbent som här skett. Jag tror att de från bondeförbundshåll som sagt, att det väsentligaste är att produktionen stegras, ha rätt, utan att jag i övrigt kan instämma i vad de sagt angående förutsättningarna för denna produktionsstegring.

Det har även i debatten framförts vissa anmärkningar mot statens sätt att hushålla med befintliga livsmedelsförråd. Bland andra har herr Bärge i denna kammare anmärkt mot att 25,000 ton korn skall användas till framställning av pilsner eller dylika maltdrycker. Jag är av samma uppfattning som herr Bärge, att när det är ont om spannmål för dels animalisk produktion och dels för direkt konsumtion, skall man inte brygga pilsner av 25,000 ton korn eller mera. Jag anser detta vara alldeles oriktigt, och jag tycker inte det behöver vara någon diskussion mellan anti-pilsnerdrickare och pilsnervänner, någon nykterhetspolitisk fråga således, utan det bör vara en folkförsörjningsfråga, som bör lösas oberoende av inställningen till nykterhetspolitiken. Det är ju klart, att jag inte med allvar skulle vilja påstå, att jag inte vill avstå från en flaska pilsner, såvida folkförsörjningen är beroende av det malt som går åt för att brygga denna pilsner. Det skulle vara höjden av bristande lojalitet att ställa sig på en sådan ståndpunkt. Jag skulle vilja se dem som skulle kunna åstadkomma någon indignation bland folk om man upphörde att

'Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

brygga pilsner på en sådan grund. De som skulle bli indignerade och som skulle laga att det kom till synes åtskillig indignation även i pressen skulle vara de som ha aktier i bryggerierna. Jag tror inte att en medborgare i allmänhet med framgång skulle kunna påstå, att man bör undandra konsumtionen nödvändiga livsmedel för att tillgodose dem som äro i behov av att dricka pilsner. Detta sagt i anledning av denna fråga.

Statsministern förutskickade att man måste dra till skatteskruben ytterligare. Han hänvisade till att det ju försiggår ännu åtskillig lyxkonsumtion, vilket visar att man kan beskatta svenska folket ytterligare. Jag skall inte ta upp vad andra talare sagt härom, men jag vill säga att lyxkonsumtionen, om man bara definierar begreppet lyxkonsumtion på ett rimligt och tillbörligt sätt, kan beskattas hur mycket som helst, så länge överhuvud taget sådan konsumtion förekommer, om så skulle vara nämligen att bristen i samhället motiverar en dylik beskattning. Det bör icke kunna vara någon gräns uppåt på denna lyxbeskattning, den får bestämmas helt och hållet efter samhällets behov och ingenting annat, och det kan aldrig bli tal om att förbrukare inom det område som kallas lyxkonsumtion få lov att försöka bilda någon politisk opinion i det hänseendet.

Detsamma borde då även gälla »ledigt» kapital, kapital som icke omedelbart kommer till användning i produktionsprocessen. Detta lediga kapital kan beskattas hur mycket som helst utan att det ur social synpunkt medför några vådor. En sådan beskattning leder endast till förargelse för dem som äro innehavare av det lediga kapitalet. Det kapital som är insatt i produktionsbefrämjande riktning måste givetvis statsmakterna utnyttja på ett sådant sätt att den socialt nödvändiga produktionen icke strypes.

Vill regeringen gå den väg som statsministern har anvisat och alltså, som statsministern sade, binda köpkraftsoverskottet genom att söka lägga hand på allt kapital som inte oundgängligen behövs i produktionsprocessen och för den socialt nödvändiga konsumtionen, bör den ta sikte på dessa två ting: beskattning av lyxkonsumtion respektive lyxproduktion och ledigt kapital. Jag har nyss försökt angiva vad jag menar med ledigt kapital.

Det gläder mig oerhört att herr Ivar Anderson så kraftigt som han gjorde i sitt anförande här nyss vände sig mot beviljandet av statskrediter till utlandet för export av svenska produkter. Vilket utland det är inverkar här icke på omdömet. Jag bortser helt från den politiska sidan av saken, vilken jag vid annat tillfälle berört och som jag kanske får tillfälle att beröra ytterligare innan denna riksdag åtskiljs. Jag ser alltså uteslutande på den ekonomiska sidan av saken, och jag ber att få erinra om att jag här i kammaren i våras i en motion utförligt motiverade varför det är alldeles otillbörligt att ge dylika statskrediter under nuvarande ekonomiska situation. När herr Ivar Anderson så utpräglad gör sig till tolk för denna uppfattning, visar detta således att jag i våras helt och fullt hade rätt i min ståndpunkt och att kammarens majoritet hade fel. Jag inregistrerar inte detta med någon som helst skadeglädje, utan jag framhåller det endast därför att kammarens ledamöter en annan gång kanske inte utan vidare skola utgå från att det jag framför icke är riktigt och att det under alla förhållanden bör nedvoterar. I så fall kommer jag kanske i fortsättningen att återigen få lov att inkassera erkännanden i efterskott sedan Sveriges folk och svenska staten lidit skada under en längre tid därför att inte de linjer som jag till äventyrs fört fram ha blivit följda. Detta som en kommentar till detta spörsmål.

Jag vill, herr talman, sluta mitt anförande med att erinra om vad jag sade i början, nämligen att resultatet av vår diskussion naturligtvis inte kan bli annat än plus minus noll, plus det som vederbörande i krisorgan och regering

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

till äventyrs vilja taga vara på av vad här är sagt. Det är naturligtvis denna omständighet som förklarar det relativt ringa intresse som denna riksdags-session tilldrar sig även från dess egna ledamöters sida.

Herr Åkerberg ville lyfta upp diskussionen på ett högre plan från början. I egenskap av andre vice talman och ledare för den socialdemokratiska gruppen ville herr Åkerberg med sin i dessa hans funktioner givna auktoritet anvisa kammaren en väg för debatten. Han ansåg att man borde betrakta denna debatt såsom en remissdebatt i vanlig vedertagen bemärkelse, och han gjorde ett försök att diskutera politik och få även de allmänpolitiska problemen något berörda. Emellertid ha kammarens ledamöter icke tillmötesgått herr Åkerbergs önskan i det avseendet, och jag är övertygad om att kammarens presidium icke vill att man nu i sista momangen skall tillmötesgå herr Åkerberg och dra ut denna diskussion genom att göra den mera allmänpolitisk än vad den hittills varit. Jag skall således för min del avstå från att söka utvidga diskussionen och vill endast säga ett par ord i anledning av vad herr Åkerberg yttrade.

Herr Åkerberg har ju rätt i att jag här representerar det enda fria oppositionspartiet. Jag ville säga, att vi icke betraktat vår ställning därvidlag såsom så synnerligen »frigjord». I såväl vår press som i vår politik i allmänhet, och icke minst här i riksdagen, ha vi sökt att sakligt värdera den politik som förts från statsmakternas sida, framför allt från regeringens sida. Vi ha även sökt att genom sakliga synpunkter göra om möjligt någon om också ringa nytta i det gemensammas tjänst. Om vi inte ha lyckats härmed kan det kanske bero på bristande insikter i vad som är allmännytta men i varje fall icke på bristande intresse och vilja till att gagna det svenska folket i den nuvarande svåra situationen. Jag är partimässigt ensam i förhållande till de övriga 149 ledamöterna i denna kammare, men jag vill rikta eder uppmärksamhet på att det sista valet, om vilket även herr Åkerberg talade, dock medfört till resultat, att jag ensam representerar 170,000 fullmyndiga väljare här i landet. Ingen annan enskild ledamot kan säga sig representera en dylik väljarkår. För att undvika att man i fortsättningen hundraprocentigt skall anse mina synpunkter vara ovidkommande skulle jag vilja att ni, herrar ledamöter i första kammaren, ville erinra eder, att jag dock talar för 170,000 urväljare, som ha att välja ledamöter till första kammaren. Jag skulle tro, att om man utgår därifrån, torde man även förstå att vi som representera det kommunistiska partiet känna oss förpliktade att dra ett litet strå till stacken för att söka gagna de gemensamma strävandena att kunna föra Sveriges folk så oskatt som möjligt genom krigstidens krisförhållanden fram till lyckligare och bättre tider.

Jag vill till sist, herr talman, endast säga, att i denna krisdebatt eller folkförsörjningsdebatt, som det nu ändå blivit, borde framför allt det socialdemokratiska partiet visa mera intresse för och i sina handlingar sätta in mera kraft på att få en betydligt mera demokratisk handläggning av folkförsörjningsproblemen i framtiden än vad hittills varit fallet. Det sätt på vilket folkförsörjningsproblemen för närvarande handläggas är det mest odemokratiska sätt som tänkas kan, ty de demokratiska folkvalda organen ha, som jag tidigare sagt, egentligen ingenting att säga till om, under det att inför folket, inför väljarna och inför demokratien oansvariga ämbetsmän ha en oerhörd beslutandemakt i alla för folket livsviktiga frågor.

Jag skulle alltså vilja till alla de önskningar, som jag har uttalat, ytterligare lägga denna allmänna önskan, att folkförsörjningsproblemen måtte bli föremål för en betydligt mer demokratisk handläggning i framtiden än vad de hittills varit.

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

Herr von Heland: Herr talman! Mycket av det som herr Linderot sagt är precis riktigt. Jag undrar om nu orsaken till att exempelvis tidningen Social-Demokraten beskyller oss jordbrukare för att vara syndikalister och annat är att kommunisten Linderot deklarerar en hel del av de sanningar som vi förfäktat. Jag vill dock säga min gode vän Rickard Lindström att sådan journalistik som han presterat mot jordbrukarna under sista tiden ej befördrar det samförstånd, som vi alla borde vara angelägna att skapa.

Det är beklagligt att en del Stockholmstidningar fortsätta sin missvisande information i livsmedelsfrågorna. Jag framför ännu en gång den begäran, att Stockholmstidningarna upplysa konsumenterna i landets största stad om de verkliga faktorerna beträffande livsmedelsförsörjningen och framför allt jord- och skogsbruksarbetarnas inkomstmöjligheter i förhållande till andra arbetargrupper.

Herr Forslund resonerade om mina uppgifter beträffande arbetslösheten. Dessa mina uppgifter äro hämtade från arbetsmarknadskommissionen och borde sålunda vara fullständigt riktiga. Att arbetskraftsproblemen äro komplicerade äro vi väl alla ense om, men för den skull skall man väl inte tycka att allt är bra som det är och att ingenting ytterligare bör göras för att förbättra förhållandena. Herr Forslund har givetvis rätt i att det inte är lätt att flytta arbetskraft från ett verksamhetsområde till ett annat. Men nog äro väl de förhållanden som jag redogjorde för beträffande textilindustrin felaktiga om man vill föra en sund arbetskraftspolitik. Jag påpekar ännu en gång, att för arbetarna måste avlösningsfrågan vara den avgörande för arbetskraftens omflyttning.

Det sätt på vilket regeringen skött frågan om arbetskraften till skogarna är värt en kraftig anmärkning. Jag upprepar detta även i dag. Jag skall belysa detta mycket kortfattat. Genom den subventionspolitik som regeringen bedriver beträffande riksarbetarna söka sig de ordinarie skogsarbetarna, som ej få subvention, till andra arbetsområden, som äro bättre betalda. De ha härvid även den baktanken att så småningom komma tillbaka till skogsarbetet, men som andra yrkesutövere, för att på så sätt få riksarbetarnas förmåner.

Man har skickat ut en hemställan från arbetsmarknadskommissionen till olika företag om hjälp med anskaffande av riksarbetare från företagens arbetstam. Jag har själv som ordförande i ett dylikt företag mottagit arbetarnas svar på vår förfrågan om de inte med de stora förmåner staten ger skulle vilja gå ut som riksarbetare. Men de ha givetvis svarat, att ingen vill frivilligt anmäla sig, och man måste förstå dem. I ett företag sade man, att man räknat med denna extraförtjänst som man får gratis genom statssubvention. De hade räknat ut att de med denna subvention skulle komma upp till en inkomst av 14, 15, 16 kronor om dagen. När de däremot förtjäna 18 kronor om dagen där de äro och arbetet i skogarna är betydligt hårdare, måste man förstå, att arbetarna med sådana olikheter i försörjningsmöjligheterna inte äro pigga på att flytta till ett annat arbetsområde. Man kan även förstå att de ordinarie skogsarbetarna, som kanske i år få någonting mellan 3 och 4 kronor per huggen kubikmeter ved och alltså komma upp till en inkomst vid god skogshuggning av 12 till 14 kronor om dagen, känna sig missbelåtna med det sätt på vilket staten, det är givetvis regeringen, löst dessa arbetskraftsproblem för bränsleförsörjningen.

Vi ha ju från bondeförbundet alltid hävdat, att landsbygdsbefolkningens levnadsstandard måste höjas i nivå med andra jämförbara samhällsgruppers. Denna debatt har till en del varit glädjande i så måtto att det från socialdemokratiskt håll, bl. a. från socialdemokraternas ledare i denna kammare,

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

klart uttalats, att man inom deras parti inser att en utjämning mellan jordens och skogens arbetare och andra grovarbetargrupper är befogad beträffande arbets- och existensmöjligheterna. Man anser dock icke att tidpunkten för en sådan utjämning nu är den riktiga, utan att man måste vänta härmed till efter kriget. Herr Forslund har i dag framfört precis dessa synpunkter. Men herr Forslund ansåg i alla fall att alla parter skulle räcka varandra handen. Vi ha från vårt håll sagt, att vi vilja försöka lösa frågorna i samförstånd, men anser verkligen herr Forslund att vi därmed också skola acceptera, att jordens och skogens arbetare alltså skola ha den kanske sämsta ställningen i samhället? Denna ståndpunkt kan inte vara riktig. Det är nu, när Sveriges folk är hänvisat till den egna produktionen, som jordens och skogens produkter äro så åtråvärda och nödvändiga. Ur den synpunkten är det också naturligt och ur arbetskraftssynpunkt erforderligt för att åstadkomma högsta möjliga produktion av livsmedel och bränsle, att denna utjämning i inkomst-hänseende snarast åstadkommes. Underlåtenhet att klara upp arbetskrafts-problemen går obönhörligen ut över konsumenterna. Man må också förstå oss jordbrukare, om vi anse att om statsmakterna underlåta att nu ge jord- och skogsbrukets folk med andra likvärdiga samhällsgrupper jämförbara inkomst- och existensmöjligheter, vi ej heller kunna hoppas härpå när landets gränser åter öppnas och importvarorna strömma in. Det vore sålunda önskvärt, om herr andre vice talmannen ville ytterligare deklarerera för socialdemokraternas del, att man är beredd att omedelbart åstadkomma denna utjämning, som man erkänt är berättigad. Jag efterlyser ett svar på denna fråga under denna debatt. Effektiva åtgärder i detta hänseende skulle åstadkomma det samarbete mellan arbetare och bönder, som man från socialdemokratiskt håll ansett vara värdefullt för landet.

Härigenom skulle också irriterande diskussioner om prisavvägningen kunna undvikas. När man exempelvis i debatten från olika håll påtalar fläskbristen, så är ju denna brist en följd av prissättningssystemet. Systemet medger ju ej, att fläskpriset höjes till en lönande nivå, utan att samtidigt priset sänkes på någon annan jordbruksprodukt. Många tro då att en prissänkning på mjölken vore riktig. Från bondeförbundets ledning ha vi ju bestämt förklarat, varvid särskilt jordbruksministerns uttalande bör tillmätas vikt ur synpunkten att kunna bibehålla samlingsregeringen, att vi ej kunna vara med om en prissänkning på mjölken. Dagssituationen för mjölken borde också mana till eftertanke.

Normalt brukar mjölkproduktionen vara minst under november månad, och måhända kan man därför hoppas på en förbättring i läget. Som jag yttrade i förrgår, bör man emellertid ej vara för optimistisk, ty dels inverka foderbeslagen, dels uppmuntrar prisläget ej till dyrbar utfodring under vintern. I förhållande till föregående år är emellertid mjölkproduktionen en aning bättre på de flesta platser i landet med undantag för Skåne, Småland och Mellansverige, inom vilket sistnämnda område, vilket ju är det viktigaste för Stor-Stockholm, produktionen sjunkit med över 10 procent. Jag skulle tro att siffran för någon vecka sedan står sig, då minskningen var 12.85 procent. Den i dag och i morgon företagna till 60 procent minskade mjölktilldelningen i Stockholm är sålunda beroende på minskade lagerbehållningar och den säsongmässigt minskade produktionen. Tillförseln till Mjölkecentralen i Stockholm var för två veckor sedan 460—470 tusen liter per dag, förra veckan 440—450 tusen liter och i går 380 tusen liter samt slutligen i dag, enligt vad vi tro, 400 tusen liter. Lagerbehållningen var i söndags kväll 430 tusen liter, men i går kväll var den endast 240 tusen liter. Lördagsförsäljningen i Stockholm brukar vara cirka 70 procent större än på andra dagar, och man har ansett det önskvärt att om

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

lördag om möjligt åter komma upp till 80 procents tilldelning av konsumenternas önskemål. Av denna anledning har det varit nödvändigt att beskära tilldelningen till 60 procent i dag och i morgon. Svårigheterna för Mjölkcentralen att göra denna ransonering äro självklara. Jag skall inte yttra mig om huruvida det är lämpligt att ålägga mjolkproducenterna att verkställa denna ransonering, som ju icke kan bli fullt rättvis.

Man må besinna att de kraftiga åtgärderna för att få fram mesta möjliga konsumtionsmjolk betydligt inverka på jordbrukarnas kött- och fläskproduktion, därigenom att jordbrukarna ej få de kvantiteter skummjolk och vassle som de önska. Intresset överhuvud taget för mjolk- samt kött- och fläskproduktionen kan omöjligen bliva stort med nuvarande för denna produktion ofördelaktiga prisläge.

Herr Björnsson: Herr talman! Då denna debatt började, gjordes det från ett par bemärkta talare i kammaren anmärkningar mot det prisstopp, som hade fastställts av Kungl. Maj:t omedelbart före riksdagens sammanträde. Herr Sam Larsson gjorde särskilt en erinran mot att riksdagen stod alldeles oförberedd inför detta, och om jag fäster mig endast vid en av de talare som yttrade sig om detta prisstopp, påpekade herr Nordenson, att det var olyckligt därför att det fastläste ett utgångsläge som i många avseenden var ojämnt och som lämnade åtskilliga grupper utan den möjlighet till prishöjningar som voro välbehövliga.

Om jag till att börja med fäster mig vid den anmärkning som herr Sam Larsson gjorde, nämligen att det hade varit lämpligt, såvitt jag förstår att han menade, att vänta till dess riksdagen hade fått uttala sin mening om denna sak, vill jag säga, att jag betraktar denna åtgärd som en beredskapsåtgärd som skall följas av andra. Den är således endast en inledning till den kraftigare politik mot inflationen som är oundgängligen nödvändig. Om man hade väntat med detta prisstopp och låtit det bli föremål för en lång diskussion hit och dit, är det väl tämligen uppenbart att man hade fått ett rent kaotiskt tillstånd i fråga om priserna på olika varor och att det hade blivit ett utgångsläge, som från en annan synpunkt hade varit mycket sämre än det som vi nu ha att lägga till grund för fortsatta åtgärder.

Det är en drastisk åtgärd som vidtagits, det skall jag villigt erkänna, men det är en åtgärd som såvitt jag förstår är ofrånkomlig i nuvarande läge. Vi ha väl alla på känn att inflationen under de sista månaderna har gjort sig kännbar för lite var. Jag skall inte försöka analysera orsakerna till detta, och jag skall inte heller försöka anföra några siffror till bevis i större skala, men jag skall peka på ett tecken: sedelomloppet. Sedelomloppet brukar vid varje kvartalsskifte nå en toppunkt på grund av de många penningtransaktioner som då äro nödvändiga. Den första oktober i år saknade vi denna topp, men efter den första oktober har penningomloppet ökat med 38 miljoner kronor. Det är inte första gången under det sista decenniet som något dylikt inträffat, men från början av 30-talet, från vilken tid penningomloppet långsamt men regelbundet oavbrutet stigit, har man ständigt kunnat observera, att under oktober månad sedlar åter inströmmat till riksbanken. Det första undantaget inträffade i följd vid samma tid. Det var då en obetydlig höjning med något tiotal miljoner kronor, vilket såvitt jag förstår väl kan förklaras av att man då stod inför de höjda jordbrukspriser, som voro nödvändiga på grund av den minskade skörden. Det kan emellertid inte finnas någon saklig anledning, om jag så får säga, till att vi nu skulle få en mycket stark höjning av penningomloppet. Jag vill tro att den huvudsakliga anledningen till att penningomloppet nu ökas, och att således såvitt jag förstår faran för en inflation har blivit

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

överhängande, i väsentlig grad ligger på det folkpsykologiska planet. Det är möjligt att många människor av förhållandena på det utrikespolitiska området draga den slutsatsen, att faran för vårt land nu är överstånden och att vi kunna ta det hela litet lättare, att det inte längre finns anledning till den strama livsföring som faktiskt karakteriserade vårt folk under de första allvarstiderna, då vi betraktade faran för vårt lands indragande i kriget som överhängande. En annan faktor kan vara att människorna dukat under för nervpåfrestningen och råkat in i ett slags syndaflodsstämning där man lever en dag i sänder och, om man har pengar, använder dem för att köpa vad man kan få. Den skärpning av inflationstendensen, som i detta nu har inträtt, kan omöjligen bero på att man kräver högre jordbrukspriser, eftersom dessa höjda jordbrukspriser, sådana de regleras av statsmakterna och i den mån kraven tillmötesgår, ännu icke ha kommit till uttryck.

Nu skulle man, om man vill söka botemedel häremot, kanske vara benägen att i första hand tänka på penningpolitiska åtgärder. Vad som därvid i främsta rummet står till buds är räntepolitiken, en höjd ränta, samt möjligen operationer på öppna marknaden genom försäljning av värdepapper och dylikt. Men jag tror att alla numera äro överens om att en räntehöjning, åtminstone sedan guldmyntfoten är släppt, långt ifrån att motverka inflationen tvärtom skulle öka risken för en sådan. Högre räntor skulle ge befogad grund för höjda anspråk på ersättningar inom alla grenar av vårt näringsliv. Och att försöka sälja värdepapper även då man inte behöver göra det för upplåning av statsmedel skulle säkerligen vålla utomordentligt stora kostnader och därmed statsfinansiella svårigheter. Sannolikt skulle därför inte heller denna väg leda till det önskade resultatet.

Herr Ivar Anderson nämnde ett par andra åtgärder. I första hand önskade han frivilligt sparande, och därvidlag kan jag obetingat instämma med honom, men dessutom rekommenderade han med vissa förbehåll tvångssparande. Han menade att särskilt de löner, som unga människor nu få, fresta till utgifter vilka befrämja prisstegringar och vålla en ökad konkurrens. Det ligger helt säkert åtskilligt i detta. Då jag deltar i prövningen av ansökningar om bostättningslån, har jag haft tillfälle att konstatera hur unga människor i rätt stor utsträckning ha skulder för obetalda skatter även då de inte varit inkallade till värnpliktstjänstgöring. Man får ibland rent löjlige svar då man frågar dessa unga människor hur det kommer sig att de inte betalt sina skatter. Vi fingo bl. a. ett mycket troskyldigt brev från en man som sade, att han först nu insett betydelsen av att betala skatt, sedan det visat sig att han inte kunde få det önskade bostättningslånet därför att han inte visat den skötsamhet som man begär.

Herr Ivar Anderson pekade på en annan omständighet, nämligen de statskrediter som man för närvarande lämnar och som ju ge anledning till ökat penningomlopp. Om man för en främmande makts räkning ger ut statsmedel, komma de att spridas bland den svenska allmänheten och ge upphov till en ökad köpkraft. Jag delar fullkomligt herr Ivar Andersons mening att man därvidlag bör iakttaga den allra största försiktighet, och jag skulle vilja tillägga att vi ha en rätt försåtlig form av statskredit, som förtjänar att särskilt beaktas i dessa dagar, nämligen den s. k. exportkreditgarantien, som staten beviljar. Man tänker i allmänhet inte på att detta är en statskredit. Denna institution tillkom då vi hade arbetslöshet och det var nödvändigt att skapa sysselsättning för vårt näringsliv, industri såväl som jordbruk. Vissa utländska marknader hade då så lågt kreditvärde i svenska producenters ögon, att man inte ville riskera en export till dessa marknader så framt icke staten garanterade åtminstone en viss del av likviden. Nu, då hela vår politik bör

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

gå ut på att inte exportera utan i stället importera, är det naturligtvis principiellt förkastligt att överhuvud taget lämna någon exportgaranti. Efter min mening är det riktigare att lämna den erforderliga krediten, om nu staten skall intressera sig för detta, i form av en klar statskredit.

För närvarande åtnjuta vi ju alla, i regel till ingen bättnad för oss själva, kredit på skatten. Vi betala ju som regel skatt på vår inkomst först ett eller två år efter det vi haft inkomsten. Enligt min mening borde frågan om mera direkt och kontant betalning av skatten mycket snart vara mogen för sin lösning. Detta problem måste man äntligen våga försöket att lösa, även om man på förhand kan vara övertygad om att en dylik åtgärd inte kan bli fullt friktionsfri i tillämpningen.

Jag går därefter över till den andra anmärkningen, att utgångsläget för ett prisstopp nu är ojämnt. Den invändningen kan besvaras helt enkelt med att de priser, som nu tillfälligt fastlästs, ju inte äro avsedda att gälla för all framtid. Företagare, som fått sina priser fastlåsta vid en för låg nivå, ha ju möjlighet att få dispens efter det bärande skäl härför ha förebragts.

När jag förut har sagt att den inflationsvåg — för att använda ett kanske en smula starkt uttryck — som vi nu litet var ha kännning av, omöjligen kan ha sin orsak i de krav, som rests på höjda jordbrukspriser, menar jag därmed ingalunda att jordbrukspriserna skulle vara utan betydelse för prisutvecklingen och lönestoppet. På många håll har man betonat att den ökade köpkraft, som finnes i landet, skulle vara den egentliga orsaken till att folk så gärna betalar ungefär vilka priser som helst. Jag vill inte bestrida att det kan ligga mycket i denna synpunkt, men jag tror att den för det första är överbetnad, och dessutom torde det för det andra vara omöjligt att på den kanten få fram något verkligt botemedel mot inflationen. Jag har observerat att exempelvis herr Ohlin nu inte så mycket har fäst sig vid köpkraften som sådan utan fastmera vid inkomsten. Det är ju uppenbart att min köpkraft inte endast är min dagsinkomst, min veckoförtjänst eller min månadslön, utan det stora flertalet av människor har ju dessutom en mer eller mindre bunden köpkraft i form av besparingar, till att börja med innesittande på sparbanks eller i form av livförsäkringar som kunna belånas eller andra värdepapper, som kunna användas såsom pant för kredit. Även om man för tillfället kan reducera inkomsterna, har man alltså ingen tänkbar möjlighet att med rimliga åtgärder begränsa den köpkraft, som finnes i samhället. Den hamstring av sedlar som ägde rum vid de tillfällen då det utrikespolitiska läget var särskilt kritiskt — september och december 1939 samt april 1940 — visar att en oerhörd mängd köpkraft då mobiliserades helt enkelt på det sättet att folk tog ut sina hos sparbänkerna och andra banker insatta medel. Enligt min mening har man därför att söka boten inte på det penningpolitiska området — naturligtvis skall man inte underlåta att även där göra vad som göras kan — utan i första hand på prisområdet, och det är därför jag betraktar detta allmänna prisstopp, trots att det är en drastisk åtgärd, såsom ett utomordentligt välbetänkt och välbefärdigt ingripande, som förtjänar allt beröm och intet klander. Självfallet förutsätter jag att detta prisstopp skall gälla inte bara jordbrukets produkter.

Tack vare den goda skörden fingo vi ju praktiskt taget ett prisstopp beträffande livsmedlen, och det blev i varje fall inga prisförhöjningar på grund av skördeutfallet. Jag hade väntat att detta prisstopp skulle föranleda ett i någon mån minskat sedelomlopp och därmed ett avstannande eller avtrubbande av prisstegringstendensen. Så blev emellertid inte fallet, och det är ju därav jag sluter att prisstegringen inte kan betingas av jordbrukspriserna i och för sig. Men i det långa loppet spela de naturligtvis en utomordentligt

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

stor roll. Hur man vill resonera, antingen man resonerar som herr Linderot eller som herr von Heland, kan det inte hjälpas att priserna på livsmedel ingå som en mycket viktig beståndsdel i levnadskostnadsindex. Eftersom lönerna för en stor del av svenska folket, i enskild eller statlig tjänst, äro beroende av detta index, säger det sig självt att det inte kan vara utan betydelse vid förhandlingarna beträffande dessa löner, om man höjer jordbrukspriserna eller sänker dem. Därför är det naturligtvis av ett oerhört intresse för samhället i stort och för prisutvecklingen att man verkligen manar jordbrukarna till återhållsamhet i sina anspråk.

Jag vill här genast bekänna att våra jordbruksorganisationer under den kris vi nu genomleva enligt mitt förmenande ha visat sig utomordentligt samhällsnyttiga. Vi ha tack vare dessa jordbruksorganisationer fått de stora artiklarna på livsmedelsområdet samlade i sådan form att man överhuvud taget kan fördela dem rättvist. Dessa organisationer ha varit en av de viktigare förutsättningarna för att vår nuvarande ransonering har kunnat bli så relativt effektiv liksom för att vi hittills undsluppit en mjölkransonering. Jag hoppas, liksom jag väl tror att även herr von Heland gör, att vi även i fortsättningen skola slippa undan en sådan ransonering.

Men jag skulle vilja göra en liten invändning mot en del mera allmänna resonemang, som här ha framförts från jordbrukarhåll. Man säger att det gäller att höja priserna för att öka produktionen. Det enklaste sättet att hejda priserna är givetvis inte att använda prisstopp eller prisreglering, utan det är helt enkelt att öka varutillgången så att den motsvarar en rimlig efterfrågan vid en normal prisnivå. Men, mina herrar, då det gäller jordbruket tror jag inte att en allmän prishöjning för närvarande har den betydelse för ökad produktion, som den skulle kunna ha under andra förhållanden. Om man betänker att tillgången på konstgödsel och kraftfoder är begränsad, te sig möjligheterna att öka produktionen i dess helhet inte särskilt stora. Jag skulle tro att våra jordbrukare även med nuvarande priser söka få fram så stor skörd som möjligt. Från början vill jag framhålla att jag inte därmed menar att det under vissa år skulle vara en mycket större produktion, men jag vill erinra herrarna om att vi aldrig haft en så rik jordbruksproduktion som då priserna voro mycket låga och det var en livsbetingelse för jordbrukarna att producera mycket. Jag skulle tro att man under vissa år på 1930-talet hade en mycket större jordbruksproduktion än någonsin annars därför att man började använda konstgödsel o. s. v., och det lönade sig. För att vi skulle slippa ifrån de kaotiska och orimliga förhållanden som då rådde, har jag i min mån försökt medverka till en samverkan i politiken om jordbruksregleringsåtgärder. Men på den tiden skulle jordbrukare aldrig ha fallit på idén att stjälpå ut mjölken på gårdsplanen, även om den var lågt betald. Det var i alla fall bättre att få fem öre litem för mjölken än att slå ut den på marken, som det påstås att folk skulle ha gjort nu. Jag vill emellertid säga att jag — liksom flertalet, om inte alla, som här ha yttrat sig — är övertygad om att detta är sorgliga undantag, för vilka man inte kan göra Sveriges jordbrukarklass ansvarig. Jag delar fullkomligt den meningen att jordbrukarna i stort sett inte gilla sådana metoder som produktionsstreck och dylikt.

Då det gäller fisket kan man i motsats till jordbruket tänka sig att höga priser kunna möjliggöra och framkalla en betydligt ökad fångst, i den mån fiskevattnen inte äro osäkra på grund av minor eller krigshandlingar. Priserna äro redan nu så goda att jag skulle tro att våra fiskare i själva verket göra allt de kunna och föra i land så stora fångster som möjligt. Men deras svårigheter äro utomordentligt stora. Det är svårt för dem att få tillräckliga redskap i form av nät och dylikt, och tillgången på drivmedel har varit mycket

'Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

liten. De få laga så att fisket sker så nära hemmet som möjligt och måste använda segel så mycket som möjligt. Vad de måste köpa för att driva sin näring är också dyrt, och jag vill hoppas att prisregleringsorganen skola se till att dessa kostnader kunna hållas nere.

Men om man skall börja prisreglera, blir det en svårighet på livmedelsmarknaden, som säkerligen återkommer på andra områden, nämligen att åstadkomma en något så när rättvis fördelning av varorna. Den svårigheten finnes naturligtvis redan vid en fri prisbildning. Det är inte många arbetare som ha råd att köpa lax, och det är många husmödrar som stå i kö för att få köpa strömming men som måste gå utan fisk från butiken, fastän där finnes låt oss säga lax till 15 kronor per kilogram. Detta är inte rätta sättet att fördela de varor som finnas. Om man prisreglerar varorna, riskerar man naturligtvis att det går med de varor, som inte finnas i större mängd och som inte samlats i någon organisation, på samma sätt som det gått med äggen, att en mycket stor del stannar på landsbygden, så att den ransonering, som man har förutsatt, inte kan, som det heter, hållas. Det är ytterst beklagligt i och för sig, men jag tvekar för min del inte alls om att det skulle vara ännu mycket mera beklagligt, om vi hade ett äggpris av exempelvis 10 kronor per kilogram så att endast de välbärgade i våra städer kunde köpa ägg.

Jag skulle tro att man kan gå längre på den väg man har följt då det gäller äggen, d. v. s. att göra tilldelningen av foder beroende på leverans av ägg. Man kan så vitt jag förstår göra tilldelningen av drivmedel för fiskarna beroende av att de avstå så och så stor del av sin fångst, så att den kan föras till de större konsumtionscentra och där fördelas efter något så när rimliga grunder. Jag betraktar det såsom utomordentligt viktigt att man på detta sätt söker göra ransoneringen mera rättvis. Jag vet att det är mycket svårt, och jag skall inte klandra livsmedelskommissionen. Jag underlåter inte detta därför att jag tillhör dess råd — jag har inte alls deltagit i förhandlingarna — utan uteslutande med hänsyn till de stora svårigheter som förefinnas. Jag tror inte heller, som herr Linde-rot, att det skulle bli mycket lättare om kommissionen inrättade sig för en tioårig verksamhet än om den betraktade sig som mera provisorisk. Jag anser för min del att vår ransonering i många avseenden har varit tillfredsställande. Huruvida man har begärt litet för mycket uppgifter vågar jag inte yttra mig om. Jag håller för troligt att detta i vissa fall har förekommit, men i stort sett är det nog nödvändigt att ha uppgifter om förråden för att överhuvud taget kunna få någon förnuftig plan beträffande fördelningen och utnyttjandet av tillgängliga förråd.

Jag vill till slut, herr talman, säga att jag betraktar denna fråga om prisregleringen och den aktion, som är inledd med det provisoriska prisstoppet, som en av de viktigaste frågor vi överhuvud taget ha att syssla med inom det svenska samhället i våra dagar. Det är klart att kanske rätt stora grupper av exempelvis skuldsatta näringsidkare och skuldsatta personer överhuvud taget kunna bli fria från sin skuld litet behändigare, om de ha gjort skulden i kronor av ett visst högt värde och nu kunna få betala igen summan med kronor som inte äro värda mer än hälften så mycket. Jag tror emellertid att det stora flertalet får lida så mycket mera på grund av de allmänna rubbningar som en inflation medför. På grund av de störningar som därigenom vållas i samhället är den ett så pass allvarligt ont att man, för att undvika det, måste foga sig i mycket tvång som man eljest helst skulle vilja slippa. Jag vill också erinra om att därest det blir en stark inflation, kommer också efter inflationen kravet på kronvärdets återställande att bli så mycket starkare, och någonting bedrägligare än den våg av inflation och deflation som vi upplevde under förra världskriget och åren därefter kan man ju knappast tänka sig. I vårt land

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

blevo som bekant verkningarna ändå begränsade, men det finnes exempel från utlandet som tala ett varnande språk. Därför tror jag, herr talman, att vi litet var böra med jämnmod söka fördraga de besvärligheter, som kunna bli en följd av det som jag betraktar såsom nödvändigt för att hindra inflationen, d. v. s. en tämligen allmän prisreglering under den tid vi ha brist på varor.

Herr Nilsson, Bror: Herr talman! När herr Forslund i likhet med många andra i denna diskussion framhåller vikten av samförstånd från jordbrukarnas sida för att lösa tidens svårigheter och säger, att detta samförstånd borde visa sig dels i medgörlighet beträffande priserna, dels i en ansträngning att öka produktionen, så förbiser han det nödvändiga jordbruksekonomiska sambandet mellan jordbrukarens inkomst och hans produktionskraft. Av sin inkomst måste ju jordbrukaren liksom vilken annan medborgare som helst i första hand leva. Han måste taga av inkomsten för att kunna livnära sig. Men vidare måste han använda en del därav för fortsatt produktion. Och de utgifter, som han gör för den fortsatta produktionen, kunna i sin tur uppdelas i två grupper. Det är en del, som är absolut nödvändig för att jordbrukaren överhuvud taget skall kunna sitta kvar på gården. Han måste erlagga räntor och avgälder och han måste betala den lejda arbetskraften. Det är detta, som vi kalla för de fasta utgifterna. Sedan komma de mera villkorliga utgifterna, och det är tyvärr så i jordbruket, att det är dessa utgifter, som äro de mest produktionsfrämjande. Det är alltså fråga om huruvida jordbrukarens inkomst räcker till att köpa konstgödsel, att växla utsäde, t. ex. att från Svalöv eller någon annan växtförädlingsanstalt köpa det dyrare utsäde, som man vet kan giva avsevärt mer per arealenhet men som man eventuellt måste avstå från, om den erhållna inkomsten inte räcker till en sådan utgift. Sedan kommer det andra dylika produktionsfrämjande utgifter, t. ex. för kalk och moderna anordningar — han skulle kanske vilja göra en silo, men har icke råd till det. Det är alltså den sista delen av jordbrukarens inkomst, som i första hand användes för produktionsfrämjande åtgärder i jordbruket. Och detta, mina herrar, är inte en fråga om *vilja* från jordbrukarens sida, utan det är en fråga om *förmåga*.

Alltså är det alldeles felaktigt, när herr Björnsson här vill förneka sambandet mellan jordbrukarens inkomst och jordbrukarens produktion. Var och en bör göra klart för sig i dessa tider, att om man är snål när det gäller att bereda jordbrukarna inkomstmöjligheter, så blir det en naturlig och oundviklig jordbruksekonomisk följd, att produktionen minskas, vad än jordbrukaren i det avseendet vill.

Det har hela tiden under den här förda diskussionen varit fråga om jordbrukets priser och denna spänning i fråga om vad jordbrukaren skall få för den för folkhushållningen nödvändiga produktionen. Jag har det intrycket, att man förstorar frågan. Man blåser upp den till alltför väldiga proportioner. Det är inte så, att kostnaderna för jordbrukets saluprodukter intaga en dominerande plats i samhällsmedborgarens budget. Det måste jag säga, trots att jag själv är jordbrukare, och jag skall söka bevisa detta med några siffror, som jag just i dag under diskussionens gång har skaffat mig.

Vad kostar brödet och sovlet det svenska folket? Ja, i den tablå, som är uppgjord rörande jordbrukets inkomster och som man nu skall lägga till grund för den prissättning, som skall ske, är brödsäden upptagen till ett sammanlagt belopp av 215 miljoner kronor. Det är att märka, upplystes det mig på lantbruksförbundet, att man då räknat med 1 eller 2 öres högre pris än som nu verkligen gäller. Så vill jag taga med en annan sak, som kan sägas höra dit, och det är ärterna. Det är 12 miljoner. Det blir summa 227 miljoner kronor för dessa jordbruksprodukter. Och då är att märka, att det är fråga om den bröd-

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

såd som går både till jordbrukaren själv och till hela det övriga svenska folket.

Vad kostar då sovlet? Jo, fläsket upptages i den där inkomstkalkylen till 206 miljoner kronor. Köttet av nöt, får och häst upptages till 214 miljoner. Det blir för sovlet sammanlagt 420 miljoner, och lägga vi tillhopa bröd och sovel, så blir det 647 miljoner kronor. Kan detta anses vara en stor eller en liten summa? Ja, man kan göra många jämförelser för att få en föreställning där-om. Jag hade kunnat taga fram åtskilligt mer för att belysa frågan, men jag har valt ett jämförelsematerial, som jag tror, att svenska folket känner till och förstår, och det är vad svenska folket lägger ut för rusdrycker och tobak. Hur mycket tro herrarna att man lägger ut för rusdrycker här i landet? Jo, det upplystes mig från kontrollstyrelsen, att svenska folket år 1941 betalade 335 miljoner kronor för rusdrycker. Därvid har man inräknat starksprit och vin, men däremot inte öl. Det upplystes mig också, att denna summa för innevarande år kommer att väsentligen stiga. Man är efter nio månaders förbrukning redan uppe i 285 miljoner. För innevarande år komma vi således att få denna siffra betydligt höjd, av vilket förhållande man kan draga vissa slutsatser rörande svenska folket levnadsstandard i närvarande dagar.

Om tobaksförbrukningen har det upplysts mig från tobaksmonopolet, att den under fjolåret uppgick till ett värde av 265 miljoner kronor. Det blir sammanlagt 600 miljoner. Svenska folket betalar alltså i runt tal i det närmaste lika mycket för sin tobak och sin sprit, som det betalar för sitt bröd och sitt sovel.

Då frågar jag mig, om det är riktigt att sitta här, bleka i ansiktet och med allvarliga miner, och diskutera några örens höjning eller sänkning av priset på jordbrukarens produkter. Det är det ej, enligt min uppfattning. Jag säger ännu en gång, att man överdriver betydelsen av frågan, även om man naturligtvis måste medgiva, att den är av stor betydelse. Den har stor betydelse för jordbrukaren, men med hänsyn till hela nationens ekonomi och vår penninghushållning, måste jag ändå säga mig, att man troligen väsentligen överdriver dess betydelse. Ur penningpolitisk synpunkt måste det betyda lika mycket, om man höjer eller sänker priserna på spritdrycker och tobak.

Jag ansluter mig reservationslöst till den av herr statsministern uttalade tanken på ökning av skatterna på lyxvaror och njutningsmedel, och jag skulle vilja säga såsom min mening, att den merinkomst, som den svenska staten därigenom kan förvärva sig, lämpligen borde användas för att minska bördorna för de barnrika familjerna, om man inte kan finna ut något annat sätt att göra det lättare för dem att genomkämpa den ekonomiskt svåra tid, vari vi leva. Det är nämligen allra mest synd om dem, och befolkningspolitiska åtgärder ligga ju i tiden. Jag tror det skulle vara lämpligt, om man nu under krisen började se till, att de barnrika familjerna inte få draga alltför tunga bördor. De, som ha så god råd att gå på nöjeslokaler och att ge ut sina pengar på andra icke fullt nödvändiga saker, borde också kunna i någon mån bidra till att lätta bördan för dessa familjer.

En annan grupp av medborgare i samhället, som har det mycket svårt i dessa dagar, är småbrukarna, innehavarna av de ofullständiga jordbruken, och de äro många i vårt land. De ha kommit i stora svårigheter av den anledningen, att de inte få köpa fodermedel och på det sättet kunna vidga sin produktionsvolym och öka sin inkomst. Deras läge är prekärt. De ha måst göra sig av med sina kor, och de kunna inte föda upp grisar. De kunna ej sköta sina små jordbruk på samma sätt som tidigare, och det är ett problem, som regeringen bör tänka på till nästa riksdag, hur man skall lämna denna betryckta medborgargrupp något stöd. För min del tänker jag mig, att man skulle kunna försöka på något sätt differentiera produktionsuppgifterna inom

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

jordbruket, så att man läte dessa småbrukare få företräde i fråga om vissa grenar av den animaliska produktionen, ett företräde som de ju faktiskt tidigare på grund av naturliga marknadsförhållanden ha haft men som de nu äro framtagna. Jag framkastar detta endast som en tanke, som jag har hyst.

Herr Bondeson talade i förrgår om ett förhållande i Skåne, som berörde mig illa och som jag visst inte vill försvara. Det gällde, att en del till Skåne nedresta ungdomar, som kommit dit för att hjälpa bönderna med att taga upp betorna, visat sig gå från de jordbrukare, till vilka de kommit och hos vilka de arbetade för den överenskomna ersättningen, till andra jordbrukare, som betalat mera. Utan att på något sätt försvara detta vill jag dock säga, att man bör fördela ansvaret härför. Det var det, som herr Bondeson inte gjorde, och det var det, som föranledde mig att taga upp saken. Man bör fördela ansvaret därför, så att även de jordbrukare, som lockade dessa unga människor med högre betalning än den överenskomna, få sin del av detta ansvar. Jag tycker, att de böra bära den tyngre delen, eftersom de äro äldre och förståndigare, under det att ungdomen naturligtvis är mera lättlockad.

Ja, det har talats så mycket om samförstånd i dessa dagar, och jag satt och tänkte på, att ute i landet råder det faktiskt gott samförstånd. Jag är själv från en bygd, där jordbruk och industri äro mycket blandade om varandra, och jag får säga, att det ofta har rört mitt hjärta att se hur man hjälper varandra och hur arbetarna på kvällarna och under sin semester o. s. v. bege sig ut till bönderna för att ge dem ett handtag. Jag har t. ex. under höskörden sett fall då en tre fyra man kommit alldeles obedda till en bonde och hjälpt honom att få in höet. Det råder, såvitt jag känner bygden, ett hjärtligt och gott förhållande mellan arbetarna och jordbruksbefolkningen, och det är ju värdefullt.

Vad som däremot har smärtat mig och smärtar oss alla jordbrukare — det har ju också kommit till synes här i debatten — är den socialdemokratiska tidningspressens vrånga framställningar och hårda tal till och om bönderna. Jag berördes särskilt illa av att en tidning uppe i Norrland, vars namn jag glömt, efter en svartmålning av jordbrukarnas inställning hotade och sade, att det är sannerligen på tiden att förverkliga tanken på kooperativt jordbruk. Det är tids nog att bemöta en sådan tanke eller ett sådant hot, när man försöker att förverkliga det. Men redan nu måste jag säga, att det är ett tråkigt symptom, som det är värt att lägga märke till. Någoting annat än ett symptom kan det väl knappast anses vara.

Vad som nu tarvas av svenska medborgare i fråga om ekonomiskt handlande synes mig i främsta rummet vara begränsning av utgifterna till det strängt nödvändiga. Det måste bli ett åtminstone temporärt standstill i den utveckling, som man kan karakterisera såsom en amerikanisering. Den utvecklingen visade sina fördärvbringande resultat främst i Amerika före jordbrukskrisens inträde där i slutet av 1920-talet. Men det har gått så även i Europa och också i vårt land, att en ökning av inkomsten användes till nya behovs tillfredsställande, medan de grundläggande behoven i människans livsföring lämnas mer och mer åt sidan. Man uppskattar dem ej så, som man borde. Och när nu en sådan här kritisk tid inträder, så blir det tydligt, att man har varit inne på en väg, som kan vara önskvärd i och för sig och som vi naturligtvis, få vi hoppas, en gång skola kunna ånyo beträda, men som medför vissa riskmoment, nämligen att man avlägsnar sig från själva grundvalarna för sin existens, i det att man använder sina inkomster till sådana saker, som inte äro strängt nödvändiga, och inte frågar efter hur det går med det, som bildar grunden för hela tillvaron. Man kan kanske bättre förstå vad jag menar, om jag säger, att våra fäder, ja redan våra föräldrar och ännu

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

mera våra farföräldrar och morföräldrar bokstavligen slet o för födan. Huvudsakliga delen av deras inkomst gick till utgifterna för födan. Detta är visserligen inte något idealiskt förhållande, utan vi skola försöka komma bort från det, men å andra sidan måste vi förstå, att vi i en ond och svår tid måste liksom gå tillbaka några tuppfjät åt det hållet, och vi måste för de oundgängliga sakerna, som födan nu framförallt är, betala det pris, som de kosta och som det är nödvändigt att betala för att säkerställa tillgången på desamma.

Jag har förgäves väntat, att någon av de stora män och kvinnor, som vi ha här i landet, och till vilkas röst man lyssnar, skulle vilja säga svenska folket någonting i den vägen. Tiden är obönhörligen sådan, att den i alla fall tvingar oss att gå åt det hållet, och ju fortare vi få detta klart för oss och inrätta oss därefter, dess bättre tror jag det är för oss alla.

Från de svenska bondhemmen skall under den onda och svåra tid vi nu genomleva endast komma det, som är gott: goda och svenska tankar och god mat till oss alla. Därför böra vi också alla tänka och tala gott om dem, som leva och verka i dessa hem runt om i vårt vidsträckta land.

Herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Det har här under den gångna debatten från olika håll riktats vissa anmärkningar mot hushållningen med pengar och folk inom försvarsväsendet, och jag anser mig därför vara nödsakad att till protokollet lämna en redogörelse för vissa av dessa ting.

Herr Axel Ivar Anderson har i dag talat om nödvändigheten av att begränsa statsutgifterna och därvid också uppehållit sig vid frågan om de militära utgifterna, som han har ansett, att man bör försöka att hålla igen. Bland annat uttalade han, att femårsplanens ram ej borde få överskridas. Med anledning därav vill jag förklara, att i den mån det gäller sådana utgifter för försvaret, som hänga samman med försvarsbeslutet, så är det min avsikt att göra allt vad jag kan för att hålla dessa kostnader inom den fastställda ramen. Men jag fäster uppmärksamheten på att ramen avser en viss mängd materiel, som i riksdagsbeslutet är kostnadsberäknad efter prisnivån den 1 juli 1941, och det har ju från början förutsatts, att dessa kostnader få överskridas med de belopp, som bero på den allmänna prisstegringen. Det blir här alltså en fråga om möjligheten att hålla igen på priserna, om det skall lyckas att hindra dessa försvarsutgifter att svälla alltför mycket.

Vad sedan å andra sidan gäller de kostnader, som vi kalla för beredskapskostnader — de utgifter, som behövas för att vårt försvar skall befinna sig i ständig beredskap mot en eventuell fara — så vill jag också för min del försäkra, att det hålles en sträng hand över dessa utgifter och att man försöker undvika onödiga ting, och jag tror också, att det med hänsyn till att vi nu kommit rätt långt, och ha fått en mängd planer genomförda, skall lyckas att begränsa utgifterna till det strängt nödvändiga. Detta vill jag säga med anledning av vad som här yttrades om de direkta utgifterna.

Men det har här i kammaren lagts ännu större vikt vid frågan om hushållningen med personal vid försvarsväsendet, och det har framställts anmärkningar i detta avseende, utom av den talare, som jag nyss nämnde, även av herr Nordenson och herr Mannerskantz. Jag förstår ju mycket väl, och det är också den militära ledningen fullt på det klara med, att i en tid, när det är brist på arbetskraft, måste även försvarets anspråk på personal begränsas till det minsta möjliga. Från den utgångspunkten handlas det också inom det militära. Men det är ju alldeles självklart, att det i en så ofantligt stor verksamhet som ett försvarsväsen omfattar, jämt och ständigt förekommer fall, där man med fullt fog kan säga, att kritik är befogad. Det vore ju också

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

märkvärdigt, om det inte skulle ske dumheter då och då inom en verksamhet av dessa ofantliga mått. Jag skulle dock för min del vilja här anföra, att dessa enstaka fall generaliseras alltför mycket, och folk får lätt en föreställning om att hushållningen med personal är långt mindre än vad den i verkligheten är.

Låt mig här giva en kort överblick över de fyra huvudändamål, om jag så får säga, till vilka vi för närvarande använda personal inom försvarsväsendet. Vi ha först och främst beredskapsförbanden. Det är en del av vår krigsmakt, som vi ständigt hålla på fältfot för att den skall kunna ögonblickligen ingripa, om fara hotar landet. En var förstår ju, att eftersom vi ej kunna bedöma den verkliga fara, vari vårt land befinner sig, är det en ytterst vanskelig sak att avgöra omfånget av denna beredskap. Hålla vi den för liten, är det visserligen sant, att folkhushållet för närvarande gör vinst på detta, men skulle allvarets stund komma, då vi hade denna lilla beredskap, så bleve den sista villan värre än den första. Vi måste därför akta oss för att låta beredskapen bli alltför liten. Jag vill dock säga, att vi hålla den minsta möjliga beredskap, som regeringen vågar med hänsyn till det allmänna läget, och jag tror mig också kunna säga, att vi nog taga vissa risker, och jag tror inte, att någon, som blir i tillfälle att sätta sig in i det verkliga läget, skulle vilja tillråda någon ytterligare minskning av vår beredskap.

Men i dessa beredskapsstyrkor ingå ju vissa förband, som ha till uppgift vakthållning vid kommunikationsleder, industriföretag och andra viktiga platser, och det är klart, att när det gäller denna vakthållning, kan man säkert hitta tillfällen, där den kanske är för stor eller där den är opraktiskt anordnad och därför drar för mycket folk. Det vill jag inte bestrida, men jag vill endast understryka, att det är i förhållande till storleken av våra beredskapsstyrkor en mycket liten del, som sysselsättes med sådana göromål. För närvarande pågår det en ivrig översyn från den militära ledningens sida beträffande denna verksamhet i syfte att pressa ned användningen av folk för olika bevakningsändamål, och jag tror, att det skall vara möjligt att krympa samman denna vakthållning ytterligare. Men samtidigt vill jag varna för att överskatta vikten för folkhushållningen av de besparingar, som där kunna göras, ty det blir i förhållande till det stora hela ganska små besparingar, eftersom det här rör sig om en manskapsstyrka av mycket liten storleksordning.

Det andra område, för vilket vi använda militär personal, är ju de s. k. fältdepåerna. Dessa äro den organisation, som vi ha byggt upp för att snabbt kunna mobilisera alla våra stridskrafter. Vi få ju ha klart för oss, att ju mindre direkt beredskap vi ha i dag, desto snabbare måste vi kunna, om någonting inträffar, få hela vår stridbara styrka på krigsfot, och det ligger ju därför den allra största vikt uppå, att fältdepåerna äro så organiserade, att förbanden med kortast möjliga tidsutdräkt kunna gå i fält. Därför måste det för var och en vara klart, att det är viktigt, att fältdepåerna kunna fungera snabbt och det spelar mindre roll, om vi ha något tusental mer eller mindre inne för deras betjänande. Det kan man inte komma ifrån.

Nu har det från krisrevisionens sida uttalats en mycket amper kritik av fältdepåernas organisation, och det är inte min avsikt att försöka förringa värdet av den kritiken. Det ligger säkert mycket i den. Men det finnes en utgångspunkt från krisrevisionens sida, som jag inte tror, att man kan acceptera. Krisrevisionen tror, att det är möjligt att organisera fältdepåerna efter en enhetlig mall över hela landet med depåerna i största grad centraliserade. Nu måste man ha klart för sig, att ju mer man centraliserar en fältdepå, desto tyngre måste den arbeta vid mobilisering, fastän det naturligtvis blir billigare

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

med hänsyn till att det behöves mindre folk för att sköta en centraliserad depå än en decentraliserad.

Nu är det emellertid på det sättet, att ansvaret för att ett fältförband skall kunna gå i fält på den i mobiliseringsplanerna utsatta tiden måste vila på förbandets chef. Det finns ingen möjlighet för ledningen i Stockholm att ta det direkta ansvaret, ty omständigheterna bero ju på de lokala förhållandena. Det är så många ting, som avgöra, hur snabbt man kan samla ett förband och få det i fältdugligt skick. Det kan endast den myndighet ordna, som befinner sig på platsen, och därför måste man lägga ansvaret på den. Det är förbandschefen, som får bära ansvaret, men därav följer, att man icke kan binda hans händer vid vissa arrangemang. Han måste ha en viss frihet, för att det skall vara möjligt för honom att hålla tiderna, och följaktligen tror jag icke, att det går att från ledningens sida fastställa några bestämda direktiv, som skola följas. Nu kommer det säkert att ges ut mycket klara och vägledande anvisningar från högre ort i avsikt att genomföra största möjliga sparsamhet, och sedan skall man genom inspektioner ute på fältdepåerna kontrollera, dels att de fungera så, som är föreskrivet i planerna, dels att det icke för detta ändamål användes mera folk än som är absolut nödvändigt. Det är otvivelaktigt, att man skall kunna spara en del folk här.

Det finnes emellertid en omständighet, som gör, att man kanske inte kan komma tillnärmelsevis så långt som krisrevisionen har tänkt sig. Det är nämligen så, att ju mer man centraliserar fältdepåerna, desto mer måste man för att kunna spara folk lita på att kunna använda de ineliggande utbildningsförbanden som handräckning vid mobilisering. Men det är ju också självklart, att för att vi inte skola behöva ha större beredskapsförband under fanorna än som är absolut nödvändigt, eftersträva vi att, så snart den unga årsklassen har fått tillräcklig utbildning, inränga denna på visst sätt i beredskapsförbanden. Så snart utbildningsförbanden kunna inrängas där, kommer det följaktligen inte att finnas tillräckligt med folk från den yngsta årsklassen för att hjälpa till i fältdepåerna, utan då måste man ha en särskild betjäningsspersonal där.

Härmed kommer jag över till den tredje gruppen av förband, nämligen utbildningsförbanden. Ingen kan väl tänka sig, att vi icke skola varje år utbilda den nya årsklassen. Det måste vi ju göra, det är den enda förutsättningen för att vi skola kunna skicka i väg 47-åringarna och låta dem slippa krigstjänst. Den enda förutsättningen är, att den nya årsklassen under tiden har utbildats och kan ingå i krigsorganisationen. Det kan alltså inte vara tal om att vi skola minska utbildningsförbanden med hänsyn till den yngsta årsklassen. Men nu ha vi faktiskt en del efterbesiktigade inkallade för utbildning, och man kan naturligtvis fråga: ha vi, med den nu rådande bristen på arbetskraft råd att utbilda de efterbesiktigade? Det är klart, att vi kunna låta bli det, men vad blir i så fall följden? Jo, den blir, att de orättvisor beträffande inkallelserna, som vi hittills icke ha kunnat bemästra, särskilt i fråga om luftvärn och kustartilleri, komma att fortbestå, och samma sak kommer att kvarstå beträffande övriga förband, fastän i mindre mån. Det blir alltså här ett avvägande mellan å ena sidan inkallelsens börda på den enskilde värnpliktige, och å andra sidan samhällets intresse av att ha så litet folk som möjligt under fanorna. Jag tror, att trots den påfrestning på tillgången på arbetskraft, som utbildningen av efterbesiktigade innebär, välja vi den ändå för att bli i stånd att åstadkomma individuella lättnader i inkallelserna för en del värnpliktiga, som hittills ha fått bära en alltför tung börda. Jag tror därför inte, att det finns någonting på detta område att spara.

Till slut kommer jag fram till den fjärde kategorien, nämligen det handräck-

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

ningsmanskap, som finns på alla våra fredsförband, alltså på våra mobiliseringsdepåer, och som skall sköta etablissemang där och hålla arbetet i gång. Det är en betydligt större styrka, som där användes än den, som användes i fältdepåerna eller till vakttjänst vid beredskapsförbanden. Vi ha nyligen gjort en inventering över användningen av handräckningsfolk, skrivbiträden o. dyl. på alla förband. Denna inventering har nu gått tillbaka från försvarsdepartementet till arméns ledning, och man håller där på att pröva i vilken mån man skall kunna minska användningen av sådan personal till det minsta möjliga.

På de tre punkter, där man verkligen kan säga, att det finns möjligheter — låt vara förhållandevis små — att minska personalbeståndet, alltså vid beredskapsförbandens bevakningstrupper, vid fältdepåerna och beträffande mobiliseringsdepåernas handräckningsmanskap, äro på hela linjen ansträngningar i gång för att minska behovet av folk, för att pressa tillsammans styrkorna och låta så mycket folk som möjligt bli kvar ute i arbetslivet. Däremot måste man tyvärr säga, att beträffande de stora klumparna, d. v. s. beredskapsförbanden och utbildningsförbanden, finns det inte någon möjlighet att komma fram till lägre siffror än vi för närvarande ha.

Herr Mannerskantz: Herr talman! Uteslutande för att ge en liten replik i anledning av ett par yttranden, som herr Björnsson fällt, har jag begärt ordet. Men nu ha också en del andra saker framkommit, som göra, att jag skulle vilja tillägg något.

Herr Björnsson använde två gånger uttrycket »de höjda jordbrukspriserna». Det är f. ö. flera än han, som använt detta uttryck, och man tycks nästan litet varstans i landet börja tro, att det verkligen är fråga om höjda priser. Men sanningen, herr talman, är ju den, att priserna äro sänkta för alla de jordbruksprodukter, som hittills ha blivit prissatta i höst. Det var närmast för att säga detta, som jag begärde ordet.

Sedan kom emellertid herr Björnsson in på ett mycket intressant resonemang, nämligen huruvida ändring av priset på en vara stimulerar produktionen eller icke. Jordbruket skiljer sig ju i det avseendet fullständigt från vanliga industriföretag. När en industriprodukt inte kan framställas, så att produktionen går ihop, och man inte har andra skäl för att driva verksamheten, inskränker man produktionen eller upphör med den. Men vi kunna ju inte upphöra med jordbruket. Jag skulle nog vilja göra gällande, att prisläget har en viss inverkan på produktionens storlek. Under 1930-talet, som herr Björnsson talade om, voro otvivelaktigt priserna så låga och produktionen så stor, att dessa faktorer motverkade varandra. Då resonerade nog många så, att priset på varan var så lågt, att nu måste de försöka producera desto mer för att få ihop samma antal kronor och därigenom behålla sin inkomst — jag är emellertid inte säker på att detta resonemang fördes *allmänt* då, och i varje fall tror jag inte, att detta är fallet nu. Herr Bror Nilsson har anfört exempel på hur jordbrukarna reagera, när de finna, att man inte för produkterna får ut vad de tycka vara rättmätigt. Han har visat att det inte är illojalitet utan ekonomiska beräkningar, som göra, att jordbrukarna inte vilja ta på sig höga utgifter för att öka produktionen. Jag skulle kunna ge flera exempel därpå. Han anförde fyra, fem sådana. Jag skall ge ett par till, som gälla själva arbetet.

Jag har själv många gånger stått inför valet att tillgripa övertidsarbete med den mycket höjda avlöning, som då utgår, för att få ett resultat, som otvivelaktigt skulle vara ägnat att öka skörden, eller att icke göra den utgift, som detta innebär. Är då priset på den vara, av vilken man skulle kunna producera mera, högt, betalar det sig kanhända med övertidsarbetet, men om priset be-

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

räknas bli lägre, kommer man kanske under gränsen. I varje fall har jag flera gånger tyckt, att saken varit problematisk. Jag har kanske velat spara övertidstimmarna till något tillfälle, då de behövas ännu bättre, och så har saken fått vara. Dylika överväganden ha kanske delvis bidragit till den ovanligt sena höstsådden i år.

Ett annat exempel häropa är, att många lantbrukare resonerat så här: »Nu har jag en tvåårs vall» — eller det kanske är en treårs vall — »som är ganska skaplig. Efter det senaste årets fuktiga väderlek har den rent av förbättrats. Jag hade från början tänkt plöja upp den och så höstsäd där. Men när inte ens något pris blivit satt» — och man blev i allmänhet litet förargad över detta — »eller när priset sänkts, är det bättre, att vallen får ligga; jag tar vallskörd nästa år.» Detta innebär i allmänhet en minskning av produktionen, ty en sådan äldre vall kan inte tänkas producera lika många skördeenheter per ytenhet som om den besås med fullgod höstsäd.

Detta är några exempel, och det kan anföras flera, på hur prissättningen påverkar produktionen.

Jag bad herr Björnsson, att han skulle stanna kvar, så att vi skulle kunna resonera färdigt om detta, men han hade inte tillfälle därtill, sade han. Jag tror, att han knappast har rätt, när han säger, att priset inte inverkar. Särskilt beträffande vissa varor, som jag i förrgår nämnde och om vilka jag anser, att de skulle ha behövt en måttlig prisjustering uppåt, nämligen fläsk och ägg, tror jag, att en prisförbättring inte bara flyttat över produktionen från andra varuslag till dessa så nödvändiga varor, utan också hade bidragit till att öka den sammanlagda produktionen. Enligt mitt förmenande är det nämligen en hel del foder, som inte blir tillvarataget genom äggproduktion och uppfödning av hushållsgrisar, foder som nu helt enkelt får förfaras.

Herr Bror Nilsson gjorde en ganska lustig jämförelse mellan vad det svenska folket lägger ut för livsmedel och för andra saker, och han fann, att man röker och super upp lika mycket som man äter upp. Det är möjligt, att så är, ehuru jag tror, att beräkningen haltar i så måtto, att det, som jordbrukarna själva äta upp, inte var medtaget i statistiken, utan bara saluöverskottet. Men jag kan erinra om vad jag i förrgår nämnde som ett ännu mera siffermässigt belägg på att jordbrukspriserna inte spela den roll, som det alltför ofta påstås, att de göra. Av samtliga levnadskostnader utgöra producentpriserna för jordbruksprodukter endast cirka 20 procent, och den höjning, som de ha undergått sedan krigets början, utgör i själva verket inte mer än något äver sju enheter. Den höjning, som producentpriserna under den gångna delen av året ha undergått, är bara 0.2 enheter. Dessa siffror klarlägga ju fullt, vilken storleksordning det är fråga om. Att sedan livsmedelspriserna i minut visa någonting annat och ibland bli för höga, kunna inte jordbrukarna lastas för.

Medan jag ändå har ordet, skulle jag vilja rikta mig till herr Forslund, som i dag nämnde mitt namn och sade, att jag framfört den synpunkten, att den sociallagstiftning, som vi ha, för närvarande vore en belastning. Jag sade, att den var en anledning till en ökad marginal mellan parti- och minutpriserna, vilket den också är, men jag har inte uttalat mig för att den skulle tas bort. Man kan ibland bli felciterad här liksom skett under valrörelsen beträffande en annan sak. Den skall jag emellertid inte här ta upp.

Det är synd, att försvarsministern har gått. Vad jag åsyftade var den fjärde kategorien av personal, nämligen handräkningspersonalen, både vid de ordinarie förbanden, vid beredskapsförbanden och på alla möjliga expeditioner. Det har alltid varit en dålig organisation av själva arbetslivet på det militära området. När då hela militärapparaten har blivit så kraftigt ökad och detta

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

råkar inträffa under en tid av brist på arbetskraft, blir det ännu mer aktuellt att göra någonting åt saken. Jag skulle vilja tillråda försvarsministern att inte bara införskaffa uppgifter från de olika förbanden över hur stor personal de ha för handräknings- och expeditionstjänst, på förråd o. s. v., utan att även skaffa rätt på någon inom arbetslivet erfaren man med utpräglad blick för arbetsorganisation och låta honom resa omkring och studera hur arbetena äro organiserade på så många förband han kan hinna med, samt sedan ge ett direkt förslag, hur arbetena där böra organiseras. Detta skulle leda till mycket stora resultat — det är jag fullkomligt säker på — och jag har en personlig erfarenhet av den saken. För något mer än tio år sedan tjänstgjorde jag på ett regemente och hade efter det vanliga regementsmötet befälet över ett förband, som skulle bestrida handräkning och vakttjänst. Första dagen kom det rekvisitioner på inemot 90 man till olika handräkningsarbeten. Det var inte annat att göra än att sända dessa, men jag använde den dagen till att gå omkring och se efter, hur all denna personal användes. Efter mycket noggrant studium fann jag, att de 95 man — jag tror det var så många, som begärts — med fördel skulle kunnat reduceras till omkring 30 man, utan att arbetena på något sätt bleve lidande. Ett faktum är, att efter en hel del besvärliga förhandlingar med olika myndigheter där användes under återstoden av de 30 dagarna aldrig mer än ett 40-tal man. Detta var på ett enda regemente.

Jag tror därför, att man skall anlita någon eller några, som speciellt inrikta sig på att se till, att arbetslärans principer bli tillämpade. Detta tror jag skulle ge ett större resultat än andra sorters utredningar. Jag har här närmast åsyftat denna fjärde kategori och vill säga, att jag inte på något sätt skulle vilja tillråda, att man minskar vare sig på utbildningsförbanden — inte ens när det gäller de efterbesiktigade, ty de kunna säkert fylla många platser, särskilt vid luftvärnsartilleriet — eller på de utpräglade beredskapsförbanden. Beträffande personalen vid fältdepåerna kan man kanske ha olika uppfattning om hur stor den bör vara, men jag har med mitt anförande i förrgår framför allt syftat på handräkningspersonalen.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Jag begärde ordet endast med anledning av att herr von Heland riktat en direkt fråga till mig. Han uppgav i sitt anförande, att jag i mitt förra yttrande skulle ha uttalat, att en utjämning mellan jordbrukarna och den övriga befolkningen skulle vara skäligen, och han frågade, om jag vore villig att medverka till en sådan utjämning, som jämställde jordens och industriens arbetare.

Jag tyckte, att jag tillräckligt klart angav min ståndpunkt i denna fråga. Beträffande utgångsläget, som skulle vara så ogynnsamt för jordbrukarna, sade jag, att den saken väl ändå inte varit föremål för tillräckligt ingående undersökningar. Påståendet om det ogynnsamma utgångsläget kan utan tvivel gälla för vissa grupper men knappast för alla. För övrigt är det mycket svårt att jämföra levnadsstandarden för en människa som bor i en stad med standarden för en, som arbetar i jorden. Herr von Heland nämnde som något särskilt märkligt, att en gatsopare i Stockholm har en lön på 2,800 kr. Det låter naturligtvis mycket, när man jämför det med de löner, som betalas på landsbygden, men jag tror inte, att jag skulle vilja rekommendera herr von Heland att leva i Stockholm på 2,800 kr. Jag tror för övrigt inte, att ens en lantarbetare i Södermanland, som beforderades till gatsopare i Stockholm med en lön av 2,800 kr., skulle finna, att den ökning i ren penninginkomst, som han då skulle få, betydde en motsvarande ökning i hans levnadsstandard. Men jag medger som sagt, att vissa grupper av landsbygdens befolkning befinna sig i en

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

dålig situation. Det gäller under normala förhållanden framför allt skogs- och lantarbetare, men också småbrukare och arrendatorer i vissa bygder. Att förbättra dessa människors förhållanden har sedan länge varit inte bara det socialdemokratiska partiets utan även landsorganisationens uppgift och program. Det är klart, att den vaksamhet vis å vis dessa grupperns intressen, som det parti jag representerar sedan länge har visat, inte slappnat ens i dessa tider. Jag skulle i det sammanhanget kunna erinra om de statliga subventionerna, som vålla så mycken ond blod. Jag tror att även på bondeförbundshåll har man uttalat sitt ogillande av dessa understöd. De ta väl i främsta rummet sikte på att förbättra ställningen för de sämst lottade, inte bara på landsbygden utan även i städerna, och givetvis komma de också dessa allra sämst lottade människor till godo. Men i fråga om sammanhanget mellan dessa problem och de saker, som vi nu diskutera, upprepar jag vad jag sade i mitt första anförande, nämligen att jag inte tycker, att det är rimligt att blanda in den saken i det spörsmål vi nu ha för händer. Det finns faktiskt ingen praktisk möjlighet att genomföra en rättvis utjämning mellan stad och land, så länge vi inte ha ett tillräckligt bevisande och klart material att bygga på. I dag gäller det ju dock i främsta rummet att avvärja den fara, som hotar vårt penningväsen och som är en fara för hela vår nation, både stad och land. Om man är angelägen att blanda in andra moment i diskussionen om dessa saker, ger det lätt den miss-tanken, att meningen bara är att sätta en käpp i hjulet för det hela.

Herr von Heland sade i sitt förra anförande, att man inte skall lägga skyldigheterna bara på en grupp. Han syftade då på jordbrukarna. Jag tycker efter alla de upplysningar, som här ha lämnats, att det är ett ganska underligt tal. Är det någon grupp, som under den nuvarande krisen har burit skyldigheter och tagit på sig dem villigt och glatt och utan suckan, så är det väl just lönearbetarna. Jag upprepar vad som här har sagts av många talare, att de arbetare, som lyda under kollektivavtal, enligt ramavtalen ha fått en kompensation för fördyringen med 50 procent, medan ostridigt jordbrukets utövare ha fått full kompensation för fördyringen.

Finansministern påpekade i sitt anförande i andra kammaren för en stund sedan, att lönearbetarna ha påtagit sig den bördan, därför att de se saken på lång sikt. De veta att det är i deras intresse att hindra en inflation, som kommer att gå förödande fram över näringslivet och drabba alla grupper. Även jordbrukarna borde kunna se denna sak på lång sikt. Om de föra en desperat och extrem politik, kan det måhända för dagen, men inte ens det är alldeles säkert, ge ett magert ben, men erfarenheten från förr visar, att det kommer andra tider, då de få betala igen det med ränta.

Herr von Heland sade förut, att han erkände, att det låg en smula demagogi i vad han yttrade. Det var ju ett erkännande, som är värt att ta fasta på, men jag tycker, att överhuvud taget bör man väl akta sig i en så delikat och ömtålig situation, som just nu råder, att använda demagogiska tonfall överhuvud taget.

Jag har påpekat, att lönearbetarna ha iakttagit moderation, de ha gett ett gott och föredömligt exempel. Herr Linderot, som också vidrörde dessa saker, sade nyss här, att denna moderation från arbetarnas sida berodde på att de behärskades av det socialdemokratiska partiet, som var så starkt, att det kunde ge order till de fackliga organisationerna. Det där är naturligtvis en karikatyr av det verkliga förhållandet. De flesta arbetare äro visserligen socialdemokrater, men den moderation de ha ålagt sig i just dessa ting bottnar ingalunda i några order från någon partientral utan är ett uttryck för våra arbetares samhällskänsla eller, för att använda herr Linderots terminologi för deras »egoism på lång sikt». De ha i alla fall genom detta givit ett strålande före-

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

döme, och om andra grupper droge lärdom därav, skulle det bli till gagn för hela vårt folk.

Herr **von Heland** erhöll nu ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Herr andre vice talmannens anförande i dag var föga uppmuntrande. Det var tydligen endast ett försök att blanda bort korten. Jag har å min sida inte tagit upp några andra moment än vad som hör till den diskussion vi här föra.

Herr andre vice talmannen påstod att jag hade sagt, att en gatsopare i Stockholm hade en lön på 2,800 kronor om året, och han ansåg detta vara skälig lön. Det var om detta exempel, jag sade, att man möjligen skulle kunna anse det vara demagogiskt. Men eftersom herr andre vice talmannen tycktes vilja göra gällande, att en lön på 2,800 kronor var skälig, så vill jag säga att mitt exempel tycks ha varit väl valt, ty en gatsopare har i själva verket en lön på 4,800 kronor om året, och dessutom har han pension.

Herr andre vice talmannen förklarar att socialdemokraterna hysa starkt intresse för lantarbetarnas ställning. På vilket sätt ha socialdemokraterna i så fall visat detta, då de inte vilja gå med på vårt enda önskemål, nämligen att få ett sådant prisläge på jordbrukets produkter, att samma löner kunna utgå till lantarbetarna som till alla andra grovarbetargrupper? Men denna utjämning vill herr andre vice talmannen i dag inte vara med om. Han påstod bland annat, att det inte finns tillräckligt med bevis att lantarbetarna ha en dålig ställning. Jag lämnade i mitt tidigare anförande en hel del bevis för det löneläget som förekommer, *icke* i förhållande mellan stad och land, utan just ute på landsbygden. Och jag trodde att de voro tillräckligt tydliga för att man skulle förstå hurudant läget verkligen är. Dessa ting ha dock en avgörande inverkan på arbetskraftproblemet och prisfrågorna i dagens läge.

Friherre **De Geer**: Herr talman! Jag beklagar att försvarsministern inte är närvarande i kammaren, ty jag hade med anledning av hans anförande tänkt rikta ett ord till honom. Jag kan i stället med glädje konstatera, att herr Alfred Andersson i Bussjö är närvarande, ty jag hade tänkt säga ett ord till honom också — inte alls, som herrarna möjligen kunde tro, för att kritisera vad han sagt, utan tvärtom för att på det allra livligaste få instämma i ett par punkter, som han berörde. Han efterlyste nämligen, såsom många gånger förut har skett i båda kamrarna, en ny arrendelag och undrade, varför det måste dröja så länge, innan en sådan kommer fram. Jag ber att få instämma med honom i denna efterlysning. Inte heller jag kan riktigt förstå, varför det skall vara så svårt att få denna fråga på kamrarnas bord i ett land med ett så omfattande utredningsväsende — ja kanske väl stort ibland! Frågan har dryftats länge i många olika instanser. Att den inte kommit fram förefaller mig bero på något alldeles bestämt motstånd någonstades — om det är inom eller utom regeringen, har jag inte haft möjlighet att konstatera. Jag har i alla fall liksom herr Andersson den känslan, att det vore synnerligen önskvärt med en sådan lag snarast möjligt. Det är alldeles riktigt, som herr Andersson säger, att genom det långa uppskovet med en rättvisare arrendelag lida många människor på landsbygden stora orättvisor. Det uppsägs arrendekontrakt i mycket stor utsträckning, i en skala, som efter vad jag kan förstå, inte kan vara berättigad eller klok.

Herr Andersson tog också upp frågan om sammanslagning av jordbruk, men vad han här sade gjorde mig en smula fundersam. Jag kan emellertid inte förstå annat än att han menade, att det är oriktigt att sammanslå fullständiga, bärkraftiga jordbruksenheter med storgods. Jag tror nog att han har rätt, men jag har med erfarenhet från mina bygder inte alls kunnat finna, att sådant

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

i någon nämnvärd skala förekommer. På tal om sammanslagningar skulle jag däremot vilja efterlysa möjligheten att få till stånd den sammanslagning, som är utomordentligt berättigad, nämligen sammanslagning av ofullständiga jordbruk. Det har talats mycket om den saken också, men ännu så länge har mycket litet blivit gjort.

Jag tillät mig nyss beklaga att försvarsministern inte var närvarande, men jag kanske i alla fall kan få säga några ord till kammarens protokoll om en sak som han berörde, nämligen frågan om det manskap, som användes vid fältdepåer och andra depåer i detta land. Han yttrade att man inte skall ha någon »enhetlig mall» för detta. Hade herr statsrådet varit närvarande, skulle jag ha tillåtit mig göra det påståendet, att den mallen i verkligheten redan är konstruerad och tillämpas så där tämligen överallt. Åtminstone i mina bygder förargar sig lantbefolkningen alldeles otroligt över att det finns depåer med 20 till 30 man — även beträffande antalet tycks det vara samma mall överallt — som, efter vad vi på landet kunna förstå, knappast göra någon nytta alls och därför demoraliseras i allra högsta grad. Man får verkligen hoppas, när nu försvarsministern skall gripa in och rätta till dessa saker, att han observerar att denna mall redan finns och att han ställer om att det hela ordnas på ett vida mer ekonomiskt och praktiskt sätt än vad som för närvarande är förhållandet.

I övrigt, herr talman, hade jag tänkt att i slutet av denna debatt endast få lov att göra några korta randanmärkningar på några punkter, som jag observerat under debattens gång. Detta sker emellertid inte, herr talman, för att på något sätt söka ställa till med den irritation, som herr Forslund hoppades att vi skulle komma ifrån. Jag är av samma mening som han att irritation enbart är skadlig i nuvarande läge. Men vill man komma till ett resultat i de stora problem, som framlagts inför riksdagen till diskussion, måste det vara riktigt att man från olika håll får säga sin mening i de punkter, där man tyckt sig finna stötestenar på vägen fram till ett verkligt gott resultat.

Eftersom jag är jordbrukare skall jag be att få ta ett exempel från jordbrukets område beträffande en sak där jag tror att man inte riktigt förstår följderna av de vidtagna åtgärderna. Det gäller det här mycket omtalade problemet hur man skall gynna fläskproduktionen. Man har sagt, framför allt utom riksdagen, att i år skola jordbrukarna få billigare havre, och då blir det lättare att producera fläsk. Detta är riktigt, när det gäller de småbrukare, som måste köpa foder. Men för den övervägande delen av fläskproducenterna, som basera sin produktion på egna fodermedel, har den saken ju ingen som helst betydelse i förhållande till de priser, som man vet att man får för fläsket. För min del tror jag att det är farligt att så där absolut bergfast hålla på de kalkyler, som äro uppgjorda, så att, om man får något mera betalt för en vara, nödvändigtvis skall ske sänkning av priset på någonting annat, exempelvis på mjölk. Att inte höja något på fläskpriset utan att samtidigt sänka priset på någon annan vara, det tror jag är felaktigt. Jag har den bestämda tron, att fläsket mer och mer kommer att försvinna ur marknaden, om man inte vidtar kraftigare åtgärder, och jag kan inte förstå varför man inte skulle kunna rubba på principerna och låta en liten prishöjning på fläsk få ske, även om det rubbar de »heliga» kalkylerna i övrigt. Jag tror att man måste ha en mera praktisk inriktning, när man handlägger dessa ting.

Herr Forslund nämnde något om vissa tongångar — irriterande tongångar, tror jag man kan säga att han menade. Han tänkte på sådana irriterande uttalanden som förekommit bland vissa hetlevrade jordbrukare ute i bygderna. Jag har alldeles samma mening som herr Forslund att det är olämpligt med häftiga uttalanden. Men jag vet också att sådana uttalanden, t. ex. om pro-

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

duktionsstrejk, inte ha resulterat i några verkliga åtgärder i en sådan skala, att de behöva omnämnas. Men på tal om sådant som irriterar, herr Forslund, måste jag nämna en sak som verkligen irriterar och som inte bara är en tongång, utan en faktisk realitet. Det är den omständigheten, att man på landsbygden inte kan bygga om sina hus, därför att man har den realiteten över sig, som heter blockader och dylikt, om man inte vill bygga efter de priser som tillämpas i städerna. Det är en tongång, som särskilt är att ta fasta på. Och jag tycker att det är ganska förunderligt att man från regeringens sida ännu inte vidtagit några synbara åtgärder i detta stycke. Det talas alltid om den ena utredningen efter den andra, men den här saken får i alla fall fortsätta att skapa irritation på landsbygden i otroligt hög grad — någonting som i själva verket är alldeles onödigt.

Herr Forslund yttrade, om jag får lov att fortfarande beröra hans anförande, att avtalen för arbetspriserna få komma i efterhand. Jordbrukarna ha den uppfattningen i allmänhet, att det är svårt att tänka sig en verkligt lycklig avslutning på förhandlingarna om den uppgörelse, som man nu hoppas på, därför att priserna på produkterna kommit i förhand. De anse, tydligen i motsats till herr Forslund, att det är synnerligen beklagligt att man inte fått fram alla frågor på en gång, så att även avtalsfrågorna om lönerna kunnat lösas samtidigt. — Det är inte värt att vidare förlänga diskussionen om den saken, men det är ett faktum att här föreligger ett irritationsmoment.

Om jag skall tillåta mig göra ett annat litet stiekprov, så nämnde herr Björns-son någonting om svårigheten att få fram tillräckligt med fisk, en vara som ju alla sträva efter att få fram. Det beror, som han mycket riktigt nämnde, på de dyra omkostnaderna för anskaffande av nät och allting annat, som fiskarna måste ha; jag har för min del varit i tillfälle att i mina trakter konstatera att det förhåller sig så. Men han glömde en sak — eller omnämnde den i varje fall inte — som herrarna kanske inte tro betyder så mycket men som enligt min mening har en stor betydelse. Det är helt enkelt att fiskarna äro rädda för krigskonjunkturskatten. Nu ha de fått en förbättring därvidlag, som vi alla känna till, men för att få tillräckligt med fisk i marknaden borde man ha strukit krigskonjunkturskatten helt och hållet, åtminstone på detta område. Överhuvud taget tror jag att det inte skulle skada, om man litet mer allmänt inom riksdagen började fundera över problemet, huruvida inte krigskonjunkturskatten helt borde avskaffas och ersättas med någon annan beskattning. Jag menar inte att man skall minska statens inkomster, men jag tror att krigskonjunkturskatten är en för produktionen mycket olycklig anordning. Detta är ingenting nytt, det har förut sagts av många visa män, men jag tillåter mig i alla fall att ånyo understryka saken.

Någonting som jag efterlyser i denna debatt, men som jag tyvärr inte fått höra så mycket om, är den fråga, som jag tillät mig besvara kammaren med under vårsessionen, nämligen angående åtgärder till förminskande av kostnaderna vid varornas överförande från produktionen till konsumtionen. Det är också en sak som talats om så ofta, att man tycker att det är nästan för mycket att ta upp den igen. Men jag envisas icke desto mindre med att framhålla, att detta är ett verkligt kärnproblem, och jag kan inte förstå, varför man inte i ledande kretsar kan taga i håll med denna sak mera på allvar.

Jag vill inte, herr talman, sluta mitt anförande utan en liten kritisk anmärkning mot vårt kommissionsväsende i allmänhet. Jag tror att vi ha kommit att få en alltför omständlig och långsam apparat i många avsnitt på detta område. I vissa andra länder kan man se, hur enkelt och behändigt kortsystemet fungerar i jämförelse med vårt oerhört invecklade system, som håller på att göra alla, inte minst våra husmödrar, alldeles förtvivlade.

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

Med hänsyn till det allmänna syftemål, som denna riksdagssession skall ha, tror jag också att man med skäl kan beröra frågan om hur kommissionernas åtgärder inverka på arbetskraftproblemet. Det gäller ju nu att få till stånd ett prisstopp, och detta prisstopp hoppas jag man skall tillämpa även i fråga om de okloka prissättningar, som ibland företas från vissa kommissioners sida. Jag kan ta ett alldeles speciellt exempel för att illustrera vad jag säger, nämligen de priser, som bränslekommissionen satt på torvtillverkningen. Jag tvekar inte att säga, att det är oskäligt höga priser som satts på torven. Härigenom kunna tillverkarna betala oskäliga priser till sina arbetare, och där har man en av huvudorsakerna till bristen på arbetskraft inom jordbruket. Arbetarna söka sig naturligen till dessa guldgruvor — och samtidigt blir torven oskäligt dyr. Om man skall nå ett resultat med det prisstopp, som vi alla längta efter, måste man se till, att statens egna organ på ett klokt sätt gå i spetsen och inte ställa till en oreda, som det är ytterligt svårt att klara upp igen.

Herr talman! Jag skall sluta mitt anförande med att framhålla, som jag tidigare sagt, att jag naturligtvis ansluter mig till önskemålen att få ett gott samarbete till stånd i kampen mot inflationen.

Herr Ström, Fredrik: Herr talman! Liksom den föregående talaren vill jag komma med några marginalanteckningar till debatten.

Jag vill då först understryka den känsla, som man behärskas av, att det skulle vara en jätteolycka om vi i den situation, vari landet nu befinner sig, skulle få en strid mellan bönder och arbetare. Det är inte möjligt att låta en sådan strid få utveckla sig. Jag håller före att konsumenterna inte tillräckligt beakta böndernas stora arbetsbördor eller de risker, som jordbruket är utsatt för, eller de svårigheter, som det kan drabbas av. Men man måste också säga sig att en hel del av jordbrukarna — inte de, som ha det sämst, inte lantarbetarna, för vilka herr von Heland gjorde sig till särskild talesman, inte heller småbrukarna, utan ganska täta bönder — visat sig ha svårt att förstå, att även konsumenterna ha berättigade intressen. Jag tror att både konsumenter och producenter måste lägga band på sina krav och även på sina känslor. Detta är möjligt endast genom att åstadkomma en psykologisk avspänning och en god vilja. Får man det, tror jag att vi kunna komma ifrån alla irritationer.

Jag vill betona att storstädernas svårigheter när det gäller livsmedelsförsörjningen äro väsentligt större än vad som framgår av denna debatt, där dessa svårigheter kommit ganska mycket i skymundan. Jag vill erinra om det föregående krigets situation, då man lät det gå dithän, att det uppstod en stämning i städerna, som framkallade de spontana livsmedelsinventeringar och livsmedelståg, som vi alla ha i minne. Det vore oerhört olyckligt, om försörjningen av storstäderna skulle stöta på sådana svårigheter, att en sådan stämning skulle uppstå även denna gång. Det måste förhindras. Det är säkerligen bekant för alla, att det råder de allra största svårigheter i Stockholm och många andra städer att få fisk, ägg och en rad andra livsmedel, att köerna bli allt längre och att oron i köerna blir allt större. Jag ber lantbrukarnas representanter att tänka på denna sak, ty om en rättelse inte sker, kommer en utveckling att äga rum, som icke är gynnsam för lantbruket. Jag skulle för min del se en sådan utveckling med stor smärta, även därför att jag anser att böndernas arbete i sin näring i stort sett icke är så uppskattat, som det borde vara av folk i allmänhet. Om det uppstår en verkligt avog och fientlig stämning bland den överväldigande massan av konsumenter, arbetare, småborgare, småhandlare och andra i alla industriorter och städer, så kom-

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

mer detta att gå hårt ut över bondeklassen — med orätt, ty jag tror att endast en ringa del av bondeklassen går fram på ett sätt, som riskerar att framkalla en sådan effekt.

Jag hade också tänkt att säga ett par ord till herr Björnsson, men han har tydligen lämnat denna sal. Jag är av samma mening som han, att inflation är en stor, ja, fruktansvärd fara. Men en brådstörtad deflation är en lika stor fara. Det går inte att på en enda gång kasta om från inflation till deflation. Vi sågo vad följden blev, när Brüning i Tyskland slog in på den vägen — den ledde till Hitlers herravälde. Akta er för att följa det exemplet!

Man skall också besinna, att skall man gå till en sträng och ögonblicklig deflation, måste staten också gå på samma linje. Det går inte att bara sätta prisstopp för allting annat, medan staten ständigt höjer sina skatter, taxor, frakter, tjänster och alla möjliga sådana värden. Skall man ha prisstopp, måste man också stoppa skatterna, taxorna, frakterna och allt annat, som i hög grad bidrar till att öka utgifterna. Man kan inte begära att en människa, som ständigt får ökade utgifter, men inte några väsentligt ökade inkomster, ändock i det oändliga skall kunna vara med om att bära dessa ökade bördor. En dag kommer, om man går för brådstörtat till väga med en deflation, samma spontana reaktion från arbetarklassen, småborgarklassen och småhandlarna, som nu kommer från bönderna.

Jag tror att detta är en farlig väg att vandra. Man måste finna en gyllene medelväg, så att det under loppet av en viss tidrymd möjliggöres att föra över utvecklingen i den riktning man anser att den bör gå. Man kan inte begära att svenska folket skall pressa ned sin levnadsstandard i det oändliga, samtidigt som svenska staten med väldig generositet ger utlandskrediter åt både höger och vänster. Det är omöjligt att förfara på det sättet.

Däremot finns det en annan väg, som här berörts av många talare och som enligt min mening leder till målet — det gäller bara att finna de rätta metoderna — nämligen att genom praktiska åtgärder stimulera sparandet. Det frivilliga sparandet kan ytterligare uppdrivas, om man förfar på ett praktiskt sätt. Om man t. ex. ger unga familjer, som vilja avsätta sparmedel för sina barn, alltså människor, som befinna sig i sina bästa år, eller om man ger människor som vilja spara för ålderdomen, eller sådana, som vilja spara för skatterna, en extra förmån vid sparandet i någon form, som jag inte nu på rak arm kan anvisa men som jag tror att man skulle kunna finna på, är jag övertygad om att det skulle vara möjligt att åstadkomma en väsentlig stegring av sparandet.

Jag kan också för min del vara med om att skattlägga lyxen, men vi ha ju redan skattlagt all lyx. Vi ha ju kommit så långt att jag — jag säger det, trots att jag är nykterhetsvän — befarar att en ytterligare stegring av priset på spritdryckerna kunde komma att framkalla den oerhörda olycka som rådde förra kriget med hembränningen. Den är värre än allting annat. Låt oss se till, att vi inte åter råka i en sådan olycka!

Man kan naturligtvis också ytterligare öka tobakspriset, men då går ju staten före med dåligt exempel. Då är det inget riktigt prisstopp, utan staten ställer sig i spetsen för att öka kostnaderna, och det blir en moralisk dualism. Staten predikar moral för folket, men vill själv inte visa samma moral. Det leder bara till att folket inte bryr sig om dessa predikningar. Man måste förfara rejält och på ett sätt som folket tycker är renhårigt, om man vill nå sina mål.

Sedan är det också fråga om vad som är lyx. Mycket, som anses vara lyx, är kanske rena nödvändighetsvaror. Jag tror därför att man får vara mycket försiktig med de nya indirekta skatter som man vinkar med.

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

Jag anser att man skulle kunna gå en annan väg för att få in mera pengar, nämligen att stimulera forskningen på alla områden. Forskningen har ju visat sig kunna framkalla uppfinningar som medfört väldiga besparingar. Varför inte fortsätta på den vägen? Som det nu är, är staten så rädd för att ge ut pengar för det produktiva forskningsarbete, som skapar uppfinningar, valuta och behållning, att staten härvidlag för den mest restriktiva politik som tänkas kan. Man vill t. ex. inte ge något till den medicinska forskningen och får ökade kostnader för sjukvården i det oändliga. Man vill inte ge något till den tekniska forskningen och går miste om en mängd uppfinningar och besparingar. Man vill inte ge något till den humanistiska forskningen och går förlustig en rad erfarenheter som historia och samhällsförhållanden kunna ge. Det är en felaktig väg som staten här är inne på.

Jag skulle kunna anföra många direkta exempel för att visa, vart den nuvarande inställningen leder, men jag skall nöja mig med ett enda: torvproblemet. Fastän Sverige är ett av världens torvrikaste länder och varit det i alla tider och fastän vi haft erfarenhet från ett världskrig med dess svårigheter, ha vi ännu inte nått en lösning av detta problem, vars lösande säkerligen skulle kunna medföra väldiga besparingar och fördelar för vårt land på alla områden. Jag tycker att staten varit mycket litet intresserad av att lösa detta problem. Och även riksdagen har varit mycket litet intresserad därför. Jag tror, att det här ligger formliga guldgruvor begravda i den svenska jorden. Det gäller bara att ge forskningsmöjligheter åt vetenskapen och industrien att komma åt dessa guldgruvor.

Vad är det för övrigt som är själva grundproblemet i landsbygdsfrågan? Jo, att landsbygden får behålla sin arbetskraft. Denna oerhört viktiga fråga, som faktiskt är en av de allra viktigaste frågor som existera, har man diskuterat och diskuterat, men man har aldrig gått till någon handling. Man har inte sökt att verkligen klara ut problemet och komma fram till ett resultat. Vi ha ju t. ex. landsbygdshantverket. Skulle det inte kunna göras ofantligt mycket för att bevara detta åt landsbygden? Nu flyttar landsbygdshantverket in till städer och industrisamhällen på grund av olika omständigheter, men dessa omständigheter äro inte nödvändigt förbundna med städerna. Man kan mycket väl tänka sig, att det kunde ordnas så, att hantverket kunde stanna kvar på landsbygden.

Vi ha vidare frågan om de tekniska hjälpmedlen i bondehemmen, som man talat om vid många tillfällen, men något resultat se vi inte till. Varför lägger man inte ner ett verkligt produktivt kapital för att lösa denna fråga?

På samma sätt är det med stödet å landsbygdens ideella sammanslutningar. Dem bryr man sig egentligen inte om, utan de få reda sig bäst de kunna. Och de kunna inte reda sig utan ett ordentligt stöd. Men det vill man inte ge dem därför att man skall vara sparsam, och så dras ungdomen bort från landsbygden och in till städerna. Sedan få vi lägga ut tio, ja hundra, gånger så mycket pengar för att söka rädda landsbygden, så att den inte kommer i nödläge.

Jag vet inte exakt, hur många folkhögskolor vi ha här i landet — det kanske sammanlagt är ett sjuttioal — men jag är övertygad om att det är alldeles för litet. För att kunna bevara den studielystna landsbygd ungdomen åt sin hembygd borde man, om inte i varje by, så åtminstone i varje socken ha en folkhögskola.

Jag skall, herr talman, inte yttra mer om detta problem, utan i stället övergå till ett par saker, som jag tror skulle kunna ordnas ganska lätt, om det finnes den riktiga viljan. Det finns i detta ögonblick två fiender framför alla andra till vårt samhälle. Jag skulle vilja kalla dem för fienden nr 1 och fienden nr 2.

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

Fienden nr 1 är den överdrivna sekretessen. Det är hemligstämpeln på allt och allting. Det finns snart ingenting som inte är hemligstämplat. Även de mest förberedande utredningar hemligstämplas. Denna hemligstämpel som finns överallt, som hindrar pressen att belysa frågorna och medborgarna att dryfta dem på ett förberedande stadium, är till förfång för hela samhället och demokratin och åstadkommer misstro emot de styrande. Om vi kunde åstadkomma en autodafé på alla stämplat med ordet »hemlig», skulle vi ha gjort landet en god gärning. Jag undantar då givetvis bruket av hemligstämpeln för de rent militära ärendena. Sekretessen tränger in överallt, och det blir till slut ingen sekretess utan bara rykten. Folk går i blindo och lyssnar efter rykten eller tror överhuvud taget inte på annat än rykten. Följden blir ett allmänt osäkerhetstillstånd. Kunde vi inte förmå regeringen, ämbetsverken och kommissionerna att sluta upp med detta hemlighetsmakeri? Kunde inte regeringen säga till kommissionerna att sluta upp med detta spektakel?

Fienden nr 2 är den tilltagande byråkratismen. Jag har träffat så många härav berörda människor, att jag har fullödiga bevis för att det råder en allmän ovilja mot blankettraseriet i detta land, mot kommissionernas och andra statsorgans blankett- och formulärraseri och utfrågningsraseri om allt och alla. Jag förstår så väl, att man kan behöva skaffa in vissa uppgifter, men gör då frågorna enkla och inte tillkrånglade, och låt dem komma en gång, men inte tio, eller tio gånger, men inte hundra! Jag träffade en bonde häromdagen som sade, att han snart måste anställa en advokat för att besvara alla formulär som han får från myndigheterna. Det går inte att fortsätta att tro att svenska folket inte har något annat att göra än att sitta dag och natt och fylla i otaliga statistiska formulär och blanketter med uppgifter som infordrats från den ständigt växande floran av krisorganisationer. Det kommer att spricka, och frågorna komma att inte bli besvarade eller värdelöst besvarade. Människorna bry sig inte om dem till slut och komma att tycka att de äro trakasserade, och det får man akta sig för. Man måste söka finna ut var gränsen går, innanför vilken den lojale medborgaren anser att han gör en medborgerlig gärning och utanför vilken han tycker att kommissionsherrarna och byråkraterna sitta och hitta på frågor och blanketter bara för att ha något att göra. Det är, upprepar jag, ganska riskabelt att fortsätta på den inslagna vägen.

I stort sett ha vi ju dock på det inrikespolitiska området rätt oss bra, även om man har många småanmärkningar att göra. Vi måste nog vara regeringen samt de olika statliga och kommunala organen tacksamma härför. Demokratien i Sverige har stått sig bra i det stora hela, om vi undantaga naggandet i kanten på våra grundlagar samt vissa områden av utrikespolitiken. Men på det kapitlet, herr talman, skall jag inte ingå i dag. Det få vi återkomma till en annan gång.

Ordet lämnades härafter för kort genmäle till herr **förste vice talmannen**, som anförde: Herr talman! Den siste ärade talaren uttalade i början av sitt anförande en varning till jordbrukarna här i landet för att på livsmedelsförsörjningens område framkalla ett sådant tillstånd som det, som var rådande under förra världskriget. Han pekade på hurusom det då var brist på ett flertal livsmedel, såsom bröd, mjölk, smör, kött, fläsk och ägg samtidigt som priserna voro mycket höga. Den ärade talaren måtte emellertid inte ha följt med den debatt, som fortgått under dessa dagar, och under vilken det just från jordbrukarnas sida uttalats bekymmer för att vi ännu en gång skulle kunna komma in i ett sådant tillstånd. Jordbrukarna ha gjort vad de förmått för att få fram en god skörd. Den har också blivit ganska god i år. På jordbrukarhåll har man emellertid framhållit sina bekymmer för att regleringsåtgärderna äro

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

sådana, att man trots den goda skörden riskerar att inte få fram vissa livsmedel i den mängd, som vi anse borde kunna komma fram. Det gäller här närmast fläsk och ägg men även en del andra produkter. Men det är inte jordbrukarna som behärska detta område, utan regeringen och dess reglerande organ. Vi ha emellertid nu uttalat vår mening om förhållandena på denna punkt. Vi ha väddat till regeringen och myndigheterna att ordna det så, att det om möjligt skulle bli rikligare tillgång på dessa varor. Det är endast på den vägen man har möjlighet att få fram ökade livsmedelskvantiteter. Inte minst gäller detta i fråga om fisken, där ju tillgången inte på samma sätt är så begränsad, utan där det kanske finns större möjligheter till ökad fångst.

Herr Linderot: Herr talman! Jag begärde ordet för en replik till herr andre vice talmannen. Han har nämligen pressat mitt yttrande rörande industriarbetarnas lojalitet alltför långt.

Jag har faktiskt inte bestritt, att det hos industriarbetarna och inom deras organisationer också finns en rent subjektiv vilja till lojalitet gentemot övriga samhällsgrupper och till samverkan med andra medborgare för att lätta krisens bördor för hela folket. Men, herr Åkerberg, vad jag därutöver sade var, att det är falskt att tro att detta är det enda avgörande härvidlag. Det avgörande är i stället att de fackligt organiserade industriarbetarna i sitt handlingssätt påverkas av det socialdemokratiska partiets ledning som genom fackorganisationerna har möjlighet att få en sådan politik genomförd, som den socialdemokratiska partiledningen anser vara tillbörlig. Jag använde icke ordet »kommentera». Jag har inte sett den socialdemokratiska partiledningen kommentera fackföreningarna i lönerörelser t. ex. Men däremot torde det inte vara obekant för herr Åkerberg heller, att fackorganisationernas ledningar äro mycket benägna att handla så, som den socialdemokratiska partiledningen anser att de böra handla.

Jag vill bara göra detta enda tillrättaläggande, så att ingen, som inte hörde vad jag verkligen sade men som kanske hörde herr Åkerberg, skall tro, att jag framställde den svenska fackföreningsrörelsen som en viljelös massa som dirigeras på kommando av den socialdemokratiska partiledningen. Det gör den nämligen icke, och skulle den socialdemokratiska partiledningen fortsätta med att ta alltför liten hänsyn till de önskningsar, som förefinnas bland de fackligt organiserade arbetarna just nu, kommer den socialdemokratiska ledningen att få se, att det icke är så lätt att kommentera.

Eftersom jag ändå tagit ordet, herr talman, vill jag säga ett par ord till i fråga om jordbrukarnas ställning gentemot industrien. Jag anförde i mitt yttrande, att bruttoproduktionsvärdet av varje industriarbetares prestationer under år 1939 utgjorde 14,542 kronor. Jag kunde inte anförä någon motsvarande siffra för jordbruket, ty det finns inte någon sådan statistik. En tjänsteman på Sveriges lantbruksförbund har emellertid varit välvillig nog att hjälpa mig med en ungefärlig beräkning av produktionsvärdet per heltidsarbetande person inom jordbruket för samma tid, nämligen 1938—1939. Denne tjänsteman har kommit till det resultatet, att bruttoproduktionsvärdet i jordbruket är 2,500—2,700 kronor per sysselsatt person och år. Därvid äro emellertid även inräknade t. ex. mjölkerskor som ju inte ha heltidsarbete. Om man tar 1941/42 till beräkningsår, kommer man troligen upp till ett bruttoproduktionsvärde för lantbruket per sysselsatt person av 3,500—4,000 kronor. Det var spänningen mellan dessa båda bruttoproduktionsvärden per individ, d. v. s. i ena fallet maximum 4,000 kronor och i andra fallet omkring 14,500 kronor, som jag i mitt förra anförande ville rikta uppmärksamheten på. Här ha vi ett kärnproblem som vi måste ta sikte på.

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

Jag vill naturligtvis inte, att dessa siffror skola tas såsom absolut fixa, ty det finns i detta sammanhang inga exakta tal att hålla sig till. Det är bara en beräkning som gjorts efter så noggranna undersökningar som det med det föreliggande statistiska materialet överhuvud taget varit möjligt att göra.

Jag vill tillägga, att jag med detta inte menade i mitt förra anförande, liksom inte heller nu, att man på detta sätt skulle kunna mekaniskt jämföra produktionsvärdet per arbetande människa inom industrien och jordbruket och säga, att här skola vi jämna ut produktionsvärdena, så att de kunna mötas på halva vägen. Det är ju uppenbart, att detta icke går. Jag har också överlåtit dragandet av konsekvenserna till dem, som vilja intressera sig för detta problem, och jag har icke dragit någon slutsats i mitt förra anförande. Tillåt mig emellertid att dra en enda slutsats som jag tror är nödvändig och som är nyttig, inte bara för jordbrukarna utan för alla dem, som överhuvud taget behandla jordbruksproblemen! Denna slutsats är: att produktionsvärdet inom jordbruket är så lågt, jämfört med industrien, beror självklart på — det behöver man ju inte vara någon vetenskapsman för att räkna ut — att man inom industrien har en sådan oerhörd överlägsenhet gentemot jordbruket, när det gäller tekniska hjälpmedel och maskinutrustning, som möjliggjort arbetsprocessens mekanisering på ett sätt som är omöjligt att få till stånd i motsvarande grad inom jordbruket. Man skall därför inte tro, att det här bara är fråga om en efterblivenhet hos jordbruket, som det gäller att utjämna, så kommer jordbruket i nivå med industrien. Det går aldrig i nuvarande samhälle. Men den slutsats, som man har att dra, är att jordbrukarna för att få ett bättre läge än vad de trots allt för närvarande ha, inte få tänka att detta skall ske uteslutande genom prisförhöjningar på jordbrukets produkter. För att det skall bli en varaktig förbättring av läget för jordbrukets utövare måste det i stället bli en förbättring i fråga om tekniska hjälpmedel inom jordbruket, eller med ett ord sagt rationalisering av jordbruket i Sverige med allt vad detta ord inbegriper. Det är det problem på lång sikt, som Sveriges jordbrukare måste ta upp till behandling för att de skola kunna närma sig levnadsstandarden för dem som leva av industrien.

I övrigt är det onödigt att upprepa vad jag sade i slutet av mitt förra anförande, nämligen att mycket större uppmärksamhet måste ägnas åt att krisorganen arbeta på längre sikt, så att arbetarklassen icke bringas till förtvivlan inom de större bosättningsorterna, exempelvis Stockholm, på grund av faktisk undernäring och omöjligheten att vissa tider få den för dagen nödvändiga matransonen.

Herr Andersson, Alfred: Herr talman! Jag skulle först vilja uttala min tillfredsställelse över den inställning, som friherre De Geer utvecklade angående behovet av en ny arrendelag. Det var för mig synnerligen värdefullt att få höra denna inställning.

Däremot var ju friherre De Geer inte riktigt på det klara med vad jag menade med att jag ville ha förbud mot sammanslagning av bruksdelar till större enheter. För att intet missförstånd skall vara rådande, skall jag försöka att ytterligare klarlägga min uppfattning.

Jag anser i första hand, att förbud mot sammanslagning av bäriga jordbruk måste åstadkommas. Däremot kan det vara nödvändigt att få till stånd sammanslagning av icke bäriga jordbruk till bäriga. Men detta får icke tolkas så, att jag menar, att dessa små icke bäriga jordbruk obetingat skulle få läggas till ett större jordbruk. I de fall, då de ofullständiga jordbruken ligga i närheten av storbruk, anser jag, att det är lämpligare och skäligare att skaffa tilläggsjord till de icke bäriga jordbruken.

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Jag begärde ordet för ett par repliker.

Till herr Linderot vill jag säga, att när han anser att jag pressade hans uttalande, tycker jag att han pressade det lika duktigt själv. Han gör ju distinktion mellan att arbetarna »kommenderas» från det socialdemokratiska partiet och att de »påverkas». Om han menar, att arbetarna bli förnuftigare, därför att de äro socialdemokrater, har jag ingenting emot den tolkningen av hans uttalande, men om han anser att arbetarna mot sin vilja påverkas att föra en moderat politik i dessa tider, bestrider jag alltjämt hans uppfattning.

Jag beklagar, em jag hörde fel, när herr von Heland hade sitt första anförande och talade om gatsoparen med den höga lönen. Jag tyckte faktiskt att han sade 2,800 kronor, vilket ju var rätt litet. Jag förvånade mig också över att herr von Heland ville framhålla den inkomsten såsom något märkvärdigt. Nu hör jag, att det var 4,800 kronor som gatsoparen hade i inkomst. Det är naturligtvis mycket mer, men mina reflexioner om svårigheten att jämföra en inkomst i en storstad och en inkomst på landsbygden vidhåller jag i alla fall. I övrigt har jag inte yttrat mig om vad som är skäligt eller inte, men jag vidhåller, att man inte får ta fram en viss arbetargrupp och göra troligt att dess inkomstläge är utslagsgivande för de övriga. Genomsnittligt ligga inkomsterna för arbetarna i städerna vida under den nivå, som herr von Heland nämnde. Jag skulle t. ex. kunna nämna siffror rörande inkomsterna för skolarbetarna i min hemstad, vilka äro den största gruppen där, siffror som säkert skulle övertyga herr von Heland om att dessa arbetare inte ens i jämförelse med landsbygdens proletärer intaga någon avundsvärd position.

I fråga om lantarbetarna skulle kanske jag och herr von Heland kunna enas. om jag får ta hans deklaration här för gott. Jag behåller dock ett stilla tvivel om att det är för lantarbetarnas skull som herr von Heland här klär blodig skjorta. Han är ju en skicklig taktiker — det kan man inte bestrida — och som skicklig general är han angelägen om att i främsta rummet skjuta hjälptrupperna fram till fronten för att blöda, medan huvudstyrkan döljer sig bakom. Men jag misstänker, att lantarbetarna komma att anmäla krav på herr von Heland med anledning av hans varma hjärtas deklaration i dag — om inte förr, så vid nästa avtalsrörelse.

Till slut vill jag säga, att jag vidhåller att det i dag ändå gäller att samlas om det väsentliga, nämligen att försöka hindra penningvärdets förstörelse, vilket är en skada och en fara för alla grupper. Om man stör denna samling genom att så orubbligt som herr von Heland förbinda lösningen av detta problem med lösandet av andra spörsmål, vilkas lösning vi inte i dag kunna komma fram till, så kommer man inte ifrån misstanken, att syftet icke är att värna om dessa gruppers intressen utan att försöka fördröja eller stjälp det hela.

Herr von Heland: Herr talman! Jag förstår inte varför vi skola börja misstänka varandra för att inte mena det vi säga. Vi kunna väl ändå utgå ifrån att när vi yttra oss här i kammaren böra vi mena vad vi säga.

Enligt det system som gäller för jordbruket skulle ju inkomsterna beräknas med hänsyn till de ökade utgifterna i jämförelse med basåret. I livsmedelskommissionens förslag, som ligger till grund för de nya priserna, har man upptagit 26 miljoner kronor till oförutsedda utgifter. Av denna reserv för oförutsedda utgifter har man bl. a. tänkt sig att ett visst antal miljoner kronor komma att åtgå vid ny avtalsuppgörelse med lantarbetarna. Ur den synpunkten förstår man lantarbetarnas förtroendemans, herr Sträng, när han givetvis önskar att vid

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

de beräkningar, som göras inom livsmedelskommissionen, det mesta möjliga skall beräknas för lantarbetarnas löner. Därför sade jag i mitt anförande i förrgår, att om man vill gå med på våra önskemål om att förbättra inkomstmöjligheterna för lantarbetarna eller överhuvud taget för jordbrukets arbetskraft, måste man givetvis enligt det nu godkända systemet ta hänsyn till och även ersätta jordbruket för den kostnadsstegring, som detta medför. Enligt livsmedelskommissionens beräkningar skulle ett öres förbättring av timlönen motsvara cirka 6.7 miljoner kronor. Den inkomstförbättring, med 50 öre, som jag talade om i förrgår såsom önskvärd skulle då motsvara en utgiftsökning för jordbruket av ungefär 337 miljoner kronor, som således enligt det nuvarande systemet måste ersättas genom att jordbruket får ökade inkomster.

Jag har i mina anföranden tidigare under denna debatt icke yrkat på någon inkomstförbättring åt jordbrukarna såsom arbetsgivare, det ber jag att få understryka, utan mitt önskemål har endast varit, att arbetskraften i jord- och skogsbruk skulle bli jämställd med annan arbetskraft, och jag har försökt belysa, hurusom just detta arbetskraftsproblem är av avgörande betydelse för livsmedels- och bränsleproduktionen. Det är därför jag har återkommit med frågorna till det socialdemokratiska partiet, huruvida man icke där anser det vara både berättigat och klokt att förbättra arbetskraftens i jordbruket och skogsbruket ställning så att i första hand den där befintliga arbetskraften stannar kvar och icke söker sig bort till bättre betalade arbeten och i andra hand man kunde hoppas på att den arbetskraft, som nu finns inom andra arbetsområden men som kanske icke där har så goda arbetsmöjligheter, skulle söka sig tillbaka till jord- och skogsbruket, varifrån den kanske en gång dragits.

Herr andre vice talmannen sade sig icke vara riktigt säker på att mina önskemål skulle komma att stå sig. Jag vill därför ännu en gång påpeka, att detta är min bestämda uppfattning, och jag kan försäkra, att den uppfattningen är allmän inom det parti jag tillhör — vi ha till och med inom representativa organisationer fått enhälliga uttalanden om dessa önskemål.

Såsom arbetsgivare har jag naturligtvis framför allt intresse av att den arbetskraft, som jag sysselsätter, skall bli likställd med annan arbetskraft — det är ett arbetsgivarens absoluta intresse att så blir förhållandet — och att därigenom jordbruket skall få möjlighet att behålla sin nuvarande arbetskraft och att få ny sådan. Jag tycker alltså icke att vi från vårt håll ha kommit med anspråk, som kunna anses oskäligen, utan våra förslag ha varit mycket, mycket rimliga men av avgörande betydelse i de frågor, som här nu ha diskuterats.

Jag hoppas alltså, att socialdemokraterna skola ytterligare överväga dessa önskemål, så att man kanske vid en blivande prissättning skall ta hänsyn till kravet på att denna arbetskraft, som sysselsättes i jord- och skogsbruk, skall få samma existensmöjligheter som annan likvärdig arbetskraft.

Herr Ström, Fredrik: Herr talman! Jag vill endast rätta ett litet missförstånd från herr andre vice talmannens sida. Jag har ingalunda gett jordbrukarna skulden för bristen på livsmedel i vårt land, och jag vet mycket väl att den inte ligger hos dem, utan hos förhållandena. I viss mån har det varit en bristfällig organisation, och på vissa områden, till exempel när det gäller äggmarknaden, har det måhända varit kommissionerna, som ha förfarit felaktigt. Men vad jag ville understryka var nödvändigheten av att jordbrukarna icke genom sina metoder uppkalla emot sig krafter, som skulle kunna verka i såväl för dem som för landet olycklig riktning.

Till herr von Heland vill jag säga, att gäller det bara, att herr von Heland vill ha bättre villkor för skogs- och lantarbetarna, äro vi alla ense om det. Ty

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

jag tror inte det finns någon här i riksdagen, som skulle missunna lant- och skogsarbetarna bättre villkor. Jag antar också, att herr von Heland, i den mån han har möjlighet därtill, går i spetsen själv, när det gäller att ge dem bättre villkor. Därom behöva vi väl inte strida. Ingen missunnar heller jordbrukarna att få sin verkligen välförtjänta lön. Om det är någon, som får slita för födan, så är det enligt min mening jordbrukaren vare sig han är arbetare eller bonde, det tycker jag att vi skola vara ense om att erkänna.

Men jag kan inte vara med när herr von Heland drar en sådan jämförelse som den om de 4,800 kronorna i lön åt en gatsopare. Jag vet visserligen inte, varifrån han har fått denna siffra — jag känner inte igen den — men det är ju möjligt, om man räknar på något särskilt sätt, att en gatsopare i Stockholm kan komma upp i närmare den lönen. Men då skola vi tänka på att, om det gäller Stockholm, denne gatsopare har nattarbete året runt. Jag undrar om någon självägande bonde, som förtjänar låt oss säga 3,000 kronor netto om året, skulle vilja byta med gatsoparen och för 4,800 kronors lön gå och sopa Stockholms gator varje natt. Det tvivlar jag på att han skulle vilja göra. Därtill kommer att gatsoparen i Stockholm får betala ut en stor del av sin lön på en enda post nämligen i hyra för de två rum och kök som väl är det minsta man kan säga att han bör ha, om han har familj, men den posten vill man ofta inte komma ihåg.

Friherre De Geer: Herr talman! Herr andre vice talmannen kallade herr von Heland för en mycket skicklig general och taktiker, som sköt fram sina hjälptrupper, lantarbetarna. Herr andre vice talmannen trodde dock icke att det var annat än taktik i herr von Helands användande av sina hjälptrupper. Detta uppkallar mig att säga några ord.

Jag undrar, om det icke — sådan tiden är för närvarande — väl inses av både arbetsgivare och arbetare att båda så väl behöva varandra. Om man då bortser från den mera ideella synpunkt, som även jordbrukarna ha, att de vilja att deras arbetare skola få det så bra som möjligt, kan väl herr andre vice talmannen ge herr von Heland och mig rätt i vårt påstående — att vi jordbrukare, må vara av rena egennyttan, måste se till att lantarbetarna skola få det så bra ställt som möjligt. Det kan alltså icke vara endast den gammaldags historien om valtaktik och sådant som gör att vi jordbrukare säga, att det är nödvändigt att lantarbetarna få väl betalt och få det väl ställt, utan det ligger i varje jordbrukares intresse att se till att alla, som äro anställda i jordbruksnäringen, verkligen få leva under sådana förhållanden att i denna vår näring kan bibehållas erforderlig arbetskraft. Det är på grund av sådana verkligt reella skäl som praktiskt taget alla jordbrukare nu för tiden inse att de måste stödja dessa hjälptrupper icke blott av ren egennytta utan också därför att de anse det vara skäligt. För att kunna göra detta måste vi naturligtvis på samma gång sträva efter att vår näring skall få sådana bidrag att de möjliggöra för oss att verkligen väl betala vad herr andre vice talmannen kallade för herr von Helands hjälptrupper.

Anmälades och bordlades konstitutionsutskottets memorial nr 21, i anledning av en inom första kammaren jämlikt § 57 riksdagsordningen gjord anmälan om anledning till anmärkning mot statsministern Hansson.

Kammarrens sammanträde avslutades kl. 5.15 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Fredagen den 6 november.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Ang. lagstiftning om hunduppfödning.

Jämlikt § 20 av kammarens ordningsstadga hade herr *Schlyter* till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet framställt följande fråga: »Har regeringen för avsikt att till 1943 års riksdag, eventuellt i samband med en reform av djurskyddslagstiftningen, förbereda lagstiftning om hunduppfödning och kontroll å hundhandeln eller åtminstone ny effektivare lagstiftning om okynnes hund?»

Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet **Westman**, som tillkännagivit, att han ämnade vid detta sammanträde besvara herr *Schlyters* berörda fråga, erhöll ordet och anförde: Herr talman! Herr *Schlyter* har till mig riktat en fråga, huruvida regeringen har för avsikt att till 1943 års riksdag, eventuellt i samband med en reform av djurskyddslagstiftningen, förbereda lagstiftning om hunduppfödning och kontroll å hundhandeln eller åtminstone ny effektivare lagstiftning om okynnes hund.

Till svar härå får jag meddela, att frågan om ändrade och mera effektiva lagregler beträffande farliga och opålitliga hundar varit föremål för utredning inom justitiedepartementet och att förslag i ämnet är under utarbetande på grundval av utredningen. I vad mån det därutöver kan anses erforderligt att vidtaga åtgärder för kontroll över hunduppfödning och handel med hundar, är en fråga, som icke ankommer på justitiedepartementets handläggning och vars besvarande för övrigt skulle kräva en mera omfattande undersökning.

Herr **Schlyter**: Jag ber att få tacka för upplysningen. Anledningen till frågan var, att djurskyddslagstiftningen ju rätt länge har varit aktuell, och man har bland annat på grund av motioner haft anledning inom första lagutskottet att fråga sig, om det skulle komma något förslag från regeringens sida i detta ämneskomplex. Det var då av intresse för eventuella motionärer till nästa års riksdag att få veta, huruvida något sådant lagförslag var att förvänta eller inte. Jag blev inte riktigt klok på justitieministerns svar, om det var meningen att för nästa riksdag framlägga den lagstiftning, som var under förberedande, men man kan kanske framdeles under hand få närmare besked om den saken.

Justerades protokollet för den 2 innevarande månad.

Föredrogs och bordlades ånyo konstitutionsutskottets memorial nr 21.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 11.05 f. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Lördagen den 7 november.

Kammaren sammanträdde kl. 11.30 f. m.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Günther** erhöll ordet och anförde: Herr talman! Den fjärde krigsvintern står för dörren. Under det nu snart tilländagångna året ha fruktansvärda blodsoffer krävts i den allttjämt lika förbittrade kampen, och ännu skönjes intet slut. Av allt att döma måste vi ännu räkna med en långvarig fortsättning.

*Ang. Sveriges
utrikespoli-
tiska läge.*

Äro alltså krigets vidare förlopp och avslutning ovissa, så är däremot vår egen politiska linje, nu och framgent, oavsett hur kriget kommer att utveckla sig, så mycket mera viss och fastslagen. Det kan t. o. m. synas onödigt att ännu en gång upprepa, att det är svenska folkets bestämda vilja att förbliva neutralt i kriget mellan stormakterna så länge det pågår. Men då riksdagen nu samlats till en kort höstsession för att taga en överblick av vårt läge i olika avseenden, är det på sin plats att understryka, att ingen som helst ändring härutinnan ägt rum. Vi äro fast beslutna att värna vår självständighet och icke ansluta oss till någon av de stridande maktgrupperna, vare sig krigsskådeplatsen befinner sig nära eller långt borta från våra gränser. Den som med våld skulle vilja försöka förmå oss att frångå denna ståndpunkt kommer att mötas med våld. Sammanhållningen hos svenska folket kring detta utrikespolitiska program framstod med full tydlighet vid de senaste allmänna valen.

För vår egen del är det säkerligen tillräckligt att fastslå detta av oss alla kända sakförhållande. Däremot tycks vår hållning icke alltid framstå lika otvetydig för de krigförande, och anledningen härtill är uppenbarligen att söka i omständigheter, som sammanhånga med vår ofrånkomliga samhörighet med de övriga nordiska folken. Allt vad som händer dem berör även vårt folk, icke nödvändigtvis av politiska skäl, utan därför att de äro oss så personligen närstående, att det måste så vara. Men denna frändskap och den därpå grundade känsla av gemenskap, som kännetecknar Nordens folk, äro kanske icke möjliga att förstå utanför Nordens gränser. Därför blir det stundom nödvändigt att inför utlandet närmare utveckla sammanhanget.

Från rysk sida framförda anmärkningar rörande vår neutralitet kunna sålunda ge anledning till en förnyad erinran såväl om Sveriges oavvisliga intresse av ett fritt och med Norden i övrigt samhörigt Finland som även om vår deklarerade avsikt att icke delta i kriget mellan stormakterna, så länge icke någon av de krigförande stormakterna själv genom kränkningar av vår neutralitet tvingar oss till väpnat försvar.

Från tyskt håll har gjorts gällande, både i pressen och på officiell väg, att den svenska pressen syntes avspegla en mot Tyskland riktad opinionsbildning, som gav anledning till tvekan om att den svenska neutralitetspolitiken vore hållfast i varje möjligen uppkommande läge. I de fall, då härvid varit fråga om svenska tidningsartiklar med smädligt innehåll eller ägnade att framkalla missförstånd med främmande makt, har från regeringens sida framförts beklagande och åtgärder stundom vidtagits i form av åtal, beslag, varning eller anmälan till pressnämnden, vilken i sin tur i vissa fall meddelat varning, offentlig eller enskild. Det kan icke förnekas, att det i vissa tidningar i Sve-

Ang. Sveriges utrikespolitiska läge. (Forts.)

rige, där i nuvarande stund yttrande- och tryckfriheten är större än i något annat land, förekommit uttalanden av dylikt slag. Det förefaller som om de stundom uppfattats som representativa för svensk opinion, ehuru de i själva verket alls inte överensstämmer med den hållning, som svenska folket i sin helhet vill intaga. Sådana uttalanden utgöra dock i stort sett undantagsfall. Det generella omdöme om svenska pressen, som man å tysk sida ansett sig kunna fälla, kan icke väsentligen grunda sig på dem utan beror tydligen till stor del på att händelserna i Norge framkallat en allmän reaktion även i Sverige.

Även här gäller det emellertid att icke draga oriktiga slutsatser. Vårt folk hyser den starkaste medkänsla med den olycka, som övergått Norge och Danmark därigenom att de helt och hållet mot sin önskan drabbats av kriget. Med sorg ha vi följt utvecklingen särskilt i Norge, och det är inte för mycket sagt, att svenska folket känt sig djupt upprört över sådana åtgärder, som stå i strid med nordisk rättsuppfattning, även om de av den ockuperande makten motive-rats med krigets hårda nödvändighet.

Men härav följer ingalunda, att den allmänna opinionen tänker sig att svensk politik skulle lämna neutralitetens väg vare sig nu eller framdeles. Endast ett försvinnande fåtal av dem, som offentligt uttalat sig ogillande om händelserna i Norge, skulle vilja bli uppfattade på sådant sätt. Vårt folk anser icke, att det skulle göra sina grannländer en tjänst genom att överge neutraliteten. Tvärtom förmena vi, att det är av betydelse även för dem, att Sverige förblir utanför kriget till dess slut. Vår förhoppning att se gammal nordisk frihet råda i hela Norden ger oss icke anledning att vilja uppgå i den ena eller andra av de stora krigförande maktkombinationerna. Därför fasthålla vi vid vår hittillsvarande politik, trots att vi icke kunna förklara oss likgiltiga vare sig för ett hot mot Finlands frihet eller för norska folkets lidanden.

Sveriges politiska neutralitet skall alltså icke förminska svenska folkets samhörighetskänsla med brödrasfolken. Den finns där oförminskad, och det bör vara en plikt för oss att handla i dess anda. Jag skall här icke närmare beröra den humanitära hjälpen till Finland och Norge utan endast framhålla, att oaktat vårt eget bekymmersamma försörjningsläge gör det omöjligt att avvara livsmedel och andra konsumtionsvaror, finns det alltså vissa möjligheter att bistå grannfolken på olika sätt. Det är också glädjande att se, att beredvilligheten härtill är stor hos vårt folk. En annan viktig uppgift i nuvarande läge är att verka för sammanhållningen i hela Norden, även mellan dem av Nordens folk, som av ödet förts till motsatta sidor i världskampen. För vår del gäller det därvid främst att tillse, att banden bevaras fasta mellan vårt land och vart och ett av de övriga, så att kedjan därigenom förblir obruten. Häremot invändes från vissa håll, att samförstånd mellan Finland och Norge av omständigheternas makt omöjliggjorts och att, när det gäller vårt förhållande till dessa länder, måste även vi välja det ena eller andra, ty här sammanstöta oförenliga intressen. En sådan ståndpunkt är knappast väl genomtänkt. Det är en realistisk uppgift för Sverige att utgöra den sammanhållande länken i Norden, och denna uppgift är för övrigt inte bara politisk utan den gör sig gällande på alla områden av mänsklig samlevnad.

Säkerligen skulle svenska folket med djup tillfredsställelse hälsa möjligheten att verka utjämnande även på ett större fält än Norden och särskilt att kunna bidra till att dämpa det hat mellan nationerna, som följer med ett krig sådant som det nu pågående. Härom kunna vi dock för närvarande endast uttala en förhoppning. Icke heller har det hittills visat sig möjligt att under detta krig såsom under förra världskriget upptaga en svensk verksamhet till lindrande av krigsfångarnas olyckliga lott.

Ang. Sveriges utrikespolitiska läge. (Forts.)

Måhända är det förklarligt, om de krigförande avvisa varje inblandning utifrån i angelägenheter, som röra krigsföringen, även när bevekelsegrunden är rent humanitär. Det må likväl icke anses förmätet, om man i Sverige — utan all förhåvelse och utan att någon direkt framställning göres till de berörda regeringarna — framhåller den stora vikten, även med tanke på framtiden, av att sedan gammalt erkända folkrättsliga regler hållas i helgd. Det inger oro även i neutrala länder, när de krigförande se sig föranlättna att tillgripa sådana åtgärder som repressalier gentemot krigsfångarna. Likaså må det vara tilllåtet att uttala en önskan att de krigförandes hänsyn till egna intressen icke skall leda till verkligt nödtillstånd i länder, där försörjningsläget är sådant, att detta kan befaras. Den hjälpverksamhet till Grekland, som kunnat komma till stånd, är härutinnan en ljuspunkt. I Sverige glädjer man sig uppriktigt åt att vi kunnat taga del i denna verksamhet. Det säger sig självt, att vi ställa oss till förfogande, så snart liknande hjälpaktioner för andra nödlidande länder kunna inledas. Vår villighet härtill har också vid flera tillfällen framförts till de regeringar, som ha att fatta avgörande ståndpunkt i dessa frågor.

Överhuvud inger tidsläget djupa bekymmer för framtiden. Även för vår del måste vi med uppbyggande av alla krafter bereda oss på att möta kommande svårigheter genom fortsatt sammanhållning kring våra nationella livsintressen, effektiv försvarsberedskap och klok hushållning. Samtidigt få vi inte glömma att efter förmåga hjälpa där nöd råder, särskilt våra grannländer, och inte heller att bereda oss till deltagande i återuppbyggnadsarbetet, när den tiden kommer. Fullfölja vi sådana avsikter ha vi å andra sidan ingen anledning till misströstan. Tvärtom kunna vi i så fall med lugn och tillförsikt fortsätta på den väg, som vi valt att gå.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! De grunder för svensk utrikes- och neutralitetspolitik, som utrikesministern här deklarerat, äro desamma som han utlagt flera gånger förut. Vi äro glada över att ännu en god bit in på det fjärde krigsåret kunna mottaga ett sådant budskap. Vi ha tvistat om detaljer i denna politik, men om de stora linjerna i densamma råder det en praktiskt taget enig anslutning. Det har som i regeringsförklaringen påpekats också kommit till uttryck i det senaste valet.

Liksom neutralitetspolitiken följts av framgång i det gångna är det vår förhoppning att så skall ske även framgent. Vi ha behov av vår samling, vi få inte släppa den. Det förefaller som om många i detta land för närvarande tolka tecknen så att faran nu är över, att komplikationer inte längre behöva befaras. Även om det inte finns anledning att måla alltför mycket i svart finns det dock anledning att varna för en sådan optimism. Liksom de inrikes svårigheterna väl bli allt större ju längre kriget varar ökas möjligheterna till komplikationer av utrikespolitiskt slag efter hand som tiden går. Faran är inte över. Den ligger som ett hotfullt moln över våra huvuden. Det är alltför jämt beroende av vår rådighet, vår klokhet och vår beslutsamhet, om vi skola kunna avvärja den.

Framför allt är det beroende av vår beslutsamhet. Det kan inte nog ofta och nog tydligt inskräpas, att svensk neutralitetspolitik är konsekvent. Den är inte beroende av konjunkturer och stämningar eller av skiftande krigslycka ute vid fronterna. Vi ha inte satsat på någon annan häst än den svenska. Men den hålla vi på in i bleka döden. När vi beslutade oss för en neutral politik var detta inte något uttryck för verklighetsflykt. Det var vårt sätt att orientera oss för *vår* uppgift i tidens stora virrvarr. Det var ingen feghet, ingen fanflykt. Vi äro redo att bringa de största offer för vår rätt till friheten. Sverige har för närvarande en stark försvarsmakt, den starkaste vårt folk någonsin

Ang. Sveriges utrikespolitiska läge. (Forts.)

i sin historia förfogat över. Den är inte avsedd att sättas in på den ena eller andra sidan i det stora kriget utan för att förhindra ett sådant indragande. Om någon vill tvinga oss till ett sådant engagemang äro vi, som utrikesministern sade, redo att möta ett sådant försök med väpnad makt, från vilket håll försöket än göres.

Det intresse, som från de krigförandes sida visas våra inre förhållanden, är ägnat att framkalla oro. Vi ha svårt att förstå den känslighet, varmed man följer uttalandena i den svenska pressen och baserar sitt omdöme på dessa. De anspråk på att få dirigera det fria svenska ordet, som ofta komma till synes hos de krigförande, tillbakavisar vårt folk med den största enhällighet och den största bestämdhet. Vi sätta alltför stort värde på vår fria opinionsbildning för att ge avkall på den. Den är en del av den vapensköld vi vända mot tidens faror, och inte den svagaste. Å andra sidan är det lika viktigt att inskräpa pressens lojalitetsplikt. Det kan väl inte hjälpas, att man ibland får intrycket att frispråkiga uttalanden mindre ha till syfte att bidraga till en nödvändig upplysningspridning än att bereda regeringen svårigheter. Jag instämmer dock i regeringsförklaringen att sådana uttalanden äro mera sällsynta.

I fråga om Norden och dess förhållanden har utrikesministern i dag uttalat sig med större öppenhet än tidigare. När han här uttalat, att »Sveriges politiska neutralitet icke skall förminska svenska folkets samhörighetskänsla med brödrafolken» och att »det bör vara en plikt för oss att handla i dess anda», har han att räkna med nationell samling kring detta sitt uttalande. Vi reagera mot rättskränkningar, och jag skulle nästan till skillnad från regeringsförklaringen våga hävda, att dessa icke äro betingade av »krigets hårda nödvändighet». De komma säkert att befinnas vara krigspolitiska misstag. Med beklagande ha vi iakttagit den utveckling som lett till att flera av Nordens folk kommit att hamna på olika sidor i det stora kriget. Sverige står i dag ensamt som bärare av tanken på Nordens enhet. Vår uppgift är oerhört komplicerad, men den är icke hopplös. Vi värna alla folks intressen och framtid när vi rakryggat vidhålla linjerna för den nordiska politik, som fick sin utformning före kriget. Vi äro övertygade om att dessa linjer bli lika nödvändiga efter kriget.

Vår undantagsställning gäller inte bara Norden. Sverige är ett av de få länder i hela världen, som ännu står utanför krigshändelserna. Det är en ställning som förpliktar. Vi ha alltjämt en möjlighet att som neutrala bära fram förnufts och humanitetens synpunkter i en krigande värld. Utrikesministern har erinrat om hur förvildningen sprider sig efter hand som kriget drar nya folk in i sin virvel. Bl. a. har han fört på tal de ohyggliga exempel på en sådan förvildning som tagit sig uttryck i att krigsfångar hållas fängslade med bojor. En neutral röst, dirigerad av förnuftet och inte förvildad av hatet, skulle måhända i en sådan situation ha en stor uppgift att fylla. Man vågar nästan hoppas, att även bland de krigförande det skall kunna finnas förståelse för betydelsen av att det ännu finnes en fri sådan röst, som kan propagera humanitet och mänskliga hänsyn när hela världen står i vapen.

Herr talman! De känslor av bekymmer, som utrikesministern ger uttryck åt, delas av Sveriges folk, men vi se trots allt med tillförsikt mot framtidens vanskliga uppgifter. När regeringen förklarar sig redo att även i fortsättningsen förkroppsliga denna vår förtröstan och vår frihetsvilja kan den vara säker om att ha folkets djupa led bakom sig.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Hans excellens herr utrikesministerns anförande föranleder från medlemmarna av det parti, som jag har äran representera, endast en oförbehållsam anslutning till alla delar.

Ang. Sveriges utrikespolitiska läge. (Forts.)

Vi vilja återigen tillkännagiva, att Sverige skall fasthålla vid den neutralitetspolitik som hittills förts. Jag vet, att den överväldigande delen av svenska folket ansluter sig till denna ståndpunkt, och de senaste valen ha, som här sagts, visat detta fullt tydligt.

Kan man verkligen någonstans tro, att det svenska folket, den svenska riksdagen eller regeringen helt plötsligt skulle överge denna inställning som vi offentligen tillkännagivit? Vi själva ha hittills och komma alltjämt att tillmäta våra deklarationer absolut helgd.

Vi ha sedan tre år beordrat svenska män att stå på vakt vid våra gränser. De ha gjort sin tjänst för att hålla kriget från land och folk. Detta har varit den bärande tanken för oss här hemma och dem därute. Tror man verkligen någonstans, att vi nu eller någon gång i framtiden skulle gå till dem och säga, att vi beslutat att ändra vår inställning? Tanken är orimlig.

Tror man, att den svenska riksdagen med folkets samtycke under fyra år anslagit miljarder till försvarets stärkande och beredskapens upprätthållande utan att avse att med stöd därav göra allt vad vi förmå för att bevara vårt lands oberoende och sätta makt bakom vår fasta vilja att ej dragas in i detta krig?

Hans excellens yttrade även några ord om den svenska pressen. Det kan väl icke råda någon tvekan om att pressens frihet är en utomordentligt stor tillgång för den inre frontens fasthet. De många besvärliga problem, som måste lösas, ha genom pressens stöd och hjälp förts vidare till allmänheten. Tidningarnas spalter ha stått öppna för att förmedla regeringens, riksdagens och exempelvis kristidsmyndigheternas uttalanden. Den fria pressen har på ett ansvarsfullt sätt löst sin inrikespolitiska kontrolluppgift genom positiv kritik. Det stora flertalet tidningar ha skött sin nyhetsförmedling så, att dess läsare fått en fyllig och allsidig information om det utrikespolitiska läget. Inom landet har pressens frihet, under publicistiskt ansvar inför sig själv och läsekretsen, varit en utomordentlig tillgång. Jag anser det vara på sin plats att här giva detta erkännande.

När det gäller pressens förhållande till utlandet bör detta kanske diskuteras. varvid utgångspunkten måste vara, att pressens frihet bibehållas. De utrikespolitiska kommentarerna läsas i många olika länder och av folk med vitt skilda uppfattningar om förhållandet mellan samhället och pressen. När svenska tidningar yttra sig i utrikespolitiska frågor, anses de återspegla svensk opinion: ordvändningar och uttryckssätt granskas ofta noggrant. Det måste vara ett allmänt önskemål, som icke på något sätt inkräktar på pressens nuvarande obundenhet, att den ålägger sig moderation i sina yttranden. I nuvarande läge bör det därför vara i tredje statsmaktens intresse att bringa sitt uppträdande i samklang med det, som måste känneteckna första och andra statsmakterna.

Hans excellens har på ett utomordentligt sätt förklarat vissa av dessa förhållanden, och därför har jag intet att tillägga. Jag vill endast understryka, att den största delen av svenska pressen söker vara korrekt och opartisk i striden mellan stormakterna. Det finns tyvärr undantag, och där har man förväxlat förmånen att åtnjuta frihet med möjligheten att taga sig friheter. Men dessa tidningar äro få, små och på det hela taget betydelselösa för svensk opinionsbildning och uttrycka ej det svenska folkets åsikter. Det finns alltså ingen anledning att söka tolka svenska inrikespolitiska stämningar efter dessa tidningars uttryckssätt. Jag måste här anmärka mot tidningar, som så illa fatta sin uppgift och sitt ansvar, att de dag efter dag uttrycka sina hätska åsikter. Detta skapar särskilda svårigheter för vårt land, vilket är djupt beklagligt.

På ett område vill jag starkt understryka vad hans excellens yttrade. Vår

Ang. Sveriges utrikespolitiska läge. (Forts.)

medkänsla med alla dem, som ha drabbats av kriget, och vårt varma intresse för våra grannfolks öden här i Norden, äro ej oförenliga med vår utrikespolitiska linje. Vår humanitära tradition, ja vår självklara plikt på detta område, bör och kan ej ändras genom svängningarna i andra länders utrikespolitik. Denna vår uppgift i det sant mänskligas tjänst har alltid uppfyllts. Vår samhörighet inom Norden är även den av gammalt datum, och vår frändskap med våra nordiska broderfolk har så långt som möjligt visats i handling — helt oberoende av omkastningar i de politiska konjunkturerna på kontinenten eller utanför.

Det svenska folket har icke stått tvekande inför den väg det skall följa. Hos oss finnes ingen stämning för att taga reda på eller rätta oss efter den »vind som blåser i dag». Vi ha stakat ut vår väg som suverän stat — den *ha* vi följt och den *skola* vi följa.

Herr förste vice talmannen: Herr talman! Hans excellens herr utrikesministern uttalade i sitt anförande, att man ännu inte kan skönja något slut på den blodiga maktkamp, som sedan mer än tre år tillbaka rasar ute i världen. Tyvärr är hans uttalande alltför sant. Inga tecken tyda på att ett fredsslut skulle vara i sikte, tvärtom måste vi räkna med att kriget kan fortsätta länge ännu. Vi kunna icke veta, hur krigshändelserna komma att utveckla sig i fortsättningen och till vilka områden kriget ännu kan komma att utbreda sig. Mycket oförutsett kan inträffa, som kan komma att innebära svåra påfrestningar även för vårt land. Vi måste vara beredda på att lägen kunna uppstå, som innebära allvarliga faror för oss. Vi få fördenskull icke slappna i våra ansträngningar att söka bevara vårt lands fred och frihet. Vi få icke invagga oss i bedrägliga förhoppningar om att det värsta redan skulle vara över för vår del; tvärtom måste alltjämt vår beredskap mot yttre faror vara fullgod. Vårt folk har villigt underkastat sig stora uppoffringar för att upprätthålla denna beredskap, och läget är tyvärr alltjämt sådant, att vi måste fortsätta med dessa uppoffringar.

Vi veta som sagt icke, hur kriget kommer att utveckla sig, men om vårt lands politiska kurs råder ingen ovisshet. Sverige har valt neutralitetens väg och ända sedan krigsutbrottet orubbligt följt denna utan avvikelser åt något håll.

Denna väg är också den som bäst svarar mot våra möjligheter, och den står fullt i överensstämmelse med det svenska folkets uppfattning. Vi mena, att neutraliteten är för oss den enda möjliga utvägen att söka bevara vårt lands självständighet och frihet. I denna uppfattning har ingen förändring inträtt. Det är, som hans excellens uttalade i sitt anförande, alltjämt det svenska folkets bestämda vilja att förbli neutralt i den pågående världskampen.

Detta har vid upprepade tillfällen klarlagts, varför det strängt taget skulle vara onödigt att återigen upprepa detsamma, men för att inga tvivel om vår hållning skola behöva uppstå kan det vara värdefullt att nu, då riksdagen samlats, åter en gång bestämt ge till känna, att ingen förändring inträtt i denna vår neutralitetspolitik. Å den riksdagsgrupps vägnar, som jag representerar, uttalar jag vår fulla anslutning till den uppfattning utrikesministern här givit uttryck åt. Sveriges folk, och jag vågar säga särskilt dess jordbrukande befolkning, känner starkt betydelsen av de välsignelser freden ger och vilka värden det fredliga, idoga arbetet skänker. Den har därför med varmaste övertygelse givit sin anslutning åt regeringens strävanden att så långt det ligger i dess förmåga söka hålla vårt land utanför världskampen.

Att Sverige håller fast vid neutraliteten är för oss en självklar sak. Vi hysa därför gärna den uppfattningen, att detta också skulle vara lika självklart för

Ang. Sveriges utrikespolitiska läge. (Forts.)

de krigförande makterna. Emellertid tycks vår hållning inte framträda lika klar för dem. Detta är kanske i viss mån förstäeligt, ty erfarenheten från mänsklighetens historia visar, hur svårt det kan vara för ett folk att förstå ett annat, att förstå, hur detta tänker och känner. Om vår neutrala kurs icke alltid framträder klar för utlandet, torde detta hänga samman icke så mycket med de uttryck opinionen i vårt land tar sig i politiskt hänseende, utan med vårt hävdande av urgamla nordiska rättsprinciper i samband med de öden våra nordiska broderfolk ha fått genomgå under denna hårda tid. Vi äro förbundna med dessa i en på vår nära frändskap med dem grundad gemenskap, som aldrig kan upplösas. Detta tycks man icke alltid rätt förstå utomlands. Det är därför icke minst pressens uppgift att sprida en objektiv upplysning om dessa förhållanden. Tyvärr har så icke alltid varit förhållandet.

Vad som sker i våra nordiska grannländer berör oss på det allra närmaste. Vi följa med spänt intresse händelsernas utveckling, och vi sörja djupt över de olyckor som drabbat dem. Särskilt känna vi oss upprörda och uppskakade över de händelser, som nyligen inträffat i Norge, och vi reagera kraftigt, när nordisk rättsuppfattning trampas under fötterna. Vi kunna aldrig godkänna den uppfattningen, att något sådant kan motiveras med krigets hårda nödvändighet. För oss är det onaturligt att personer skola straffas för brott som andra ha begått.

Det svenska folkets reaktion inför dylika händelser tycks emellertid misslysdas utomlands. De betyda dock ingalunda, att vi skulle vara sinnade att uppgå vår neutralitet. Det skulle varken ligga i vårt eget eller våra broderfolks intresse. Jag är också övertygad om att dessa med oro skulle se, att Sverige tvingades med i kriget. Kunna vi behålla vår neutralitet, kunna vi också räcka dem en hjälpande hand för att lindra den nöd som kriget framkallat hos dem.

Om man i utlandet missuppfattat våra varma medkänslor med våra nordiska broderfolk, så är detta att beklaga. Emellertid måste vi också ge akt på våra egna opinionsyttringar, så att missförstånd i möjligaste mån undvikas. Både pressen och enskilda personer måste i sina uttalanden tänka på att deras ord även kunna nå utlandet. De måste därför iakttaga varsamhet, så att regeringens strävanden att bevara vårt land från krigets olyckor icke allvarligt försvåras. Kränkande och sårande uttalanden om personer och förhållanden utomlands gagna icke vårt land utan framkalla endast för oss ogynnsamma och kanske rent av farliga reaktioner. Vi måste värdigt och fast hävda våra meningar, men vi få icke skriva eller handla så, att missförstånd och missämja med främmande makter uppstå i onödan.

Hans excellens herr utrikesministern har lämnat kammaren en objektiv redogörelse för läget i utrikespolitiskt avseende, och det finns därför knappast mera att tillägga. Jag vill därför sluta med att än en gång uttala min anslutning till de synpunkter han framfört och samtidigt ge uttryck åt den förhoppningen, att vårt land må komma igenom den svåra världskris, som nu råder, med bibehållen fred och frihet.

Herr Larsson, Sam: Herr talman! Till de deklarationer om anslutning till huvudlinjerna i regeringens utrikespolitik, som jag tidigare avgivit, har jag intet att tillägga. Jag betraktar det alltjämt som en stor styrka för vårt land under de bekymmersamma och farofyllda tider vi uppleva, att det svenska folket står praktiskt taget enat i strävandena att med alla krafter värna vår frihet och vårt oberoende, att avvisa varje främmande inblandning i våra inre angelägenheter och att söka hålla oss utanför den förhärjande världsbranden. För sådana mål kan samlingsregeringen alltjämt påräkna oreserverad anslutning från alla svenska riktningar och partigrupperingar.

Ang. Sveriges utrikespolitiska läge. (Forts.)

Att regeringen särskilt kan räkna med livligt gillande för en politik, som går ut på att bringa hjälp och stöd åt våra beträngda nordiska brödrarfolk, behöver knappast understrykas. Vi våga alltså räkna med att Nordens folk skola återvinna sin frihet, och vi hoppas av allt vårt hjärta, att de då åter skola enas i en gemensam strävan för det fria Norden.

Med denna allmänna deklaration om anslutning till samlingsregeringens utrikespolitiska strävan hade jag kunnat stanna. Men då hans excellens herr utrikesministern ansett sig böra omnämna även regeringens ställningstagande gentemot den svenska pressen och dess handhavande av tryckfrihetsfrågan, nödgas detta mig till att här till foga några anmärkningar.

Lika enig som den svenska opinionen är i sin anslutning till huvudsyftet för regeringens utrikespolitik, lika delad torde den inom olika meningsriktningar vara i fråga om den förda tryckfrihetspolitiken. Personligen har jag vid flera tillfällen i riksdagen uttalat, att jag finner denna tryckfrihetspolitik vara felaktig och att jag djupt beklagar, att man slagit in på enligt min mening olyckliga vägar. Eftersom hans excellens funnit det erforderligt att även vid detta tillfälle behandla tidningspressens ställning, skulle måhända en utebliven förklaring på denna punkt kunna tydas som om enigheten även här vore fullständig. En sådan uppfattning vore emellertid helt visst vilseledande. Jag har därför ansett mig skyldig att giva till känna, att jag alltså vidhåller min kritiska inställning till regeringens tryckfrihetspolitik, och jag måste tyvärr tillägga, att det senaste halvårets erfarenheter av hur denna politik verkar ytterligare styrkt mig i min uppfattning.

Tidigare har jag i riksdagen uttalat, att det administrativa förfarandet med beslagtagande utan rättegång lätt kan få skenet av godtycke över sig. Man går, som utrikesministern omnämnde, fram på olika vägar: ibland åtalar man tidningarna, ibland beslagtar man dem utan rättegång, ibland varnar man dem, och ibland gör man anmälan till pressnämnden, som i sin tur i vissa fall meddelar varning, offentlig eller enskild. Vilken väg man väljer, blir uppenbarligen beroende på en ytterst subjektiv bedömning, som hos den stora allmänheten omöjligt kan uppfattas annorlunda än som rent godtycklig. Intrycket härav förstärkes givetvis, när man ansett sig kunna iakttaga, att samma slags förseelser vid olika tillfällen och hos olika tidningar bedömas och behandlas på helt skilda sätt. Resultatet av den förda tryckfrihetspolitiken kan därför knappast bli annat än att tilliten till myndigheternas oväld undergrävas, och detta är givetvis ur alla synpunkter att djupt beklaga.

Det förefaller mig som om regeringen mera känner det obehag pressen åsamlar den än uppskattar det värde den fria pressen har för att vidmakthålla en vaken och offervillig beredskapsanda hos vårt folk. Den senare synpunkten är dock av så utomordentlig betydelse, att den knappast kan överskattas.

När främmande makter rikta anmärkningar mot den svenska pressen, kan regeringen, såsom tidigare i denna kammare framhållits, använda två olika metoder. Den kan framföra sitt beklagande till de utländska klandrarna, beslagtaga tidningarna, varna dem eller anmäla dem för pressnämnden. Denna metod är enligt utrikesministerns yttrande nu den vanligen praktiserade. Den andra metoden skulle innebära, att regeringen klargjorde för anmärkarna, att enligt svensk grundlag regeringen icke är ansvarig för det som skrives i svenska tidningar. Jag bortser här givetvis från de fall, då tidningarnas skrivelser äro smädliga eller eljest brottsliga. I sådana fall är regeringen skyldig att tillse att laga beivran äger rum. Men då brottslighet icke föreligger, synes mig den metod, som innebär hänvisning till svensk grundlag, uppenbart vara att föredraga framför de nu tillämpade förfaringssätten.

Jag beklagar, herr talman, att jag ansett mig nödsakad att åter framföra

Ang. Sveriges utrikespolitiska läge. (Forts.)

dess kritiska anmärkningar mot regeringens tryckfrihetspolitik. Denna kritik får emellertid under inga förhållanden undanskymmas huvudsaken, nämligen att vi i det väsentliga äro eniga och att vi alla äro beredda att till det yttersta, med alla offer värna vårt gamla Sverige och bevara dess frihet.

Herr Brandt: Herr talman! Jag har tvenne gånger lyssnat till excellensen Günthers anförande i dag, och det har berett mig — om det tillåtes mig att säga det — en utsökt njutning, estetiskt, intellektuellt och etiskt. Det var därför jag gick från andra kammaren till den första.

Jag vill härmed inte ha sagt, att man inte saknade något i detta anförande och inte heller att varje anledning till klander saknas. Jag tänker här just på den anmärkning, som den förre ärade talaren gjorde. Jag beklagar att inte justitieministern är närvarande här, men dels känner han ju redan herr Sam Larssons ståndpunkt, och dels kan han få anledning att läsa anförandet i protokollet senare. Jag har alltså blivit förekommen, och jag är särskilt glad över detta. Annars blir man ju inte gärna glad, när en annan säger vad man själv tänkt säga, enligt det gamla ordet »Ve dem som före oss säga vad vi själva tänkt säga». Men jag är tacksam och glad för att en man med större pondus och auktoritet har framfört denna anmärkning. På det sättet kanske den biter bättre. Justitieministern har nämligen ansett sig kunna underlåta att besvara den enkla fråga — den mycket enkla fråga — som jag vågat framställa till honom, om vilka normer regeringen *numera* följer när det gäller tidningsbeslag. Justitieministern har uppenbarligen inte tänkt svara på denna fråga. Han tänker väl inte heller svara på vad herr Sam Larsson har sagt. Men han hade bort göra det, därför att denna fråga sannerligen icke är omotiverad. Till äventyrs skulle kanske även excellensen Günther finna anledning att besvara frågan, ty han är ju härvidlag ansvarig i lika hög grad som justitieministern. I detta hänseende äro ju dessa bägge herrar, tyvärr, ett hjärta och en själ.

Statsrådet Westman har själv en gång, kanske flera gånger, och även i denna kammare angivit några grunder för konfiskation. Pressnämnden har därefter också givit en del anvisningar för redaktörer och tidningsmän på det att de icke månde vålla missförstånd med främmande makt. Bl. a. har ju den uppmaningen lämnats, att pressen skulle undvika att publicera uppgifter om grymhet, när det är svårt att kontrollera uppgifternas riktighet. Herr Sam Larsson erinrade om det godtycke vid tillämpningen av dessa normer, som faktiskt har förelegat. Det är därför enligt min mening inte ur vägen att man öppet efterlyser vilka normer som följas, eller huruvida man till äventyrs har avstått från att följa några som helst normer. När vissa misshagliga tidningsorgan — jag tänker i synnerhet på de 14, eller kanske det var 17, tidningar som råkade ut för den bekanta konfiskationen i mars — publicera mycket väl bestyrkta skildringar om tortyren i de norska fängelserna, bli de beslagtagna, men när en chefredaktör, som samtidigt råkar vara ledamot av pressnämnden och en prominent riksdagsman i andra kammaren, publicerar visserligen helt och hållet trovärdiga men likväl inte fullt så väl betyrkta uppgifter om nya grymhet i samband med ständrätten i Trondheim, så får detta passera. Man måste fråga: varför? Är det därför att regeringen jämte andra normer även har uppställt den normen — om vi få kalla den så — att hänsyn skall tagas till om tidningarna äro misshagliga eller välsinnade. Dessa förut konfiskerade tidningar betraktades troligen som misshagliga, men den ifrågavarande chefredaktörens och pressnämndsledamotens tidning ansågs ytterst välsinnad, och därför ville inte regeringen slå ned på den. Det faller mig in att Falu-Kuriren var med bland de 14 tidningarna som konfiskerades i mars. Den anses ju stå nära en medlem

Ang. Sveriges utrikespolitiska läge. (Forts.)

av regeringen, och jag frågar då: betraktas den som illasinnad? När herr J. B. Johansson här talade om några få och små tidningar, hade han glömt att t. ex. Eskilstuna-Kuriren och Vestmanlands Läns Tidning sannerligen icke kunna räknas som små och betydelselösa tidningar. Jag konstaterar att det är mycket vaga riktlinjer som man nu synes följa i konfiskationspolitiken.

Häromdagen läste jag i en tidning — jag tror det var Svenska Dagbladet eller Nya Dagligt Allehanda — en korrespondens från Norge, som skildrade den ohyggliga stämningen i Trondheim under ständrätten och känslan av absolut rättslöshet och fågelfrihet. Såvida man följer samma normer som tidigare och inte infört nya, borde denna korrespondens ha medfört indragning, men man har kanske inte vågat sig på Svenska Dagbladet, eller om det nu var N. D. A. Det är sannerligen inte ur vägen att man med en mycket aktad tidning — ty så kallar jag Nordens Frihet; om någon tidning håller på den nordiska friheten, så är det den! — frågar, om detta uppenbara godtycke från regeringens sida skall lämnas alldeles utan åtgärder från riksdagens sida. — Det är som sagt glädjande att herr Sam Larsson trätt fram och sagt ett redigt och rejält ord, och jag hoppas att regeringen något fäster sig vid det, då den inte bryr sig om att besvara en fråga från en något enklare man. Det kan inte vara riktigt att tidningarna uppmanas följa anvisningar, som i realiteten framkallat stor osäkerhet i pressen och uppenbart godtycke från myndigheternas sida. En revision av förhållningsreglerna måste komma, ty det har visat sig omöjligt att efterleva dem som vi nu ha fått.

Excellensen Günther — jag ser till min glädje att han ännu är kvar — har vid något tillfälle i denna kammare förklarat, att han finner det i sin ordning att regeringen tar ansvaret för vad pressen skriver, eftersom utländsk makt ju faktiskt synes göra regeringen ansvarig för vad pressen skriver. Herr Sam Larsson har här erinrat om — och det kan inte för ofta upprepas — att den svenska grundlagens principiella ståndpunkt är att regeringen icke skall ta ansvaret för en fri press — med konfiskationer och dylikt som följt. Excellensen Günther nämnde i sitt anförande, att regeringen vid skilda tillfällen har »framfört beklagande» till viss utländsk makt över vad pressen skrivit, dels om det varit fråga om smädelse — något som torde vara ytterst sällsynt och väl inte förekommit på några år — och dels ifall artiklarna varit ägnade att framkalla »missförstånd». Att regeringen »framfört beklagande» torde väl få anses innebära, att den finner även skrivelser, som inte i minsta mån äro smädliga, beklagansvärda. Jag menar att man har en känsla av att regeringen — jag hoppas att denna känsla är oberättigad — åtminstone i vissa fall har funnit klagomålen från utländsk makt befogade, även om dessa klagomål ha gällt sådana artiklar, som endast hävdat en klar svensk ståndpunkt — vilket under förhållandenvarande omständigheter givetvis måste väcka missnöje. Om en objektiv och ganska torr skildring av tortyren i de norska fängelserna väcker missnöje hos utländsk makt, bör detta enligt min mening rimligtvis icke finna gensvar hos en svensk regering. Den har i stället anledning att lämna föreställningarna därhän eller också tillbakavisa dem.

För att nu återgå till vad jag nämnde om godtycket förmodar jag att det kan vara vanskligt för det goda förhållandet till främmande makt, om regeringen i sitt beslagstagande icke handlar efter samma normer vid skilda tillfällen. Främmande makt kan då möjligen få den uppfattningen att regeringens lyhördhet för dess missnöje blir större eller mindre allteftersom krigslyckan skiftar. Herr andre vice talmannen förklarade ju att vår neutralitet inte är beroende av något konjunkturpolitiskt ställningstagande, utan att den är klar och oförfalskad. Även ur denna synpunkt hade det varit önskvärt att regeringen följt de linjer, som den tidigare angivit, om man inte är beredd att helt upp-

Ang. Sveriges utrikespolitiska läge. (Forts.)

giva dem. Det är man kanske — konfiskationerna ha varit rätt sällsynta på sista tiden.

Herr Åkerberg sade på tal om förhållandena i Norge, att det till slut nog skulle visa sig att rättskränkningarna där, som även vi i Sverige så hårt reagera mot, varit krigspolitiska misstag. Jag undrar, om man inte vågar säga, att det en gång skall komma att visa sig, att regeringens tryckfrihetspolitik under denna krigstid också har varit ett krigspolitiskt misstag. Framför allt, menar jag, kan det bli ödesdigert, om svenska folket får den uppfattningen att regeringen verkligen finner utländskt missnöje mot svenska tidningar befogat, när folket står bakom dessa tidningars uppfattning.

Under en tidigare tryckfrihetsdebatt fälldes här i kammaren ett par ord, som jag i dag inte kan förbigå — det var den 21 mars, när jag var insnöad i Skåne. Då jag efteråt läste protokollet, tänkte jag, att dessa ord skulle jag minnas, så att den man, som fällde dem, vid lämpligt tillfälle skulle få igen dem. Nu har den mannen gått ut ur kammaren, men det kan inte hjälpas. Det gäller herr von Heland. Vi erinra oss, att debatten då var direkt föranledd av en interpellation av herr Sam Larsson rörande konfiskationen av de 14 tidningar, som hade innehållit den objektiva redogörelsen för vissa förhållanden i de norska fängelserna. Herr von Heland sade då, att om vår ungdom skall offra sina liv på slagfälten och om mödrar och barn skola bli begrävda under ruinerna efter bombardemang, får det inte ske i ett krig, som är framprovocerat av hänsynslösa redaktörer. Så föllö orden. Jag kommer att tänka på några nästan lika klingande ord av en herre, en redaktör vid namn Möllman-Palmgren, som blivit dömd till 6 månaders fängelse för förräderi. Det är naturligtvis icke så, att herr von Helands och herr Möllman-Palmgrens uttalanden överensstämmer, men i båda talades om provokation. Herr Palmgren sade, att om besinningslösa element framprovocera krig i vårt land, böra vi vägra att slåss. Herr von Heland, som är soldat, har utan tvivel den inställningen, att även om Sverige kommer i ett krig, som är framprovocerat av dessa hänsynslösa redaktörer — eller varför inte säga av herrar Sam Larsson, Östen Undén, Sandler och Engberg, ty det var de, som den dagen förde de hänsynslösa redaktörernas talan — så kommer han att slåss för sitt land. Men icke dess mindre säger jag, att hans ord ändå innebära en dålig tjänst åt det egna landet. Om man kallar sådana uttalanden för provokation, som dessa tidningar den gången använde, om man för provokation kallar de ord, som Svenska Dagbladet eller Nya Dagligt Allehanda lät sin rapportör från Norge använda, så innebär det, att vi svenskar inte skulle ha rätt att reagera mot tortyren i norska fängelser eller mot andra grymheter. Att kalla sådant för provokation — här kommer herr von Heland just in något för sent — är upprörande. Det innebär, att man vid bedömandet ställer sig på orätt sida — nej låt mig snarare säga på orättens sida och sviker såväl det norska som det svenska folket.

Herr von Heland för gärna svenskhetens talan. Han inskräpper ofta, att hans parti nästan framför alla andra är det fosterländska. Han bör då undvika ord med osvensk klang såsom just detta ord om provokation. Vi ha allesamman anledning att bemöda oss om att tala god svenska i den svenska riksdagen, och detta i synnerhet om vi råka ha namn, som klinga litet utländskt — vilket gäller både herr von Helands namn och mitt, ty de äro från början tyska namn. Men klar och oförfalskad svenska, som inte kan missförstås, bör här talas.

Herr talman! Det har varit min mening från början att även gå in på ett par andra saker. Jag har nämligen på riksdagens första dag ställt två enkla frågor till hans excellens herr utrikesministern. Den ena frågan lyder: Varför

Ang. Sveriges utrikespolitiska läge. (Forts.)

ha vi inte diplomatisk representation hos konungariket Norges regering — alltså hos den lagliga regeringen i London? Den andra frågan gällde, om det inte snart kunde vara på tiden att avveckla systemet med permittentresor. Jag skall emellertid icke närmare gå in på dessa frågor, detta på grund av en särskild vädjan från utrikesministern, men jag anser mig ha rätt att beklaga att inte herr utrikesministern fann tillfälle att i sitt korta anförande åtminstone snudda vid dem, eftersom de alldeles särskilt intressera det svenska folket. Sveriges folk vill att det norska folket skall få den hedersbevisning, som en svensk minister hos den norska regeringen i London innebär. Man vågar uttala den varma förhoppningen, som givetvis excellensen Günther delar, att det skall lyckas regeringen att vid något lämpligt tillfälle ordna den frågan, så att norrmännen riktigt ordentligt känna, att vi vid varje tillfälle, då det överhuvud taget är möjligt, vilja visa vår solidaritet med dem i deras kamp och deras lidande.

Den andra frågan, den om permittentresorna, är naturligtvis särskilt ömtålig. Låt mig därför endast få säga, att det finns många i vårt land, som mena, att om detta system bibehålles, kan det mot vår vilja föra oss in i krig. Jag skulle emellertid gärna ha sett, att excellensen upplyst det svenska folket något litet härom. Ty när en ansvarskännande svensk press med sans och måtta vågar vidröra ämnet, tror jag inte, att det skulle ha inneburit någon större fara, om excellensen Günther på sitt utomordentligt smidiga och försiktiga sätt ändå låtit framskymta den ståndpunkt, som den svenska regeringen intar.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Günther**: De två sista talarna ha tagit upp frågan om tryckfriheten. Om jag fattade herr Sam Larsson rätt, sade han, att det var riktigt och rimligt från regeringens sida att åtala artiklar, som ha smädligt innehåll eller som eljest uppenbarligen strida mot tryckfrihetsförordningen, men att i de fall, då beslag förekommit utan rättegång, regeringen inte borde ha tillgripit denna metod utan i stället ha hänvisat till grundlagen. Om detta var herr Sam Larssons mening, anser jag mig böra säga ett par ord för att något klarlägga saken.

Man skulle av ett sådant uttalande kunna få den uppfattningen, att de beslag, som gjorts av regeringen, inte stode i överensstämmelse med grundlagen utan tvärtom skedde rakt emot denna. Det är naturligtvis inte fallet. De ha företagits i enlighet med tryckfrihetsförordningens 3 § 9 mom., som säger, att om ett uttalande i en skrift utan att vara smädligt likväl framkallar missförstånd med främmande makt, kan regeringen tillgripa denna åtgärd. Det är i enlighet med denna paragraf och ingenting annat, som dessa åtgärder ha vidtagits.

Med detta påpekande har jag egentligen också i vad på mig ankommer besvarat herr Brandts fråga, efter vilka grunder regeringen tillämpar sin tryckfrihetspolitik. Det är i vissa av de fall, då missförstånd med främmande makt uppkommit, som jag ansett mig böra hos justitieministern till beslag anmäla en eller annan tidning. Detta är i korthet just den grund, som jag för min del tillämpar vid mitt tillvägagångssätt.

Det har inte bara av dessa två yttranden i dag utan även vid tidigare tillfällen förefallit mig, som om tryckfrihetsförordningens 3 § 9 mom. vore obekant för en del av herrar riksdagsmän. Jag vill då erinra om att det inte är mer än två år sedan riksdagen fastställde lydelsen av detta moment, vilket väl torde få innebära, att det av riksdagen själv uppfattas såsom i högsta grad levande och verksamt.

Till sist vill jag i anledning av herr Brandts slutord säga, att jag inte alls

Ang. Sveriges utrikespolitiska läge. (Forts.)

riktat någon vädjan till honom att nu underlåta att ta upp de två ämnen han berörde. Jag har bara sagt honom, att jag hoppas, att han har uppfattat, att han redan i annat sammanhang har fått svar på sina båda frågor.

Herr Ström, Fredrik: Herr talman! Jag har begärt ordet för att ställa en fråga till hans excellens herr utrikesministern. Jag vill emellertid för att undvika allt missförstånd dessförinnan säga, att jag är fullkomligt ense med honom om vår obrottsliga neutralitet, vår vilja att icke övergiva neutralitetens väg. Men jag hävdar, att det bör vara en allsidig neutralitet, och till den allsidiga neutraliteten räknar jag verkligen ej permittentresorna — det har jag ju sagt tidigare — och detta så mycket mindre som dessa resor inte bara åstadkomma missförstånd med Norge och med andra nordiska brödrafolk, utan även åstadkomma en mycket stor ovilja bland vårt eget folk. Jag är också fullkomligt ense med excellensen om och är honom tacksam för att han med sådan skärpa har understrukt, att vi skola möta ett eventuellt våld med våld, och sålunda hävda vår frihet, självständighet och självbestämmerätt utan att giva vika på någon punkt. Jag hoppas, att i detta också ligger, att vi skola avvisa varje hot, som kommer från främmande makt.

Jag skulle också kunna säga, att excellensens ord om vår gemensamma nordiska samhörighet och vad den innebär utåt har glatt mig mycket, och jag hoppas, att däri ligger någonting mer än en vacker gest, att däri ligger en verklig realitet.

Och därmed kommer jag till mina frågor. Den första frågan lyder: Vore det inte på tiden, att Sverige skaffade sig en representation hos den norska lagliga regeringen, som för tillfället befinner sig i London? Även om det skulle medföra, att vi skulle kunna gå miste om vår representation i Oslo, anser jag det vara viktigare, att vi ha en representation hos den lagliga än hos den olagliga regeringen. Men jag tror inte man behöver befara någonting sådant. Jag är övertygad om, att vi skola kunna med all styrka hävda, att vi ha full rätt att ha en representation hos den lagliga norska regeringen, liksom vi ha hos övriga regeringar, som befinna sig utom hemlandets gränser. Det är alltså frågan om man inte skulle kunna tänka sig en sådan åtgärd.

Den andra frågan är av rent humanitär innebörd, och den anknyter sig till vad som har sagts av excellensen själv, nämligen, att vi måste känna på ett alldeles särskilt sätt med alla våra nordiska grannfolk. Det har excellensen understrukt, icke minst under det finska vinterkriget, och vi handlade då därefter. Ännu handla vi ju därefter, när det gäller Finland. Det synes mig, att vi borde handla därefter även när det gäller övriga nordiska länder, och då synes det mig vidare, att vi även ha en utgångspunkt — vilket förresten också excellensen betonade — uti vår allmänna humanitära syn på konsekvenserna av den skärpta krigsföringen mellan de kämpande parterna. Den har medfört, att de folkrättsliga, mänskliga och gudomliga lagarna allt mer förtrampats, och excellensen betonade krigsfångarnas behandling, vilken vi ju måste finna mycket upprörande.

Men det är en annan sak, som har varit särskilt upprörande och hittills för våra nordiska brödraländers del haft ännu större betydelse, och det är gripandet och skjutandet av gisslan, ävensom andra likvärdiga företeelser, som inneburit avsteg från mänsklighetens humanitära landvinningar inte bara i Norden utan över hela världen. Detta angår oss i allra högsta grad, ty, får en sådan förvildning fortsätta, så kan det även för vår del komma att medföra mycket olyckliga verkningar, då vi bl. a. ha sjöfolk ute på haven — vi ha ju våra lejd båtar o. s. v. Om krigsföringen förvildas undan för undan, så kunna även vi, ehuru vi äro neutrala, komma att drabbas av en sådan förvildning.

Ang. Sveriges utrikespolitiska läge. (Forts.)

När då dessa företeelser rycka vårt eget land inpå livet genom tragiska tilldragelser i vår omedelbara närhet, inom den nordiska brödrakretsen, då fatta vi lättare hela vidden av den olycka, som drabbat själva nerven i den västerländska civilisationen. Och det tror jag också stämmer med vad excellensen yttrade.

Då är bara frågan, om vi böra nöja oss med detta platoniska konstaterande, eller om vi inte skulle kunna göra något för att praktiskt och konkret komma till ett resultat? Jag tycker inte, att det är försvarligt eller i överensstämmelse med vår historia och vårt sinnelag att bara konstatera dessa tragiska fakta, utan vi borde gå vidare. De neutrala staterna äro ej många, men det finnes ju dock sådana. Vi äro ännu några folk, som äro neutrala, och skulle vi inte alla kunna enas om att göra en framstöt? Men då har det enligt min mening ingen betydelse, om det göres en framställning så där under hand, utan det borde vara i offentlighetens fulla ljus, som de neutrala staterna samlade sig och gjorde en hemställan till de krigförande staterna om att humanisera krigföringen, återgå till folkrätten och till de regler, som gällt tidigare. Skulle inte det kunna tänkas, att Sverige toge ett initiativ för att samla de neutrala länderna, för att — naturligtvis inte genom någon påtryckning eller något som skulle kunna verka utmanande, utan genom en god vilja — försöka åstadkomma en mobilisering av den allmänna opinionen i världen till förmån för en humanisering av den nuvarande urartade krigföringen? Jag tror, att det skulle vara ärofyllt för vårt land, och det skulle skänka vår regering och vår utrikesminister en ovanskelig glans, om ett om också ringa uppslag kunde givas för att nå ett resultat på detta område.

Det är därför, som jag skulle vilja rikta den frågan till hans excellens herr utrikesministern, om han inte är beredd att eller åtminstone ville vara av den godheten att överväga tanken att taga ett initiativ i vårt lands namn för uppnående av en humanisering av krigföringen i det pågående stora kriget.

Det var en liten fråga till, som jag ämnade göra — den är visserligen inte liten för dem, som den gäller, men den är liten i förhållande till den mycket större fråga, som jag nyss har berört. Jag skulle nämligen vilja hemställa, om det inte också där kunde göras en rättelse. Jag tror säkert, att det inte skulle möta några svårigheter. Det är kanske endast fråga om ett förbiseende. Det gäller behandlingen av finnar och norrmän i Sverige. Den är inte fullständigt lika. De ha inte fullständigt samma fri- och rättigheter i Sverige. Vi ha erfarit det för inte så länge sedan, när vi upprättade mödra- och barnhemmen utanför Stockholm. Då visade det sig, att finska medborgare var det ingen svårighet att få placerade, därför att de hade rätt att röra sig inom områden, där utlänningar eljest inte få vistas, men för norrmännen var det förenat med stora svårigheter. Det gick i alla fall att ordna detta under hand, något som vi äro tacksamma för. Men så fick jag höra om ett annat, ett separat fall, där jag ville söka få rättelse, och jag vände mig då till vederbörande högsta myndighet, som emellertid svarade, att den kunde ingenting göra åt saken; det var ingen möjlighet att åstadkomma rättelse. Skulle det inte vara möjligt att i alla avseenden få en lika behandling av de nordiska folkens medborgare i vårt land, vare sig det är finnar, norrmän eller danskar, vare sig det gäller bosättningsförhållanden eller resor eller annat, så att det blir en fullkomlig jämlikhet? De nuvarande förhållandena giva anledning till irritation, och därför bör det hela läggas på en annan bas.

Slutligen vill jag säga, att den diskussion, som här nyss ägt rum rörande pressens frihet och som excellensen ju själv framkallat, återspeglar, tror jag, vad svenska folket tänker. Man är glad över att det finns tidningar, som säga sanningen, och man skulle vara ännu gladare, om indragningsmakten inte

Ang. Sveriges utrikespolitiska läge. (Forts.)

fungerade på det sätt som den gör. Indragningsmakten här i landet drar ingen ära över regeringen, ingen ära över landet. Den är inte till någon nytta, utan tvärtom till skada. Det kommer säkerligen att visa sig ännu mer i fortsättningen, att den är till skada. Man måste därför vänligen hemställa till regeringen att inte fortsätta med denna indragningsmakt. Det är riktigt, att det är delade meningar om tryckfrihetsförordningens paragraf 3 mom. 9, och vi veta ju, att regeringen hävdar, att den har rätt i sin tolkning. Men det finnes andra, som hävda, att regeringen inte under alla förhållanden har rätt, utan att det beror på omständigheterna, men den frågan skola vi inte nu gå in på. Vi få ju tillfälle att göra det vid den kommande riksdagen, när granskningen av regeringens verksamhet kommer att äga rum, varför jag nu endast vill vädja till regeringen att inte fortsätta på denna oriktiga väg med indragningsmakten utan svara på samma sätt, som Schweiz har svarat, när en av ockupationsmakterna i Europa försökte komma även den schweiziska pressen till livs — regeringsorganet i Schweiz svarade på ett utomordentligt kraftfullt sätt. Jag tror, att det väsentliga är, att vi visa, att vi äro självständiga i vårt omdöme, och icke annat än om det gäller rena smädelser ta hänsyn till några sådana framställningar från främmande makter, som avse att komma det svenska fria ordet till livs.

Herr Ohlin: Herr talman! Jag ber att först — i likhet med flera föregående talare — få uttrycka min glädje över hans excellens herr utrikesministerns uttalande rörande Norden och Sveriges ställning till de nordiska spörsmålen. Jag är övertygad om, att han rätt tolkade det svenska folkets inställning. Om värmen i våra känslor för de nordiska grannfolken och om uppriktigheten i vår reaktion mot mycket som hänt, särskilt i Norge, kan och får intet tvivel råda. Utrikesministern har säkert också rätt däri, att vårt folk anser det vara ett allmänt nordiskt intresse, att Sverige förblir utanför kriget, och att vi sålunda icke kunna tänka oss att frivilligt uppgå vår neutralitet. Allt fortfarande gäller likväl den sats, som utrikesministern en gång präglade: Sveriges folk kan icke tänka sig en framtid utan att alla de nordiska nationerna äro fria och oberoende. Man skall icke i utlandet vänta sig att hos oss finna förståelse för någon framtida ordning, som ej uppfyller detta villkor.

Dagens överläggning gäller utrikespolitiken. Jag finner mig likväl böra kort beröra en fråga, som nära sammanhänger med de försörjningspolitiska frågor, som debatterats de senaste dagarna. Den har nämligen även en utrikespolitisk sida. Jag syftar på kreditgivningen från Sverige till utlandet. Under en tid, då den inhemska statliga upplåningen äger en omfattning, som väsentligt överstiger tillgången på nytt sparande — så förhåller det sig nämligen trots den rikliga penningtillgången, som är en helt annan sak — skulle en väsentlig kreditgivning till utlandet medföra en allvarlig förstärkning av de prisuppdrivande krafterna. Export av varor på kredit åstadkommer ju en minskning av den i Sverige tillgängliga varumängden, samtidigt som penningmängd och köpkraft snarast undergår en ökning. Jag har redan tidigare i veckan framhållit, att försöket att hejda inflationen kan lyckas endast om åtgärder vidtagas på alla väsentliga punkter. Att kreditgivningen till utlandet hålles nere är en av dem.

Med det sagda har jag icke velat rikta någon kritik mot den kreditgivning till utlandet, som regeringen beviljat eller medverkat till i år. Jag har blott velat framhålla, att t. ex. en förnyad kreditgivning av den omfattning, som ägde rum i fjol, icke låter sig förena med det konsekventa ekonomiska program, som presenterades i statsministerns anförande vid denna höstrikedags första sam-

Ang. Sveriges utrikespolitiska läge. (Forts.)

mantråde. De formella och konstitutionella sidorna av kreditgivningen till utlandet skall jag ej i detta sammanhang upptaga till behandling.

Jag vill framföra en vädjan till regeringen på ett annat område, som liksom det nyss berörda har såväl utrikespolitiska som ekonomiska aspekter. Ingen vet, när detta världskrig kommer att sluta. Det kan dröja många år, men det är icke alldeles säkert, att det blir fallet. Däremot är det uppenbart, att när krigshandlingarna en gång upphöra, såväl världsekonomin som Sveriges ekonomi ställas inför väldiga påfrestningar. Uppgiften blir då icke blott att försöka snabbt lindra nöd i en rad av Europas länder, utan även att åter bygga upp de internationella ekonomiska förbindelser, som varit och säkert i framtiden förbli av så stor betydelse för alla länders, icke minst Sveriges, välbefinnande. Hans excellens herr utrikesministern uttalade nyss, att vi i Sverige »icke få glömma att efter förmåga hjälpa där nöd råder, särskilt våra grannländer, och icke heller att bereda oss till deltagande i återuppbyggnadsarbetet, när tiden kommer». Det är enligt min mening icke för tidigt, att man redan nu börjar genomtänka de problem, som då komma att inställa sig. Svensk medverkan både i humanitära aktioner av stor omfattning och i det allmänna återuppbyggandet av världsekonomin kan bli av den största betydelse. En förutsättning för effektiva och snabba insatser torde vara, att förberedelser göras i tid, så att vi icke stå handfallna när tidpunkten är inne. Jag tolkar hans excellens herr utrikesministerns uttalande så, att han är av samma mening, och vill ge uttryck åt den förhoppningen, att regeringen trots mångfalden av dagsaktuella frågor, som tränga sig fram, icke skall dröja med att igångsätta ett dylikt förberedelsearbete.

Herr Branting: Herr talman! Det är naturligtvis gott och väl, att vi alla äro alldeles överens om den linjen, att Sverige fortsättningsvis skall upprätthålla sin neutralitet i den speciella nordiska version, som utrikesministern nyss gav ett så lyckligt uttryck åt. Men det beror ju rätt mycket på vad man i praktiken lägger in i begreppet neutralitet. Jag läste i morse i tidningen Social-Demokraten en korrespondens från Amerika under rubriken »Amerikanarna vill krig mot Finland», där det mot slutet hette: »Det är påtagligt att allt efter som den amerikanska allmänheten får klart för sig att kriget kommer att medföra betydande offer av amerikanska sjömäns och soldaters liv blir opinionen allt mindre benägen att taga hänsyn till andra än rent amerikanska eller allierade intressen. Detta gäller inte bara beträffande Finland utan också i fråga om de neutrala länderna.» Det är klart, att amerikanarna i främsta rummet ta hänsyn till amerikanska intressen, liksom vi i Sverige främst få ta hänsyn till svenska intressen. Men dessa antydningar om en skarpare amerikansk reaktion också mot vissa neutrala länder tolkar jag för min del som en viss varning även till oss. Det tjänar väl inte så mycket till att man officiellt upprätthåller någon fiktion om vårt goda förhållande till höger och vänster, i fall det kanske i realiteten förhåller sig så, att man både här och där nu börjar slå an nya och skarpare toner mot oss.

Något av statsråden hade för någon tid sedan ett yttrande, där han gjorde gällande, om jag minns rätt, att om man inte kan stå i ett riktigt gott förhållande till vardera parten, är det lika bra, att man står i ett dåligt förhållande till båda två. Kanske var formuleringen något annorlunda, men andemeningen var ungefär denna. Jag tyckte nog, att detta inte lät riktigt bra. Såvitt jag förstår, böra vi väl förhålla oss så, att vi strikt upprätthålla neutraliteten och att vi därvid givetvis gärna ta all hänsyn till rimliga och befogade synpunkter, som kunna framföras till oss från den ena eller andra sidan. Men orimliga krav på vår neutralitet, som i själva verket inte innebära, att vi skulle frångå neu-

Ang. Sveriges utrikespolitiska läge. (Forts.)

traliteten, böra vi självklart inte tillmötesgå. När sådana krav framställas, böra vi vara beredda på att ta risken av ett missnöje och t. o. m. mer än så från den sida, som inte har fått sina ohemula anspråk tillgodosedda. Att vi i sådant fall skulle få något slags skyldighet att i motsvarande mån också försämlra våra relationer åt det andra hållet för att liksom upprätthålla jämvikten, kan jag inte tro är riktigt, och jag förutsätter, att detta inte heller är herr utrikesministerns mening.

Jag vill emellertid uttrycka en livlig förhoppning, herr talman, att det skall lyckas vår utrikesledning att också under den kritiska framtiden eliminera varje missnöje, som eventuellt kan börja spira upp emot oss någonstans på det håll, där man icke begär annat än ett helt normalt uppträdande av oss såsom neutral makt.

Herr talman! Här ha också bragts på tal vissa frågor angående tryckfrihetspolitiken. Jag vill då tillåta mig att fästa uppmärksamheten på en alldeles speciell avart av denna politik, som har börjat göra sig gällande. Jag syftar på den nya och rätt uppseendeväckande praxis, som har börjat tämligen allmänt tillämpas i fråga om ansvarighetsbegreppet. Enligt grundlagens klara stadganden får ju ingen göras ansvarig för vad som har förekommit i tryckt skrift annat än enligt tryckfrihetsförordningens bestämmelser. För tidningar skall det finnas en ansvarig utgivare, han ensam är ansvarig o. s. v. Dessa regler känna vi till. Men nu har också regeringen börjat att i administrativ ordning låta anställa förhör, ibland polisförhör i sammanhang med häktning, angående vem som kan vara författare till den ena eller andra välinformerade, kanske alltför välinformerade tidningsartikeln angående utrikespolitiska ting. Detta har i ett flertal fall förekommit särskilt beträffande utlännningar. När det då befunnits, att vederbörande har varit författare till någon misshaglig men icke åtalad eller beslagtagen tidningsartikel, har detta också i administrativ ordning medfört mycket oangenäma konsekvenser för vederbörande författare. Jag undrar verkligen, om hans excellens herr utrikesministern finner detta förförande stämma väl överens med tryckfrihetsförordningens anda och mening. Denna fråga skall jag, herr talman, tillåta mig att framställa.

Herr Petersson, Knut: Herr talman! Det har blivit tradition, att utrikesministern i sina utrikespolitiska exposéer ägnar ett visst icke obetydligt utrymme åt de ständiga klagomålen mot den svenska pressen.

Det har också blivit tradition, att orden härvid ges en dubbel adress och en dubbel innebörd, utåt ursäktande, inåt anklagande.

Traditionen har fullföljts även denna gång. Utrikesministern har även i dag såsom en tillgång för och en bekräftelse på svensk neutralitetspolitik åberopat de inskridanden i form av åtal, beslag och varningar, som förekommit från regeringens sida.

Jag hade väntat mig, att de obligatoriska anklagelserna denna gång skulle ha åtföljts av ett avståndstagande från den principiella motivering, som plägar läggas till grund för de utifrån framförda klagomålen. Det fanns härtill så mycket större skäl som denna principuppfattning på sistone framförts med större skärpa och vidgade anspråk på erkännande. Det skulle varit ett verksam stöd för den tryckfrihet, som dock är en oupplöslig del såväl av svensk nationell frihet som av svensk neutralitetspolitik, om regeringen begagnat tillfället att bestämt taga avstånd från vad man kallat den andliga neutraliteten. Sådan denna i dessa dagar förkunnas, är den oförenlig med de uppgifter, som åligga en fri press. Den andliga neutraliteten är en neutralitet för automater och icke för fria, tänkande människor.

Jag tillåter mig också sätta i fråga om de åtgärder mot pressen, som utrikes-

Ang. Sveriges utrikespolitiska läge. (Forts.)

ministern omnämmt, verkligen kunna åberopas som en tillgång för svensk neutralitet. Många tidningar ha funnit det vara inte endast sin rättighet utan också sin plikt att fästa uppmärksamheten på den allvarliga innebörden i de avsteg från en korrekt neutralitetspolitik, som förekommit från regeringens och riksdagens sida. Alltför ofta har det hänt, att reaktionen riktat sig mot denna tillbörliga kritik och icke mot de otillbörliga avstegen från neutralitetens väg. I sådana fall synes det vara icke pressen utan presskontrollen, som blivit en belastning för vår neutralitet.

Jag tillåter mig yttermera uttrycka den förhoppningen, att de talare, som i dag strött blommor för den svenska pressen, gjort detta i fullt medvetande om att den kritik, som yrkat på ett frimodigare hävdande av våra neutrala rättigheter och ett noggrannare iakttagande av våra neutrala skyldigheter, icke alltid kunnat påräkna regeringens eller ens talarnas egen bevägenhet. Det har hänt inte så sällan, att tidningar, som varit verksamma i sådant syfte, drabbats av regeringens klagomål och straffande ingripande. Ingen skall kunna övertyga mig om att sådana ting som permittenttransporterna och vapentransiteringen genom landet varit ett fullgiltigare uttryck för svensk opinion och svensk neutralitet än den kritik, som förekommit mot dessa anordningar.

Jag tillåter mig, herr talman, att begagna detta tillfälle för att vidröra ännu en sak, som länge har legat mig om hjärtat. Jag har här i min hand några redaktionella erinringar, som i anledning av rådande utomordentliga förhållanden sammanställts av statens informationsstyrelse och pressnämnden. Det är ett dokument, som på sätt och vis hör rätt nära samman med svensk neutralitet. Det speglar en uppfattning i dessa ting, som icke kan negligeras, då den företrädes av regeringens och utrikesministerns speciella förtroendeorgan på presspolitikens område. Det kan inte sägas, att dessa anvisningar, som utfärdades den 15 december 1941 och alltså varit i bruk snart ett år, i någon nämnvärd grad påverkat svensk publicistisk praxis. Denna har i stället i stigande utsträckning blivit en negation av anvisningarna. Jag ser häri icke något vittnesbörd om en växande ansvarslöshet från den svenska pressens sida men väl ett vittnesbörd om, att nämndens anvisningar från början varit olämpliga och opåkallade.

Såsom exempel må hänvisas till anvisningarna rörande utlandsmaterialets behandling (punkt II). Enligt dessa skola ledande artiklar och översikter ävensom artiklar, som behandla krigshändelserna eller det krigspolitiska läget, hållas strängt sakliga. »Sarkasmer, ironiska och sårande utfall samt insinuanta vändningar måste obetingat undvikas.»

Skulle dessa direktiv ordagrant följas, måste den svenska pressen avstå från varje subjektivt bedömande av utrikespolitiska frågor. Något sådant synes mig icke kunna komma ifråga, allra helst som en klar insikt om det egna landets belägenhet icke är möjlig utan en fri diskussion rörande det allmänna krigsläget. Allvarliga och ödesdigra politiska missgrepp kunna bli följden, om pressen förmenas att på ett verksamt sätt motsäga de styrandes förutfattade meningar, fördomar och missuppfattningar.

I ett följande moment förklaras, att smädliga omdömen och karikatyrer, riktade mot utländska ledande personer eller de krigförande överhuvud, måste utmönstras. Beträffande denna anvisning är att erinra, hurusom tryckfrihetsförordningen såsom missbruk av tryckfriheten och alltså såsom straffbar handling betecknar alla smädliga och förgripliga omdömen och yttranden om samtida nationer och stater, deras överhet, regering och regeringssätt, höge ämbetsmän och sändebud, inre eller yttre förhållanden, företag och underhandlingar. Det synes mig onödigt att närmare utveckla det olämpliga i att vid sidan om gällande lag utfärda administrativa föreskrifter, som delvis täcka,

Ang. Sveriges utrikespolitiska läge. (Forts.)

delvis inskränka och delvis utsträcka de i lagen givna föreskrifterna. Det ger sig till känna icke minst därutinnan, att tryckfrihetsrättens huvudregel (att straff måste grundas på lag och laga dom) härigenom blir åsidosatt. Jag nöjer mig med att här påpeka, hurusom begreppet »smådliga karikatyler» är närgångning nytt och främmande för svensk författningstext. Omöjligheten att närmare bestämma dess innebörd ligger i öppen dag. Under inga förhållanden kan det överlämnas åt en inrättning, som saknar all förfarenhet i administrativa och dömande värv, att avgöra, när en skämtbild skall anses vara av smådlig beskaffenhet.

Mot satsen, att kåserier i utrikespolitiska ämnen överhuvud taget äro olämpliga, skulle jag vilja ställa en annan, att officiella föreskrifter rörande den framställningsform en tidningsman bör välja äro av ondo. Man kan lika väl föreskriva skalden hans versmått eller konstnären hans uttrycksmedel. Mig veterligt har det endast förekommit i ett land, att myndigheterna på detta sätt sökt skriva lagar för den offentliga diskussionen. Uppfattningen, att en tidningsställningstagande icke bör komma tillsynes i rubrikerna över utrikestelegrammen, röjer likaledes en strävan att inkräkta på tidningsmannens ansvar och rörelsefrihet, som på det bestämdaste måste gendrivas.

Ännu mera anmärkningsvärd är den tolkning av tidningsmannens uppgifter, som kommer till synes i föreskriften, att allt officiellt material bör publiceras utan ställningstagande till sanningshalten. Icke ens om de krigförande parternas uppgifter strida mot varandra bör enligt nämndens mening något försök göras att komma till klarhet. En journalist, som på detta sätt fränsäger sig all befattning med materialets sovring och värdesättning, brister enligt min mening i sina elementära skyldigheter gentemot läsekretsen. Det kan icke vara med publicistiskt ansvar förenligt att utan kommentarer offentliggöra uppgifter, som veterligen icke äro med rätta förhållandet överensstämmande. Och det vore icke till nytta för svensk neutralitet att på sådant sätt värnlöst överlämna allmänheten åt de krigförande makternas officiella propaganda.

Den kritik, som här riktats mot pressnämndens anvisningar, bestyrkes ytterligare av det sakförhållandet, att anvisningarna i största utsträckning lämnats utan avseende. Någon omläggning av svensk journalistik i överensstämmelse med de framställda önskemålen har icke förekommit. De ledande artiklarna ha icke blivit mera sakliga, karikatyler av ledande personer i främmande länder ha icke försvunnit, rubriksättningen speglar alltjämt troget de olika tidningarnas sympatier och antipatier, och pressen strävar alltjämt med sin svåra uppgift att efter förmåga vägleda allmänheten i det inströmmande nyhetsmateriale. Anvisningarna äro i denna del ingenting annat än döda bokstäver. De ha blivit underkända av journalistikens realiteter. Enligt min mening måste detta underkännande tolkas som ett bestämt och djupt berättigat avståndstagand från den grundåskådning, som kommit till synes i pressnämndens anvisningar, nämligen att neutralitetspolitiken skulle förplikta icke blott statsledningen utan även den enskilde medborgaren till en menlöshetens opartiskhet, innebärande ett avstående från all fri kritik och allt personligt bedömande.

Då dessutom pressnämnden själv i sin verksamhet med större eller mindre konsekvens avstått från att ingripa mot redaktionella värdeomdömen måste de anvisningar, som ha avseende just på denna gren av journalistiken, betraktas såsom onödiga och för nämndens anseende skadliga.

Jag tillåter mig jämväl att fästa uppmärksamheten på den mycket oklara kompetensfördelningen mellan nämnden och informationsstyrelsen, vilken lett till förvecklingar av olika slag. Till belysning härav må följande anföras.

I meranämnda anvisningar, vilka utfärdats gemensamt av pressnämnden

Ang. Sveriges utrikespolitiska läge. (Forts.)

och statens informationsstyrelse, förekommer under punkt IV mom. 1 följande: »Underrättelser om flyktingar, förrymda krigsfångar och förrymda sjömän här i riket böra icke publiceras annat än efter samråd med informationsstyrelsen.» Det visade sig mycket snart, att en dylik ordning av praktiska skäl icke kunde genomföras. Upprepade påminnelser i saken ha icke medfört någon ändring härutinnan. Genom skrivelse av den 5 maj innevarande år frånsade sig informationsstyrelsen sin rådgivande uppgift och uppmanade pressen att i dessa ärenden vända sig till utrikesdepartementets pressbyrå. Den 5 augusti meddelades i en cirkulärskrivelse från informationsstyrelsen, att anvisningen fortfarande, trots upprepade överträdanden, hade giltighet. Däremot förklarade pressnämnden i en liknande cirkulärskrivelse av den 21 september 1942, att »det vore ur journalistisk synpunkt orimligt att undertrycka publicitet» om flyktingar och förrymda sjömän, samt tillade, att intet hinder möter för publiceringen av meddelanden härom. Dock borde alltså viss försiktighet iakttagas med hänsyn till de anhörigas intressen.

Nämnden har alltså för sin del förklarat den äldre anvisningen orimlig. Däremot har något återkallande icke avhört från informationsstyrelsen — åtminstone har något meddelande härom icke kommit mig tillhanda — som följaktligen alltså tillmäter den gällande kraft. Jag nödgas således konstatera, att nämndens tillkomst på presskontrollens område medfört en administrativ oreda av mycket allvarlig art.

Jag har, herr talman, bara en enda sak att tillägga. Medan jag har ordet kan jag icke underlåta att uttala min stora tillfredsställelse med herr andre vice talmannens anförande här i dag. Jag är säker på att han icke förtänker mig om jag däri, liksom i åtskilliga andra opinionsyttringar under dagens och veckans lopp, ser ett tecken på riksdagsopinionens tillfrisknande efter en långvarig konvalescens.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Günther**: Herr talman! Jag vill bara lämna den upplysningen att det ännu aldrig har förekommit att någon svensk tidning blivit beslagtagen därför att den har riktat kritik mot regeringens neutralitetspolitik eller överhuvud taget mot den svenska regeringen. Då herr Knut Peterssons kritik av regeringens tryckfrihetspolitik, således den första delen av hans anförande, var byggd på återkommande antydningar att så vore fallet, tycker jag, att detta påpekande är ganska viktigt.

Till slut vill jag icke underlåta att säga, att då herr Knut Petersson här i riksdagen tar upp hemliga anvisningar från pressnämnden och informationsstyrelsen i en sådan fråga som den om sjömännens rymningar, där motiveringen för anvisningen också var klart angiven, kan jag bara konstatera, att herr Knut Petersson tycks icke anse det vara anledning att taga någon hänsyn till dessa sjömäns anhöriga eller överhuvud taget fästa någon vikt vid de hänsyn som uppenbarligen legat bakom denna hemliga anvisning.

Ordet lämnades härefter för kort genmäle till herr **Petersson, Knut**, som yttrade: Herr talman! Jag har mycket svårt att förstå, hur en allmän kritik, som inte innehåller ett enda namn, skulle kunna bli till förfång för de förrymda sjömännens eller norska flyktingarnas anhöriga. I det avseendet måste hans excellens herr utrikesministern ha kommit in på säregna och enligt min mening villsamma tankegångar.

Beträffande påståendet, att det aldrig har förekommit, att kritik av regeringens neutralitetspolitik föranlett ingripande från regeringens eller dess organs sida, är det mig naturligtvis omöjligt att bestrida en sådan uppgift, allra helst som pressen ingalunda alltid utan kanske snarast endast i undantagsfall

Ang. Sveriges utrikespolitiska läge. (Forts.)

blir underrättad om vilken anledningen är till de ingripanden som förekomma. Men jag vidhåller min uppfattning, att regeringens presspolitik sådan den hittills praktiserats ingalunda varit någon tillgång för den svenska neutralitetspolitiken.

Herr von Heland: Herr talman! Vad jag yttrade här i kammaren i mars månad är fortfarande min uppfattning, och i dag har herr förste vice talmanen deklarerat bondeförbundets ståndpunkt i denna utrikesdebatt. Jag hade därför icke haft anledning att begära ordet om icke herr Brandt hade kommit med sina anmärkningar.

Herr Brandt borde veta, att det parti, som jag tillhör, enigt ansluter sig till regeringens utrikespolitik. Vi anse, att vi därmed stödja den rena, klara svenska linjen. På jordbrukarna och bondeförbundet kan regeringen därför fullt lita, när det gäller att försvara den urgamla svenska självständigheten. De angrepp, som från visst håll riktats mot oss bondeförbundare för att vara osvenska, äro därför lindrigt sagt oförsynta. Här påpekas ständigt att vi skola stärka den inre fronten, och självklart vore det härvid viktigast att få en enig front i de utrikespolitiska frågorna. Att man från visst håll i stället söker splittra folket genom ständigt misstänkliggörande måste vara i högsta grad förkastligt och borde förbjudas.

Herr Brandt erhöll nu ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Herr von Helands ord drabba i varje fall icke mig, då jag aldrig någonsin i detta avseende gjort något uttalande om bondeförbundet. Jag har endast vänt mig mot ett uttalande av honom själv, vilket jag fortfarande finner i högsta grad komprometterande, nämligen då han menar att tidningarnas sakliga och lugna uttalanden rörande tortyr och lidanden i Norge innebära provokation och att svenska folket, dess söner, mödrar och barn, icke skola behöva lida av ett krig, framprovocerat av hänsynslösa redaktörer. Jag tror visst, att herr von Heland är i god tro, när han menar att man kan förena denna ståndpunkt med svenskhet. Men då talar han i god tro dålig svenska.

Herr Andrén: Herr talman! Även jag kan i stort sett ge min anslutning till den deklaration, som hans excellens herr utrikesministern i dag avgivit. Jag gläder mig särskilt åt de fasta formuleringar, som hans excellens denna gång har givit åt vår beslutsamma vilja att försvara oss, att möta våld med våld, att hävda vår självständighet och att försvara vår neutralitet i det pågående stormaktskriget. Med stor tillfredsställelse hörde jag också herr utrikesministerns denna gång mycket positiva deklarationer till förmån för en nordisk politik. Om utrikesministerns ord hålla vad de lova, stå vi kanske vid tröskeln till en ny nordisk politik. Jag vet ännu icke, om en nordisk politik skall bli oss möjlig; men jag vet att en sådan politik är nödvändig om vi för framtiden skola kunna bevara vår självständighet och vår frihet. Det är icke minst med tanke därpå som jag med mycket stor glädje hörde utrikesministerns deklaration på denna punkt.

Utrikespolitik och pressfrihet ha varit ett mycket guterat tema i riksdagens debatter under de sista åren. Kombinationen är icke ny — men det är signifikativt för vår tid att den fått en ökad aktualitet. Jag har redan tidigare givit uttryck åt min uppfattning i denna sak och kan därför fatta mig kort. Jag kan göra detta så mycket hellre som herr J. B. Johansson på ett förträffligt sätt klart och bestämt har hävdad principen om pressens frihet. När jag icke desto mindre ber att få säga ett par ord, är det därför att jag vill beröra ett tema

Ang. Sveriges utrikespolitiska läge. (Forts.)

som bra litet kommit fram i dagens debatt och som inte alls kom till uttryck i utrikesministerns anförande.

Det synes mig, som om man alltför ofta anlägger alltför snäva och begränsade perspektiv när man här i kammaren behandlar temat utrikespolitiken och pressen. Pressen är icke bara ett besvär och ett bekymmer, utan den är kanske än mer en hjälp och ett stöd för den utrikespolitik som vi fört. Eller kan man verkligen förneka, att den svenska pressens mångstämmiga kör har trenne klara och otvetydiga principer? Den första är svensk försvarsvilja. Den andra är svensk fredsvilja. Den tredje är nordisk samkänsla och nordisk medkänsla. Och äro icke dessa trenne temata också huvudprinciperna och huvudgrunderna för regeringens utrikespolitik? På ingen av dessa tre punkter kan man missförstå samförståndet mellan opinion och press, mellan regering och riksdag — om man icke vill missförstå för att sedan utnyttja ett sådant missförstånd för att vinna andra syften.

Det är stora, tragiska händelser som ha givit dessa tre motiv för svensk politik en större styrka och en djupare ton än kanske någonsin förr. Men utan pressens medverkan skulle denna treklang icke ha ljudit så fullständigt och så fulltonigt, som nu är fallet. Jag vet att våra författare icke äro tillräckligt stora skalder för herr justitieministern. Men historien själv är en så stor diktare och berättar om en så mäktig tragedi, att det icke är lätt att upptaga en tävlan. Kanhända har det icke heller alltid varit så lätt att skriva eldande vers om herr justitieministerns tryckfrihetspolitik, för att ta ett enda exempel. Det fria ordets män ha kanske icke sjungit men tänkt och talat och skrivit oss samman på ett sådant sätt, att de verkligen någon gång kunde vara förtjänta icke av klander och kritik utan av erkänsla och tack även från regeringsbänkens sida. När man plockar en stor korg av äpplen, kan det ju lätt hända, att ett och annat är litet skadat och skämt. Men kunde man icke glömma detta — och förlåta detta — för de många vackra äpplenas skull?

Herr Ström, Fredrik: Herr talman! Jag begärde ordet för att konstatera, att hans excellens herr utrikesministern icke har velat besvara mina frågor om bland annat en vädjan tillsammans med övriga neutrala stater riktad till de krigförande att humanisera krigföringen och särskilt för att få ur världen denna ohyggliga metod att taga oskyldig gisslan, som sedan offras i besinningslöshet. De andra frågorna voro ju av mindre betydelse, men hade dock sin vikt. Jag antar, att hans excellens herr utrikesministern, ehuru han icke velat svara på frågorna, ändå vill taga dem under omprövning och övervägande. I annat fall återstår det mig icke annat än att nästa gång vi råkas åter gå in på dessa kapitel. Då kommer jag att med mycket mera detaljer taga upp dessa frågor än vad jag har velat göra i dag.

Sedan vill jag, herr talman, ställa den frågan, huruvida det icke skulle vara klokt, att man började avveckla informationsstyrelsen. Den är ett stort irritationsmoment för hela vårt folk, och ju längre den finns och lever sitt hurtfriska liv, desto värre är det. Det vore önskvärt, om denna institution kunde högst väsentligt nedskäras och snarast möjligt helt avskaffas. Såsom ett led på den vägen vore det kanske förståndigt att lägga informationsstyrelsen under ett annat departement än utrikesdepartementet.

Slutligen vill jag liksom två föregående talare uttala min glädje över att riksdagen äntligen synes vakna ur sin sömn under tvenne långa år och börja återfinna sin karaktär, ställning och värdighet samt även något av sitt forna mod.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets memorial nr 21, i anledning av en inom första kammaren jämlikt § 57 riksdagsordningen gjord anmälan om anledning till anmärkning mot statsministern Hansson.

Ang. anmärkning mot viss ledamot av statsrådet.

Detta memorial lydde:

»Sedan enligt protokollsutdrag från första kammaren av den 2 november 1942 herr *von Heland* inom kammaren yttrat, att anledning förefunnos till anmärkning mot statsministern Hansson, varom remiss begärdes till konstitutionsutskottet, inför vilket anledningen skulle uppgivas, har jämlikt föreskriften i § 57 riksdagsordningen detta yttrande tillika med ett av herr von Heland i sammanhang därmed avlämnat förseglat konvolut blivit till utskottet överlämnat.

Ifrågavarande konvolut befanns vid öppnandet innehålla en skrivelse, däri herr von Heland såsom anledning till anmärkningen mot statsministern uppgav dennes underlåtenhet att tillstyrka Kungl. Maj:t ej mindre att besluta om gottgörelse till mejerierna för den inkomstminskning, som dessa åsamkats genom att handeln med grädde från och med den 20 november 1941 underkastats reglering, än även att redan i augusti månad år 1942 eller i varje fall tidigare än som nu skett gå i författning om fastställande om priserna på spannmål och mjölk.

Med hänsyn till arten och omfattningen av de i förevarande anmärkningsanledning berörda spörsmålen, vilkas konstitutionella bedömande normalt ankommer på 1943 års lagtima riksdags konstitutionsutskott, har utskottet funnit sig icke böra företaga desamma till granskning vid riksdagens nu pågående sammanträden för frågor varom i § 56 riksdagsordningen sägs, vilket utskottet får för riksdagen anmäla.»

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Andersson* i Ovanmyra, *John Gustavson* och *Albert Andersson*, vilka ansett, att utskottet i sitt förevarande memorial bort lämna en fullständig redovisning för den av herr von Heland framställda anmärkningsanledningen;

2) av herrar *Sandegård*, *Anders Andersson*, *Nilsson* i Göteborg och *Hällgren*, som ansett, att utskottet bort vid denna riksdag upptaga ärendet till konstitutionell granskning.

Dessutom fanns vid memorialet fogat ett särskilt yttrande av herr *Herlitz*.

Herr von Heland: Herr talman! Efter överläggningar i november—december mellan regeringen och representanter för Sveriges lantbruksförbund, som utgör en sammanslutning av jordbrukarnas ekonomiska organisationer, samt Riksförbundet Landsbygdens Folk — jordbrukarnas fackliga sammanslutning — har regeringen förklarat sig beredd att genomföra vissa åtgärder, avsedda att förbättra jordbrukets icke minst på grund av fellslagen skörd mycket brydsamma läge. Så förklarade sig regeringen komma att låta verkställa en undersökning rörande den inkomstminskning för mejerierna, som kunde bli följden av att grädden genom beslut av den 20 november 1941 underkastades ransonering. Uttryckligen lovades därvid från regeringens sida, att — — —

Herr talmannen yttrade: Jag ber att få fästa den ärade talarens uppmärksamhet på att konstitutionsutskottet i sitt förevarande memorial icke ingått på någon saklig prövning av den framställda anmärkningen. Vid sådant förhållande kan det icke emot innehållet i § 57 riksdagsordningen och § 107 rege-
ringsformen anses tillåtet att i kammaren till saklig debatt upptaga de åtgöranden av hans excellens statsministern, mot vilka ifrågavarande anmärkning

Ang. anmärkning mot viss ledamot av statsrådet. (Forts.)
riktar sig. Överläggningen bör alltså enligt min mening begränsa sig till frågan om den formella behandlingen av anmärkningen.

Herr **von Heland** fortsatte: Herr talman! Min avsikt är just att genom mitt anförande belysa, att konstitutionsutskottet borde ha upptagit denna fråga till sakbehandling och prövat den ur den synpunkten omedelbart. Sedan jag således redogjort för vissa fakta, har jag icke tänkt att på något sätt draga upp frågan till sakdebatt. Jag förmodar, att herr talmannen kommer att tillåta mig att redogöra för vad som faktiskt har passerat för att därigenom klarlägga, att konstitutionsutskottet icke har handlagt ärendet på ett enligt mitt förmenande riktigt sätt. Därefter kommer jag icke att på något sätt vilja att någon sakdebatt bedrives utan kommer att för min del avstå ifrån något sådant.

Herr **talmannen** anförde nu: Till svar får jag hänvisa till vad jag redan har yttrat.

Herr **von Heland**: Jag vet ju inte hur jag skall tyda herr talmannens sista påpekande — om jag kan ha rätt eller icke att fortsätta att redogöra för vad som passerat, utan att därmed på något sätt vilja taga upp frågan till saklig debatt. Jag förmodar alltså att herr talmannen kommer att avbryta mig ånyo, om herr talmannen anser att mitt fortsatta anförande inte är riktigt.

Alltså — denna regeringens avsikt bragtes genom utfärdad kommuniké till allmänhetens kännedom och uppfattades av Sveriges jordbrukare som en till dem gjord utfästelse, omgiven av en helgd — — —

Nu lät herr **talmannen** klubban falla och yttrade: Då talaren icke vill ställa sig till efterrättelse den erinran jag nyss lämnat måste jag fråntaga honom ordet, och kommer han icke att återfå detsamma vid detta sammanträde.

Herr **Andersson, Anders**: Herr talman! Som kammarens ledamöter funnit ha till konstitutionsutskottets memorial fogats tvenne reservationer, därav den ena av herr Sandegård m. fl. Vid den ytliga behandling ärendet fått i utskottet har jag anslutit mig till i denna reservation anförda synpunkter. Jag har gjort detta därför, att jag anser grundlagens såväl bokstav som anda tillförsäkra en ledamot av riksdagen rätt att få en i laga ordning framställd anmärkning mot ledamot av statsrådet prövad redan under den riksdag anmärkningen framställes.

Det kan inte ha varit grundlagsstiftarnas mening att en sådan anmärkning skall ligga ett halvår eller mer innan värdet av eller motivet för densamma prövas, och icke heller kan det ha varit meningen att ett statsråd, som med eller utan grund utpekas som grundlagsbrytare, skall sitta på de anklagades bänk så lång tid innan anklagelserna bli föremål för konstitutionsutskottets avgörande eller tillfälle beredes tillbakavisa anklagelserna eller förklara orsakerna till det klandrade handlingssättet.

I brottmål av annan art har det sörjts för att onödigt dröjsmål icke får förekomma, och inom det grundlagsvårdande utskottet bör sådant minst av allt tolereras. Någon god parlamentarisk ordning är under alla förhållanden det tillämplade förfaringsättet icke.

Såsom reservant i huvudfrågan har jag icke haft med memorialets formulering att göra, men jag kan icke underlåta att uttala min förvåning över det sätt, varpå ärendet redovisas till riksdagen. Någon klar bild av anmärkningens innehåll kan riksdagen icke erhålla i det korta referat utskottet lämnar i sitt memorial.

Ang. anmärkning mot viss ledamot av statsrådet. (Forts.)

Jag skulle helst sett att ärendet återremitterats till utskottet, men jag nöjer mig nu med att till kammarens protokoll ha gjort detta uttalande.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Häri instämde herr *Ström, Fredrik*.

Herr **Gustavson**: Herr talman! Jag kan i stort sett instämma med herr Anders Andersson, då han förklarar att han har svårt att förlika sig med den formella behandling, som detta ärende fått i konstitutionsutskottet. Jag har varit med vid realbehandlingen av ärendet under två dagar, men det står i alla fall en asterisk vid mitt namn i utskottets memorial. Det beror på att sedan ärendet behandlats på onsdagen hade jag och alla som voro närvarande den uppfattningen, att ärendet var slutbehandlat och att saken sålunda var klar. Det utlåtande som då förelåg innebar en helt annan redovisning av ärendet än vad som förekommer i det nu föreliggande memorialet. Dagen därpå blev emellertid ett nytt sammanträde utlyst, till vilket jag inte hann få någon kallelse. Jag har sedermera fått del av denna kallelse, som gick ut på att utskottet skulle sammanträda torsdagen den 6 november klockan 10 för fråga om ändring av vissa delar av utskottets vid sammanträde den 4 november fattade beslut.

Detta är enligt mitt förmenande ett ganska märkvärdigt förhållande. Åtminstone förvånar det mig, men det kanske beror på att jag inte så värst länge har deltagit i arbetet i konstitutionsutskottet. Måhända får man lära sig med tiden, att det kan förekomma att behandlingen av ett ärende kan gå till på detta sätt.

Det var denna deklaration, herr talman, som jag här ville avge och som utslutande berör ärendets formella behandling, vilket man ju har rätt att nu yttra sig om. Jag skall inte ställa något yrkande, utan jag nöjer mig, herr talman, med denna korta deklaration, främst av den orsaken att jag inte var närvarande vid justeringen av utskottets memorial.

Herr **Karlsson, Oscar Gottfrid**: Herr talman! Då reservanten herr Anders Andersson gjorde gällande, att det slut vartill utskottet kommit inte står i överensstämmelse med grundlagens bud, vill jag å andra sidan göra gällande att utskottsmajoritetens ståndpunkt inte på något sätt träder grundlagens bud för nära.

Vi skola inte glömma bort att den fråga, som här är väckt, skulle ha nödvändiggjort en omfattande behandling. Vi alla, som någon längre eller kortare tid deltagit i konstitutionsutskottets dechargearbete, insågo att det måste ta en avsevärd tid innan man kunde komma fram till ett beslut och till justering av ett betänkande. Då vi på vårsidan innevarande år ändrade våra arbetsformer i så måtto, att regeringen fick en möjlighet att inkalla riksdagen till kortare sammanträden vid någon tidpunkt på hösten, eller eljest när så kunde föranledas av särskilda omständigheter, för att med riksdagen diskutera sådana ärenden, som det vore av intresse att samråda med riksdagen om, vilket ju nu också skett genom att riksdagen sammankallats för några dagars diskussion om för vårt land och folk betydelsefulla ärenden, kan det inte vara rimligt att arbetsformerna skola vara sådana, att man på grundval av en enskild riksdagsmans framställning enligt 57 § riksdagsordningen skulle kunna få riksdagens arbete förlängt med två veckor minst — kanske till och med något mer. Och vad har man för garantier för, när ett utlåtande väl föreligger på kamrarnas bord, att inte någon annan ledamot i någon av kamrarna gör en ny framställning om att det är anledning till anmärkning mot något statsråd, vilket ytterligare skulle förlänga riksdagens session? Det kan inte vara riktigt att sådana förhållanden få vara rådande.

Ang. anmärkning mot viss ledamot av statsrådet. (Forts.)

Därtill kommer att genom inforordandet av alla statsrådsprotokoll, som ha beröring med det ärende som föreligger i den gjorda anmälan, har utskottet, såsom en av utskottets ärade ledamöter, professor Herlitz, närmare utvecklat i sitt särskilda yttrande till utskottets memorial, avhänt sig möjligheten att till 1943 års lagtima riksdag granska samma protokoll ur den vidare synpunkt, som måhända då skulle vara önskvärd.

Jag tror att jag med detta har klargjort motiven till det beslut, vartill utskottet har kommit. Den fråga det här gäller ligger inom ramen för 1943 års konstitutionsutskotts konstitutionella granskning av vad regeringen har åtgjort under den då tilländalupna tiden. Sålunda är frågan inte avskriven nu. Den kommer att tas upp i sitt större sammanhang.

Herr Gustavson meddelade nyss, att han trodde att ärendet var slutbehandlat när vi fattade vårt beslut vid sammanträdet på onsdagsmorgonen, men så sammanträdde utskottet återigen på torsdagen utan att herr Gustavson hade erhållit någon kallelse. Till detta vill jag först säga, att det aldrig varit ifrågasatt att göra någon ändring i själva sakfrågan i det beslut, som fattats vid onsdagens sammanträde, utan att det endast gällde frågan hur stor del av anmärkningsärendet, som skulle redovisas i motiveringen till det beslut, vartill utskottet kommit. Därutöver vill jag tillägga, att enligt vad jag gjort mig förvissad om i konstitutionsutskottets kansli, kallelse i stadgeenlig ordning utgått till samtliga utskottets ledamöter och suppleanter, att anslag om sammanträdets hållande i vanlig ordning uppsatts på kamrarnas anslagstavlor samt att även annonser i tidningarna varit införda. Om på grund av det alldeles speciella förhållandet, att några av utskottets ledamöter på grund av den beräknade korta vistelsen här i Stockholm inte haft möjlighet att uppge bestämda bostadsadresser till utskottet, det blivit omöjligt att per post få kallelse i tid till någon eller några av dessa ledamöter, så är ju detta beklagligt. Men kallelse har som sagt i vanlig ordning utgått och anslag därom utfärdats.

Jag anser mig, herr talman, inte behöva ytterligare motivera det beslut, vartill utskottet har kommit, och jag hemställer att utskottets memorial måtte läggas till handlingarna.

Efter härmed slutad överläggning lades förevarande memorial till handlingarna.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag samt protokollet för den 3 innevarande månad.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 2.05 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 11 november.

Kammaren sammanträdde kl. 11.10 f. m.

Justerades protokollen för den 5 och den 6 innevarande månad.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 11.12 f. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Fredagen den 13 november.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.

Justerades protokollen för den 7 och den 11 innevarande månad samt för denna dag.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 4.02 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
